

Z PAMĚTÍ SAMOTÁŘOVÝCH.

Psáno r. 1906—1907. (Zvon.)

Mezi Ústím nad Orlicí a Českou Třebovou a odtud dále na jih rozkládají se po chlumích a kopcích širé, krásné lesy. Před věky skrýval se v jejich hlubinách a samotách starší Jednoty českobratrské Jan Augusta s písařem svým bratrem Jakubem Bílkem, a tu je také (1548) zrádně zajal královský hejtmán Schönaich (Sejnoha) „v středu den sv. Marka dobré půl míle v lese od Litomyšle za Sloupnicí konec drah na pravé ruce v tom boroví“.

Asi míli od této vsi Sloupnice na jihovýchod vypíná se Kozlovský kopec (600 m.). Na jeho úpatí v padolu vesnička Kozlov obklopená rozlehlými hvozdy, zakrytá hojným stromovím, lipami, javory, letní sídlo mistra Švabinského. Již tímto bude zapadlá dědina čtenářům zajímavou a ještě zajímavější tím, že valná část mistrových děl vznikla i dokončena v tomto lesnatém zátíší. Odtud je „Děvče za tkalcovským stavem“ a j., tu vytvořil svůj slavný „Rodinný portret“, nyní majetek České gallerie. Že tato díla vyšla z kozlovské samoty, o tom jsem se dověděl letos na podzim jednou za hovoru s mistrem Švabinským před schůzí čtvrté třídy České Akademie.

Když jsme tak o Kozlovu rozprávěli, vzpomněl jsem si na divného poustevníka, jenž před dvacíti léty přebýval v Kozlově v roubené chalupě, starý

muž, studovaný, učený, s nikým se nestýkáje, ani s příbuznými svými. Žil jsem tenkrát v Litomyšli, v nedalekém sousedství starého podivína, než nikdy jsem ho nespatriil. Nevydal jsem se za ním, poněvadž jsem mnoho slychal, jak se lidí strani. Jen jsem se za toho hovoru o něm zmínil, vpadl mistr Švabinský:

„Zrovna jsem také chtěl o něm říci. Bydlím v jeho stavení, t. j. ne zrovna v jeho chalupě, ta je sbořena; ale na jejím místě vystavěl můj tchán příbytek, také roubený, a tam jsme. A mám zápisky starého Velce; našel jsem je na půdě.“

To bylo překvapení! A rostlo, když mistr nanačil jejich obsah. Kdož by hned nepoprosil, aby směl do nich nahlédnout. Ale sotva kdo by s takovou roztomilou ochotou svolil jako pan Švabinský. Svolil, poslal a laskavě dovolil paměti užít, začož mu tuto ještě jednou srdečně děkuji.

Ten samotáři, František Emanuel Velc*), jenž své paměti nadepsal „Kniha vděčných upomínek“, narodil se dne 2. února r. 1816 v Litomyšli v domě č. 67 vedle „osické fortny“. Otec jeho byl kupcem. Z kroniky rodiny Velcovy budiž uvedena nepatrná příhoda, kteráž však není bez významnosti pro svou dobu. Když na podzim r. 1781 veliká povodeň stihla Litomyšl, daroval královéhradecký biskup tisíc zlatých na úlevu poškozeným. Z toho tisíce přisoudili na radnici a poslali dědu Velcovu jeden zlatý. Uražen poslal jej zpátky „skrže učedníka“ a vzkázal pánům na radnici, aby za ten zlatý sobě vína nakoupili. Za to, jak v manuálu magistrátním zapsáno, „tím samým za takový vejstupek pro tento-

*) Za mnohé zprávy o něm srdečně děkuji p. M. U. Dru B. Welzovi v Litomyšli.

kráte civilní arrest až do klekání podniknouti a ten fl. na statui sv. Jana Nepomuckého obrácen býti má“.

Vnuk odsouzeného, František, studoval v Litomyšli gymnasium a filosofii, tu r. 1832 a 1833, a ve Vídni práva. Býval pak vychovatelem v šlechtických domech, i tajemníkem známého maecenáše Antonína Veitha, pána na Liběchově, jenž svým nákladem dal u Schwanthalera modelovati a u Müllera v Mnichově uliti sochy Přemysla, Jiříka krále a jiné, chované nyní v Museu království Českého*). Po létech, maje skrovné výslužné, vrátil se Velc do rodného kraje, ne však do rodného města. Usadil se v České Třebové u MDra Rybičky, s nímž se spřátelil za dob vídeňských studií.

V Třebové pobyl mnoho let, až se rozhodl opustit společnost a vystěhovati se do samoty kozlovské. Zde žil poustevník filosof až do roku 1890, kdy dne 30. listopadu dokonal u věku čtyřiasedmdesáti let. S vlastníkem chalupy, v níž přebýval, měl prý smluveno, že tělo jeho na kozlovském vrchu spálí. Nestalo se tak. F. E. Velc pochován v České Třebové. Hrob jeho opatřen nákladem obce litomyšlské, kteréž odkázal svou knihovnu, obsahující díla právnícká, přírodovědecká a filosofická. České knihy z té bibliothéky zůstaly obci kozlovské.

Jak řečeno, neměl Velc poslední léta ani s příbuznými žádných styků. Koncem let osmdesátých minulého století vydali se k němu dva jeho příbuzní, z nichž jeden, student, byl vnuk Velcova bratra. Když přišli k chalupě starého samotáře, zaklepali na dveře, kterýmiž se ze zadní, k polím a ne

*) Snad není obecně známo, že sochy ty jsou ulity z děl z námořní bitvy Navarinské.

k cestě obrácené strany vcházelo do příbytku. Nikdo však se tam nehnul, neozval; stavení jakoby opuštěno. Klepali znovu a opět, vědouce, že strýc je doma. Teprve když ještě několikrát zabušili, ozval se z chalupy hlas. Ohlásili se a pak teprve se dveře otevřely.

Od nich musili po několika dřevěných stupních dolů do síně dosti hluboko položené, neboť chalupa vystavěna ve svahu kopce. Vnitřek roubeného stavení ovanul vstupující, kteří přicházeli z parna letního odpoledne, chladem. Ovanul a bezděky připomenul, že tak chladno a uzavřeno je také nitro starého strýce. Stál pod schody, staroch více než šedesáti let, hubeného vzezření, ale statného držení těla, markantních rysů. Měl krátké, přistřižené kníry, dlouhé, vlnité a dost husté vlasy hrubě šedé a na sobě jakýsi župan tmavé barvy, provazem přepásaný. Na hlavě trčela ošumělá beranice s prořídou, hnědou srsti. Nohy byly v bačkorách. Tak stál vystrojen bývalý vychovatel hraběte Kalnokého a tajemník ze zámku liběchovského.

Všechn ten oblek překvapil, nejvíce však župan posázený na rukávech, hlavně však na spodní části záplatami různých barev, jako dlaň velkými, přišitými dlouhým, řídkým stehem rezných nití. Dole však při okolku třepily se, tak jako župan sám, v dlouhé trásně. Ale pod tímto ubohým županem bělela se vzorně bílá košile, bělostná tak jako ubrus na stole, na němž se lesklo psací náčiní i stříbrný příbor jídelní, a na němž ležela rozevřená kniha, Büchnerovo „Kraft u. Stoff“, jak se pak jeden z návštěvníků obratným nahlédnutím přesvědčil. Ve světnici s obílenou pecí v koutě všude prostý nábytek; rozestlaná postel čistě povlečena. Podél jedné stěny samé regály plné knih.

„Tak, strýčku, jsem z Litomyšle váš synovec a tuhle také jeden náš strýc,“ představoval se a představoval student. „Jdeme se podívat, jak se máte a na vaši knihovnu.“

„To mne těší, to mne těší,“ vítal prastrýc. Mladíci prohlíželi si bibliothéku a když student viděl filosofická díla, zeptal se, které z těch mudrců strýc uznává.

„Víš, je mnoho pravdy v buddhismu, mnoho u Spinozy.“

Na toto pole se mladý student dále neodvážil, netroufaje si. Neptal se dál, strýc dále nevykládal, a tak se hovor obrátil zase na rodinu a příbuzenstvo. Za chvíli byli v koncích. Mladíci se rozloučili s učeným poustevníkem, kterýž zbytek svého života zasvětil samotě a četbě.

„Valete! Valete!“ srdečným tónem pozdravoval naposled, když je z chalupy vyprovázel. A víc ho již nespatrili.

My se nyní více dovíme od samotářského starce, jenž se stýkal s Bolzanem a Klácelem, jenž byl přítelem Dra F. L. Riegra, Dra Friče, A. V. Šembery a jiných vynikajících vlastenců minulého století, sám upřímný, horoucí národovec.

Kdo by usuzoval dle jeho zevnějšku a dle jeho samotářství, že byl mrzout a škarohlíd, mýlil by se. Z jeho paměti nic takového neproráží a také tomu nenasvědčuje to, co říkával, že stav vychovatelský je nejideálnější a že vedle něho nejvíce ctí ženu a její poslání.

Paměti jeho, napsané ve dvou knihách ve formátě staromodních alb či památníků, nejsou úplny. V první knize vypravuje své příhody od let třicátých až do počátku r. 1848. Druhá kniha obsahuje paměti na rok 1848.

Tuto jsou ukázky z „upomínek“ jednak do slova, jednak, kde bylo možná bez újmy obsahu, u výtahu.

I.

Kniha vděčných upomínek Františka Emanuela Velce.

Kdo jsi poznal ve svém živobytí lásku dobrých lidí a věrně ji sdílel a pěstoval od mládí útlého až do vysokého stáří svého, rozpomeň se při svém posledním odchodu a pak zavři radostně oči.

De mortuis et vivis nil nisi vere.

Oddělení první.

Nepíšu, abych ostavil po sobě památku písemní. Píšu jen, že mne to těší obíratí se na sklonu života s minulostí a na mysl sobě uváděti živě, co mne v živobytí potkalo. Píšu prostě, jak se právě namano, dobře sobě toho vědom, že s mnohými poklesky.“

Po tomto úvodu přilepil na několika prvních stránkách autografy svých vynikajících přátel a známých. Měl těch listů od nich značný počet, „ale v zlořečené době bachovské jsem vše rušil nikoliv z bázně za sebe, nýbrž abych dobrých a mně příznivých lidí v rozpaky a nepříjemnosti neuváděl. Měl jsem toho zkušenost vlastní, jak se času toho práva šetřilo“. Roku 1849 bydlil na zámku Klenovském blíže Klatov jako vychovatel dítek Václava Veitha, bratra liběchovského pána. Na dotčeném zámku přepadl Velce jednoho dne v květnu klatov-

ský krajský sekretář Suttner žádaje, aby mu Velc vydal veškerou svou korespondenci k prozkoumání. Velc žádal od něho rozkaz soudní, jímž podle oktroyované ústavy vykázaní se byl povinen. Suttner odpřel a pohrozil asistencí, kterou měl s sebou. „Náčej já: ‚Contra vim non valet jus,‘“ odvětil jsem, proti násilí že právo neplatí, a doručil jsem mu veškeré své dopisy příbuzných a přátel. Hrabal se v nich celého pŕldne neušetřiv ani listy mé předrahé matky a milé sestřenice. Nenalezna však nic závadného, uklidil se bez pořízení; a já od té chvíle jsem veškeré dopisy ke mně rušil. Až po prošlé době bachovské jsem opět něco málo zachoval.“ Že na klenovském zámku takto proti němu zakročili, stalo se, jak se později dověděl, na rozkaz z Prahy.

Při autografech, jež Velc do svých „upomínek“ zařadil, připsal poznámky o mužích, z jejichž dopisů byly autografy vystřiženy. O dru. F. L. Riegrovi mluví s chválou velikou, „ačkoliv politické náhledy jeho zúplna nesdílím“. O Ant. Markovi poznamenává mimo jiné: — — „otce Jungmanna svaaté paměti nerozlučný přítel.“ O A. V. Šemberovi píše: „Starý, dobrý přítel už z doby mého nejtletějšího mládí, neboť po celý čas svých studií v Litomyšli bydlel v domě mého milého děda.“ A dále: „Jeho (Šemberovým) vlastním přičiněním obdržel Buzek, muž výtečných vlastností a vzorné šlechtnosti, někdy professor filosofie v Litomyšli*), zlobou kněžskou pronásledovaný a konečně z professury filosofie vypuštěný, na svůj předčasný hrob v Brně

) Bonifác Buzek (1788 v Přibotě, † 1839 v Star. Brně) piarista, professor na theresianské akademii ve Vídni, pak na fil. ústavě v Litomyšli, kdež velmi blahodárně působil. Pro svoje smýšlení svobodné a vlastenecké neměl přízně u svých představených a často byl přesazován. F. M. Klácel byl také jeho žákem.

pěkný památník v důvod lásky a vděčnosti svých bývalých žáků.“

F. E. Velc vystudovav práva anebo již jako právník oddal se vychovatelství. Tak působil v domě velkokupce Mosiga ve Vídni, odkudž se dostal za vychovatele dítek hraběte Kalnokyho, „doporučením Vocelovým a tomu opět mne doporučil milý můj přítel Karel Šnaider právník, jenž na cestě své z Vídně do drahé vlasti u Vocela už tehdy co spisovatele známého v Letovicích*) se byl pozdržel. Vocel chvátal od Kalnokyho, poněvadž se už do domu hraběte Harracha byl zaslíbil; a pak jej i neklidné domácí živobytí omrzelo. Musil se však, jak se mně zdá, hraběti Kalnokymu zaručiti, že mu jiného vychovatele obstará. A já se stal nevolnou toho zaručení obětí“.

Ke konci září r. 1839 přijel Velc na zámek letovický. „Poznal jsem ovšem hned, že hrabě Vocela nerad ztrácí a že vida muže o více než deset let Vocela mladšího, nemá k němu velké důvěry. Pozoroval jsem, že se mezi nimi oběma stále jakés naléhavé domluvy dějí. Konečně jsem byl dožádán, abych u přítomnosti hraběte a Vocela dětem v rozličných předmětech přednášel a je v tom onom cvičil.“ Stalo se, a Velc byl za vychovatele přijat, zatím na rok na zkoušku. Učil děvčátko a tři chlapce, z nichž jeden byl Gustav, pozdější rakouský ministr zahraničních záležitostí (1881 — 1895); jemu Velc „první návody ku čtení a psaní podával“.

Na Letovicích se mladému vychovateli hrubě nelíbilo, hlavně k vůli starému hraběti, jenž byl „potrhlý otec“ a jenž hned první dny Velcova pobytu své synky bez příčiny tak nemilosrdně sesekal, že

*) Na zámku hraběte Kalnokyho.

se mu bědujíce pod nohama váleli, „vzdor mému úpěnlivému domlouvání. Tu jsem poznal po prvé jeho divokou, maďarskou povahu a měl jsem jí na všechny časy dosti“. Kromě toho hrabě „vyučování býval často přítomen a tu to chtěl tak a to zase jinak míti, já ale viděl ve všem tom jeho nevědomost a věci neznalost“.

Tím se Velcovi pobyt na Letovicích tak zprotivil, že si umínil hned po první veřejné zkoušce svých svěřenců dům hraběcí opustit a navrátit se opět do Vídně. Nejen vychovatel, nýbrž všichni v zámku trpěli divokostí starého hraběte. „Blaze nám bylo všem v zámku, když se hrabě na několik dní někam na lov odebral; tu přestalo alespoň na krátkou dobu ustavičné jindy klení a hulákání a nastoupil utěšený mír. V celém stavení panovalo jakési milé ticho. Hoši se učili jako o závod a roztočilá kontesska Kristinka přišla s očkem veselým do učení, neboť byla aspoň na čas zbavena studených lázní.“ Hned po novém roce odstěhovali se z Letovic do Brna. „Klácel tehdá přednášel na lyceu svou filosofii s velikým prospěchem a měl žáků pilných, snažlivých a jemu zcela oddaných nemalý počet. Často jsem ho navštěvoval; už tenkrát si mně stěžoval, že má postavení velmi nesnadné, že je stále bedlivě pozorován. Největšími jeho protivníky byli kanovník, později arcibiskup vídeňský Kutschker a prefekt v semeništi Panschab — —“

„Klácel maje zlé tušení, že professura jeho se sklání ke konci, sepsal, aby nepřátelům svým všechnu příčinu k pomluvám a k osočování odňal, celou svou filosofii, již veřejně přednášel — — Objemný ten rukopis, který mně také ukázal a mnohou částku z něho předčítal, předložil biskupovi k náležitému prozkoumání a žádal, aby se pokojně svému

povolání věnovati mohl. Žádoucího výsledku se tím krokem nedocílilo. Tak se věci měly, když jsem do Brna zavítal. Vlastenecký kruh nebyl sice objemný, nicméně pracovalo se pilně jak v semeništi tak na lyceu.“

Velc seznámil se tu s Janem Ohéralem*), jenž byl „muž svobodomyšlný a vlastenec upřímný, jenž sobě svými pracemi literárními zásluhu o národ získal; žel, že později v službu Čechům nepřející vlády vstoupil. Trvám, že ho k tomu osudnému kroku nouze dopudila. Lituji toho srdečně, nebo byl jinak milý a rázu poctivého. Také jsem často zavítal k Františku Sušilovi, professoru biblického studium. — Byl to muž učený, v obcování společenském přemilý svou příkladnou mírností duševní. Nebo jsem zašel k Dominiku Kynskému, knězi řádu piaristického, někdy humanitnímu professoru a posléze translatoru gubernialnímu v Brně. Kynský náleží v řadu prvních pěstovatelů naší národní literatury**). Byl muž vši úcty zasluhující; bylo s ním velemilé pobavení. Byl tehďáž bytem v domě hraběte Harmoncourta a měl dohlídku nad jeho sbírkami obrazů, knih a starobylostí. Hluboce mne dojala zpráva, že tento dobrotivý a mně náklonností upřímnou oddaný stařeček r. 1848 meškaje o samotě v domě, ano

*) Jan Ohéral (1810–1868) prvotně záslužně vlastenecky působil jako redaktor a spisovatel; r. 1848 však jako poslanec na říšské radě přistoupil k německé levici a stal se odpůrcem všech národních snah českých. Později redigoval v Praze »Erinnerungen«, byl spolupracovníkem Kuhova »Tagesbote« a vydával protislovanský list »Prager Morgenpost«. Zemřel ve Vídni v bídě a v zapomenutí.

***) Dominik Kynský (1777–1848) buditel a spisovatel český zvláště na Moravě záslužně působivší. Překládal z Horáce, Theokrita, Lukiána, Lessinga, vydal Gressetovu báseň »Vert-Vert čili Papoušek« s českým překladem. Viz Rybička: »Přední křesitelé«.

panstvo na venkově bydlelo, úkladnou rukou zlo-
syna kýchos zavražděn byl.

V Brně jsem se seznámil s doktorem práv Václavem Červinkou*), mužem vzdělaným, šlechtným a horlivým vlastencem. Byl teprve několik měsíců v domě hraběte Herberšteina na zkoušku vzatým vychovatelem. — Červinka odešel k svému štěstí ještě dříve od Herberšteina nežli já od Kalnokyho. Odebral se nazpět do Prahy, praktikoval nějaký čas při finanční prokuratoře, vyhrál ze saské lotterie nevím co tisíc tolarů a koupil si v Čechách panský statek. Bavit jsem se s ním naposled r. 1848 právě za největšího vlnobití veřejného života v měšťanské besedě v Praze.

V Brně poznal jsem také poddůstojníka Bloudka, později komandanta armády knížete Lichtensteina ve Vaducu sestávající tuším z pět a padesáti mužů, pak r. 1848 až 1849 vůdce slovenské výpravy proti Maďarům a konečně setníka při pluku hraničarském. Jako takového jsem ho posledně roku 1852 ve Vídni viděl a s ním v Daumově kavárně milý večer strávil**). Bloudek mně nebyl příliš sympatickým; dělal se sice vlastencem a snad jím také byl, ale mně se nelíbila jeho veliká vlastního prospěchu dbalost a chtivost. Na Slovensku jsem ho neslyšel chváliti, co zatím spoluvůdce jeho Františka Zacha velebili.“

V Brně také seznámil se Velc s mladým důstojníkem baronem Koenigsbrunnem, velenadáným, „vlasti zcela oddaným“, jenž byl „odchovancem akademie vídeňsko-novoměstské“. Zde poznal šlechtného vlastence setníka Buriana, a ten způsobil, že

*) Otec spisovatelův Otakara a Miloše Červinky.

***) Zemřel jako podplukovník na odpočinku v lázních Topašských r. 1875.

mladý baron stal se vlastencem. Baron Koenigsbrunn doslouživ až na majora, stal se později rytířem řádu johanitského a komořím při arciknížeti Viktorovi.

Tak minul čas zimní (v Brně) kromě domácích mrzutostí s hrabětem dosti mile a užitečně. Odbyv dobrou zkoušku se svými chovanci z prvního půlletí první gymnasiální třídy, chystal jsem se právě k tomu hraběti dáti výpověď,“ ale hrabě jakoby tušil, předešel Velce a ke konci dubna vypověděl jej z úřadu vychovatelského. „Co však o tom souditi, není-liž to důkaz učiněného bláznovství,“ když druhý nebo třetí den po této výpovědi hrabě žádal Velce, aby zůstal, ano dvojnásobný plat mu sliboval. Velc však nepřijal, ale hned se mu nezminil, že má ještě dostati odbytné; neupomenul ho, poněvadž byl hrabě právě na odjezdu do Vídně a poněvadž se Velc domníval, že se brzo navrátí. Když se tak nestalo, domáhal se Velc, jenž koncem května opustil Brno, té náhrady písemně. Pobyt nějaký čas v Čechách, odebral se do Vídně, kdež trávil velmi trudnou zimu.

Tam také ho došla odpověď hraběte Kalnokyho. „Místo slíbené náhrady dostalo se mi obvinění, že prý jsem politický přemrštěnec, který barona Königsbrunna v nebezpečení uvedl a jej o celou jeho nadějnou budoucnost připravil. — — Psal jsem hned Königsbrunnovi a sdělil mu trest hanlivého dopisu hraběte Kalnokyho — Na povrat pošty dostal jsem odpověď, která mně velké potěšení způsobila. Vyhlásiv hraběte Kalnokyho za pošetilce, — končil laskavý dopis svůj pěkným prohlášením, že mu známost jeho se mnou nejenom nikdy neuškodila, nýbrž naopak k duchovnímu prospěchu a ke cti sloužila.“

Velc se domníval, že jej hrabě Kalnoky ještě

jinak osočil. Velc totiž stýkal se za svého pobytu v Brně s některými žáky Klácelovými. Sám hleděl se s těmi lepšími seznámiti, aby na jejich „mladá srdce a živou mysl rozpravami vlasteneckými působiti mohl“. Mezi nimi byl také Šmídek, později známý spisovatel, a Petr Bilka, „jenž později přišel do Vídně, stal se učitelem ve výchovacím ústavu dra. Herrmanna; setrval tu celou řadu let, stal se posléz ústavu toho rozhlášeného vlastníkem a mužem zámožným. Šlechtný vlastenec ten tisíce svých peněz potřebám vlasteneckým věnoval“. Tito studenti navštěvovali Velce v hodinách prázdných podvečer nebo někdy na procházky s ním chodili.

Také před jeho odjezdem z Brna jej navštívili.

Třikrát u něho byli. „Tyto zcela nevinné schůzky na rozloučenou policii co zjevy politické, jak jsem se později dověděl, od domovníka donešené, zavdaly příčinu k jakémusi pátrání a vyšetřování a hraběti Kalnokymu vítanou snad příležitost k hanebnému nařknutí mému. Odcházeje z Brna, zanechal jsem větší svůj kufr u přítele Ohérala. Jakmile tento slyšel, že policie po mně pátrá a těch několik pánů studujících dala zavolat k výslechu, snad strachem jatý, aby sám, muž ženatý a otec rodiny, do něčeho nemilého nezabředl, otevřel můj kufr a veškeré písemnosti v něm se nalézající bez přehlídky spálil, tak že nyní po svém otci ani jediné řádky nemám a tolikéž početné dopisy mé předražené matky a jiných osob milých vzaly za své. Želím také velice ztráty rukopisu mého drahého přítele a spolužáka Uffona Horna, básníka německého velenadaného*). Uffo Horn opustiv Vídeň na vždy,

*) Uffo Horn, nar. 1817 v Trutnově, † 1860, německý básník, novellista (Böhmische Dörfer a j.) a dramatik. Některé z jeho

odebral se do Hamburku, kdež se s Guzkovem spojil, maje podílu při vydávání časopisu „Telegraf“. — Při loučení svém se mnou dal mně na památku onen rukopis. Byl to sešit dosti objemný, obsahující bohatý věnec pěkných básní opěvujících nadšeně slavnou naši reformaci od Husa blahé paměti až po panování krále Jiřího Jediného. Rukopisu toho vzácného neměl Horn žádný jiný opis; tak nepředloženým chvatem pana Ohérala přišla pěkná ta památka vlasteneckého nadšení na zmar. Co se v básních mého drahého přítele Horna později r. 1847 v Lipsku vydaných z toho mně daného okrouhlého celku nalézá, je jen chatrný zbytek jednotlivých básní, který se náhodou u mne z vlastního mého přepisu zachoval a který jsem Hornovi, jenž si do vydání svých básní celý ten sešit zahrnouti přál, na jeho požádání poslal.“

Vyšetřování se studenty nemělo pro ně zlých následků. „Policie se přesvědčila o úplné nevinosti našich vlasteneckých rozprávek a tím byla věc ukončena. Po mně byla ovšem shánka; poněvadž se ale nevědělo, kde vlastně se nalézám, ušel jsem všemu nemilému potahování.“

II.

Velc se navrátil do Vídně v listopadu r. 1840. Bydlil na „Landstrasse“ v jednopatrovém domě ve dvorku. V malém, ale úhledném jeho pokojíku scházivali se krajané, architekt Šebek, Dr. Podlipský,

dramatických prací byly svého času velmi oblíbeny. Pro nás zajímavý jsou svou látkou: »Horymír«, »Der Rabbi von Prag« a »König Otokar«, kteráž hra pro svou českou tendenci nebyla na německých jevištích provozována.

právník Šnaidr, Dr. Ott a Pokorný. Hmotně se vedlo Velcovi dosti zle. Psal ledacos do vídeňských časopisů, než to vynášelo málo. Marné bylo všecko Velcovo namáhání i J. E. Vocela, tehdy vychovatele u hraběte Harracha, a krajana Němečka, pěstouna v domě generála knížete Lichtenštejna, aby dosáhl nějakého postavení.

„Teprve z jara r. 1841 se pojednou čtvero míst vychovatelských naskytlo.“ Z těch převzal místo v domě hraběte Chorinského, jehož děti, chlapce a dcerušku, měl vychovávat. Na novém tom místě byl Velc jak náleží spokojen a hraběcí rodina s ním. „Ale brzo měla všecka radost pominouti.“ Hrabě Kalnoky zaslal hraběti Chorinskému list, kterýmž vyličil nového vychovatele jako nepřitele aristokracie, jako „člověka nebezpečného, jenž sobě za úkol obral úplný obrat všeho státního pořádku, několik mladíků v záhubu uvedl, barona Koenigsbrunna zkažil —“ Velc se odvolal na soudní vyšetřování, na list barona Koenigsbrunna, hájil se, „že patriotické smýšlení a pěstování a podporování domácí literatury v společnostech literárních v Rakousku poklesek není —“ Než nic naplat. Hrabě Chorinský se sice přesvědčil, že se Kalnoky mýlí, ale řekl, „že mne však přece v domě svém podržeti nemůže, proto že by se s Kalnokym, nedbaje slov jeho, znepřátelil, a to že neučiní. Dal mně za půldruhého měsíce mou gáži a já byl propuštěn“.

Velc se domnívá, že hrabě Kalnoky už tenkrát asi nebyl normální myslí; později „na začátku padesátých let už tak nápadně blouznil, že mu pobyt v Brně úředně zakázán býti musil. Odjel do Letovic, kdež se zúplna zbláznil“. Velc tedy byv propuštěn, odstěhoval se do bytu přítele MDra Klostermanna na Josefském předměstí. Doktor Klostermann

v ten čas odcházel do Čech na nějakou dobu a postoupil Velcovi svůj příbytek zdarma.

Bratr Velcův, kupecký mládenec, také ve Vídni žijící, v ten čas se těžko na hlavničku roznemohl. Když z nemoci vyvázl, radil lékař, aby se vydal na zotavenou někam do hor. Maje zašetřeno něco peněz a snad i s podporou svého pána vypravil se ke konci července r. 1842 na Slovensko. Bratr jeho, vychovatel bez místa, jej provázal. V Prešpurku, kamž dojeli po lodi, navštívil F. Velc několik profesorův a studentů (slovenských) na lyceu, odevzdal své doporučující listy a něco českých knih, kterých si vzal celý balík na cestu. Na další cestu vydali se pěšky. „Dobří Slováci nás přes hodinu (z Prešpurku) vyprovázeli.“

Oba bratři se nejdéle zdrželi v Liptovském sv. Mikuláši. Byli tam bytem „u dobrého vlastence a spisovatele pana Féjerpatakyho z Klačan, knihaře a šlechtice uherského, jenž se také Bělopotocký psával“. U něho měli snídani a večeři, na oběd je zval buď katolický farář Bartoš nebo evangelický farář Hodža, jenž byl „muž vážný; u něho se vedl hovor pouze o záležitostech literárních a vlasteneckých. Kdož by si byl tehdáž pomyslíl, s jakým osudem se Hodža, duše šlechtná, potká, jaké pronásledování strašné od divých Maďaronů ho stihne a jakým mučedníkem svého vlasteneckého přesvědčení se stane. Poslyšte vy, jenž nevíte, s jakou strastí se budoval chrám naší národní literatury a samosvojnosti, jak mnozí z poctivých vlastencův obětovali netoliko svou duševní sílu, nýbrž statky, zdraví a životy svoje, zasvětivše se do nepřetržité služby národu svému. Mezi těmi zaujímá jedno z předních míst náš Hodža. Již před rokem 1848 býval za své národní smýšlení od divokých Maďarů sti-

hán. Co však r. 1848—49 a po r. 1860 vytrpěl, to nelze vypsati. Povím jen, že ubožáka toho kdys na procházce po zákeřnicku barbaři tito přepadli a tak tělesně utýrali, že ostal polomrtvý ležet — Přestál chuďas bolestné následky toho zákeřnického přepadnutí, ale o oko a zdraví byl připraven na vždy; a neměli ani na tom nepřátelé dosti, vypudili ho z fary a on ubohý, živ jsa jako ve vyhnanství v slezském Těšíně chřadl až dochřadl — —“

Počátkem října vrátil se Velc s bratrem svým do Vídně. Prostřednictvím svého krajana Němečka dostal vychovatelské místo u dra. Schmitta, jednoho z nejpřednějších advokátů vídeňských, jehož „druhá choť byla dcerou známého bankera Kaana z Albestu, paní mladinká, spanilá a duchaplná, s níž znamenitého jmění vyzískal“. Velc tu žil celkem spokojeně, ale když později přibylo žáků, nepřibylo však na honoráři, ohlížel se po jiném místě. Na jaře r. 1843 měl se státi vychovatelem v rodině hraběte Leopolda Thuna, jehož manželka byla rodem Mladotová. Velc zajel z Vídně do Prahy; ale když chtěl nastoupiti místo a již se do bytu v Thunovském domě nastěhoval, oznámil mu hrabě, že pan Muk, vychovatel nejstaršího hraběcího syna, poděkovavší se ze služby, vše si rozmyslil a že přijme vychovatelství také u mladších synů hraběcích.

Velc tímto jednáním pobouřen, vyčetl hraběti Thunovi, do jakého světla jej člověka zcela nevinného bezpříkladnou nešetrností a neslýchanou bezohledností staví, že v několika hodinách má opustit dům jakoby se kdo ví jaké nešlechtnosti dopustil. I vymohl si, že hrabě vlastní rukou napsal potvrzení pečetí opatřené, jak se vše sběhlo.

V ten čas meškal v Praze liběchovský Veith*), s nímž se Velc znal. I šel do jeho domu na Ovocném trhu a vypověděl vše, co se mu stalo. Veith jej konejšil a pozval jej k sobě na zámek Liběchovský. Tenkrát tu také meškal bratr liběchovského pána, Václav Veith s rodinou, jehož nejmladší synáček v ten čas tu onemocněl a zemřel.

„Rodiče ztrátou dítěte hluboce dojatai hned odjeli do Prahy. Před odjezdem mne pan Václav Veith požádal, abych s malířem Hoffmannem právě na zámku meškajícím, klientem liběchovského pána a se sochařem Levým vyjednal, aby jeden obrazem a druhý sádrovým poprsím mrtvého chlapečka vypodobnil. Stalo se podle žádosti páně a oba umělci dali se chutě do práce. Obrázek Hoffmannův představoval mrtvého chlapečka, ležícího v rakvičce ozdobené kvítím; byl sice dojemný, ale buď v citlivém srdci spíše žalost nežli něžnou tužbu pozorovatele, neuspokojoval. Ale Levý vyvedl tak pěkné, duchem oživené poprsí chlapečka mrtvého, že to dílo láskou a vděčností zaníceného umělce za jeho nejvzácnější výtvor považují. Došlo také v rodině veithovské vřelého uznání. Krásné poprsí toto stávalo napotom vždy na psacím stolečku matčině.

Je mně to po dnes s podivením, že vysoce vzdělaní páni Veithové z toho výborného díla ne-

*) Veith Jakub, nar. 1758 ve Volarech, podnikavý obchodník, dodavatel dříví ku stavbě pevnosti Tereziánské, získal tak veliké jmění, že si koupil několik panství. O ně se rozdělili jeho synové Václav (1787—1852), jenž ku svému podílu přikoupil panství Klenovou, a Antonín, neženatý, jenž se naučil česky a studoval na akad. gymnasiu. Ten zdědil Liběchov (1793) a jiné zboží. Byl lidumilný, zakládal pro lid knihovny české i německé, poddaným dovoloval výkup z roboty. Miloval umění, vědy, začal budovati český Slavín. Václav Levý jeho podporou mohl se oddati sochařství.

poznali, jaký to neobyčejně obdařený duch v srdci Václava Levého k porodu pracuje, považující stále ještě umělce toho za jakéhos autodidakta, jakžto z vlastních dopisů páně Veithových ke mně dolíčití mohou.

Za nějakou dobu mého přebývání v Liběchově žádal mne pan Veith, abych se stal jeho sekretářem, což jsem ovšem s největší ochotností přijal. O Václavu Levém, umělci vzácném a člověku nad jiné šlechetném, pojednám v článku zvláštním. Zde jen podotknu tolik, že jsem, požívaje náklonnosti páně a důvěry, pána poprosil, aby Levému, jenž dosaváde mezi služebníky bytoval, byl vykázán zvláštní byt, kde by se pohodlně svým pracím a studiím oddati mohl. Velkomyslný pán prosbu mou dobrotivě vyslyšel. Levý obdržel v zámku pěkný přízemní pokojík, kde jsem pak často při něm sedával, s ním o rozličných věcích hovory míval a jej, když něco modeloval, s bedlivou pozorností stíhal.“ (sic.) —

Liběchovský zámek míval nevšední a zajímavé hosti. O některých Velc vypravuje. „Když zloba kněžská (Klácela) z professury vytiskla roku 1844, přijel do Prahy a přinesl s sebou list od svého příznivce a představeného praelata Nappa, svědčící panu Antonínu Veithovi liběchovskému, žádající, aby velkomyslný pán tento Klácela přijal pohostinsku na svůj liběchovský zámek, kdež jsem i já tehdy co sekretář páně Veithův meškal. Pan Veith byl dlouho na váhách a své rozhodnutí odkládal a to, jak mně vědomo bylo, pouze proto, že celé veithovské přátelstvo a příbuzenstvo přijetí tomu nepřálo, vyjma bratra, pana Václava a jeho spanilomyslnou choť Emeriku, rozenou baronku z Deymů Strítěžských.“

„Všichni předpovídali, že vezme-li Klácela do svého domu, pojdou mu z toho velké mrzutosti, neboť Klácel byl všude od svých kněžských protivníků líčen co nevěrec, neznaboh a národní přemrštěnec. Ký div tedy, že pan Veith nevěděl, jak se v té věci zachovati má. I přijda jednou brzo z rána ke mně na pokoj v té záležitosti, veškeré své rozpaky vyličil. Já jsem milého přítele Klácela*) do jiného postavil světla a pána určitě bezpečil, že si ho upřímně oblíbí jakmile jej jen poněkud pozná.

Ještě tentýž den jel si pan Veith do Prahy pro Klácela sám. Co jsem předvídal, neminulo, pan Veith stal se za krátký čas upřímným příznivcem a přítelem Klácelovým. A nyní nastala ona přeutešená doba v zámku liběchovském, kdy tam někdy téměř současně přebývali pánové Palacký, professor Bolzano, muž svatých mravů, cností a vědomostí hlubokých, ale od kněží snad právě proto z professury vypuzený, jeho někdejší spolužák a nerozdílný přítel biskup Přihonský.***) Starostlivost téměř úzkostlivá tohoto šlechtetného muže o svého starého, těžce zkoušeného a churavého přítele (Bolzana), v níž se tolik vřelého citu a věrné oddanosti jevílo, mne často až k slzám pohnula. Pak Schwanthaler (býval na Liběchově), znamenitý sochař a Gail,***) výtečný architektonický malíř, oba dva z Mnichova, malířové Lhota a Navrátil z Pra-

*) Klácel studoval v Litomyšli. Velc s ním byl znám od chlapeckých let.

***) Správně: kanovník budyšínský, před tím ředitel srbsko-lužického semináře v Praze.

***) Gail Wilhelm, malíř krajin a architekt, byl na Liběchov povolán Ant. Veithem, aby zhotovil plány a modelly k »Slavínu«; dle nich také po nějaký čas stavba prováděna.

hy, vysoce vzdělaný hodinář pražský Kosejk — — professor Meier z vídeňské techniky, též z profesury vytisknutý, tuším pro náhledy materialismem zapáchající. Jací to dnové milí a večery utěšené!“

III.

Ráno se čtlo, studovalo a pracovalo pilně. Klácel na zámku liběchovském napsal „Dobrovědu“, již pak liběchovskému pánu věnoval, „Jahůdky“ a „Ferina lišák“ a započal své „Bajky Bidpajovy“, ba i krom toho mnohý, pěkný článek do časopisu musejního sepsal.

Obědvalo se o dvou hodinách, a ráno bylo tudíž dosti dlouhé, že se dalo něco vyřídit. Při obědě panovaly vtipné nápady a žertovné anekdoty. Klácel míval svou humorní prelekcí, která vždy celou společnost rozesmála. Že paní na zámku nebylo, nebyl ovšem hovor předměty jistými omezený; byl formou vybraný a uhlazený, ale co se materie týkalo, zcela volný. Někdy se ovšem paní professořové zahloubali do hlubokých spekulací; tu pak začali malíři zívát a panstvo se bralo od stolu.

Po obědě vyšlo nebo vyjelo se na procházku do bližšího nebo vzdálenějšího okolí. Klácel si obyčejně v společnosti Lindera*) a Václava Levého, později našeho znamenitého sochaře, připravoval v lese „Kuliškov“ budoucí letní sídlo. Zde kopal, ryl, sázel, přesazoval, skály hloubal, při čemž mu

*) Ignác Václav Linder, nar. 1798 v Hronově, archivář Ant. Veitha a po jeho smrti vychovatel v rodině Wagnerovské s Veithovou příbuzné. Jako statec vrátil se do svého rodiště, kdež jsem se s ním seznámil. Zemřel 1878 v Hronově. A. J.

ovšem několik dělníků pomáhalo, co zatím Levý divných stvůr a postav ve skálu tesával.

Já býval společníkem Bolzanovým, který pro svou churavost nikdy daleko od zámku se neodvážil, nýbrž toliko v zámecké zahradě se procházel. Jaké to nezapomenutelné rozprávky s tímto v pravdě velebným mužem!

Milá byla též předvečerní doba, kdy jsme opět se všickni v zámeckém salonu sešli. Čítaly se noviny, vyměňovaly se náhledy a hovořilo se vůbec o zájmech vědeckých a uměleckých. Večeře pak trvala jen na krátko, a všickni se brzo po svých příbytcích rozešli. Mnozí ovšem ještě pak hrávali whist, četli nebo hovořovali až do pozdní noci. Že byla večeře krátká, dělo se z ohledu na domácího pána, který trpěl těžkým neduhem nespaní a proto rád časně ulehal, aby nějakou tu hodinku spánku před půlnocí zachytil, neboť po půlnoci obyčejně už více neusnul — — Já už s pánem o páté hodině sedával u snídání. — — Šlechtný pán ten, jenž ač rodem a vychováním Němec, čistou láskou k české vlasti zahořel a tisíce zlatých záležitostí našim, zvláště literárním a uměleckým, s řídkou obětivostí věnoval, za to někdy od lidí ničemných, své hnusné sobectví příkrývajících pláštěm vlastenectví, utržil jen nevděku, pomluv, ba i samého utržení na cti.

Jsem já toho zkušeným svědkem, který ze štědré ruky toho pána a bratra jeho Václava mnohé a veliké podpory po našich literárních kruzích našel. Žel, s jakým výsledkem neblahým se to často dělo, vím z ústních rozprávek s nimi, s jakou rozhořčeností naši přední mužové takové ničemné počínání zavrhovali, jak těžce to nesli pánové Palacký, Šafařík, Hanka, Vocel, Klácel a jiných více —

Klácel pracoval o svých dílech literárních a pořádal zámeckou bibliotheku, já obstarával rozsáhlou korespondenci páně a jiné mně svěřené záležitosti. Za času veliké povodně r. 1845 byli jsme Klácel a já v zámku sami dva, kromě dvou služek a dvou sluhů; ostatní všichni byli odjeli, aby slavili velkonoční svátky v Praze."

Vyličiv povodeň, jak na ně přikvapila a jaké nesnáze jim způsobila, vypravuje Velc dále o Klácelovi, že po té zátopě zajel na několik dní do Prahy. „Sotva se však byl navrátil, došel ho od biskupa Litoměřického přípis, aby se do svého kláštera bez odkladu odebral. Snadno pomyslití, jak nás to všechny pobouřilo. Nebohý Klácel žil tu tak klidně, tak soukromě a přece mu nepřáno pokoje. Pán sám psal biskupovi, žádaje, aby mu byl Klácel na zámku ponechán, že ho má za svého bibliothekáře, a poslal Klácela s listem (tím) do Litoměřic. Při té expedici jsem ho doprovázel. Ale žel, nic jsme nepořídili, ani pánův list, ani Klácelova pokora, ani moje ochotná v nesnázi pomoc.

Když jsme byli už v samých Litoměřicích, tu teprve Klácel, na cestu civilně oblečený, pohřešoval svou klášterní plandu, kterou byl nedopatřením v Liběchově zapomněl. Co činiti. K biskupovi jako světský hejsek nesměl. Tu mně napadlo, abysme se obrátili k Řehákovi, praefektovi v semeništi, jež jsem dobře znal. Řehák ovšem Klácelovi ochotně posloužil. Nebylo však snadnou věcí Klácela do půjčeného munduru vpraviti. Řehák byl člověk vysoký a velmi hubený, za to však Klácel krátký a poněkud tělnatý. Co na délce přebývalo, to na šířce scházelo.

Konečně jsme ho přece do těsné kleriky vepcpli a délky přebytek všelijak podkasali a pod-

vázali. Když jsem drabého Klácela do toho dlouhého habitu nabitého doprovázel, musil jsem po celé cestě mysliti na věci truchlivé a strašné, jen abych se nedal do hlasitého smíchu. Teď bych se ovšem nesmál, ale tenkrát jsem byl ještě muž mladý a žertům nakloněný.“

Klácel se vrátil od biskupa s nepořízenou; a „od té chvíle opustila nás, mne totiž a Klácela veselá mysl a my se navrátili do Liběchova jako z pohřbu. Sám pán, Klácelovi už velice nakloněný, věc tu nemilou těžce snášel. — Pan biskup Hille měl si to trochu lépe rozvážit, nežli se vytasil se svou biskupskou velkomocností. — Každý se tomu usmál, že biskup Hille prohlašuje liběchovský zámek za sídlo nevěry.“

Klácelovi nezbývalo, nežli podle příkazu biskupova se zachovati. Na konec dubna r. 1845 zajel si s Velcem ještě na Říp a do Roudnice, aby seznal zámeckou bibliotheku. Tou cestou si oba vzpomněli také na první léta své známosti, a Velc také na to, jak Klácela poprvé v Brně s jeho spolužákem Josefem Valtrem navštívil roku 1831 a „jak jsme tenkrát nadšeni červencovou revolucí pařížskou minulého roku hořeli podílem a nedočkavostí, jak to v Polsku vypadne.“ — Klácel hluboce roztrpčen a zarmoucen opustil Liběchov. „Odtud odebrav se do Lipska, vydal tam pod pseudonymem Dr. J. P. Jordan dva rukopisy své „Jahůdky“ a „Ferina Lišák“ tiskem. Vyřídív tu věc, hned do svého starobrněnského kláštera se ubíral.“

Také s Velcem se stala pak změna, které se nenadál. Na Liběchově žil spokojeně. „Kromě svých prací úředních, obíral jsem se tehdy nejvíce studiem historickým, k čemuž bohatá bibliotheka liběchovská vítanou příležitostí poskytovala. Také jsem

něco přeložil z frančtiny a umístil v časopisech pražských.“ V tom jednoho rána, kdy se s Veithem procházel zahradou, učinil mu „pán“ pojednou návrh, aby Velc převzal vychování nejstaršího synka Veithova bratra, kterýž synek tehdy byl devítiletý a za vychovatele měl kněze Schmidinga*).

Velc překvapen upozornil, že chlapec vychovatele má; než Antonín Veith nerad viděl, že synovec má za vychovatele kněze a vyslovil své podivení, jak jeho bratr Václav „mohl po trpkých zkušenostech, jež z kněžského vychování při svých starších synech nabyt“, vychování svých mladších opět knězi svěřit. Kromě toho byl, jak Veith Velcovi za té příležitosti pověděl, Šmidinger v domě jeho bratra „svým chováním zcela nemožným“. Velc vyžádal si čas na rozmyšlenou do té doby, dokud by se pan Veith, jenž se chystal právě do emžských lázní, nevrátil. To se stalo po šesti nedělích. Liběchovský pán přijel však hluboce zarmoucen, neboť na zpáteční cestě zemřela mu ve Vircburku mladičká a spanilá neř jeho Růžena z Najpaurů, kteráž taktéž churavá byla s ním v emžských lázních. Jejím a jejich bratří vychovatelem byl bratr Fr. Douchy, „jenž svůj překlad Shakespearovy tragoedie „Romeo a Julie“ zemřelým Jindřichovi a Rosalii z Najpaurů věnoval na důkaz své úcty k matce dvou duší v spanilém mládí zesnulých.“

Velc poznal tou dobou v Liběchově také Arthura Görgeie, nedávno důstojníka husarského**), nyní stu-

*) Schmidinger Josef, nar. 1801 v Strakonících, zemřel 1862 v Hostomicích. Na kněze vysvěcen teprve v 33. roku svého věku. Proslul jako přehorlivý šířitel českých knih a podporovatel Matice České, již získal mnoho členů.

**) Byl nadporučíkem husarů palatinových. R. 1845 vystoupil z vojska.

dujícího chemie na technickém ústavu v Praze. Byl tu, v Liběchově, týden hostem páně (1845) a mnohou procházku a vyjíždku jsme spolu vykonali. Byl to muž způsobů a mravů velmi příjemných, vzdělaný, ducha velebystrého, vědění chtivý. Bylo s ním milé zabavení, ale že se v době nejbližší stane revolučním generálem, ba diktátorem uherským a zradou svou povstání skončí, nikdy by mně na mysl nebylo přišlo.“

„Promluvení o věci vychovatelské stalo se opět.“ Liběchovský pán chtěl, aby jeho bratovec a budoucí dědic byl „zcela v rodině odchován, aby se při vyučování předepsaného školního řádu, jenž jest v mnohém ohledu nejapný, nešetřilo, aby se toliko k věcem vskutku prospěšným přihlíželo, — aby se (z chlapce) někdy stal muž patriotický, svobodomyšlně smýšlející a byl lidumilého srdce.“ Tak si to přál i otec chlapcův, Václav Veith.

Velc poslechl a místo přijal. Propuštěný Schmidinger pak roznášel v Praze o Velcovi u jeho známých, jakoby jej byl Velc z úmyslu, svým přičiněním vypíchl. A Velc o něm napsal ve svých „upomínkách“ takto:

„Minulost kněze Šmidingra je mně málo známa. Víím toliko, že pochází ze Strakonice a že právě v tu dobu studoval v Praze na universitě, když se mezi studujícími jakási bouře, tuším roku 1820 strhla. Císař František, jenž se v Praze zdržoval, kázal, aby něco těch studujících bylo odvedeno k vojsku. Tak se stal nebohý, zcela nevinný Šmidinger vojákem. Trudnému osudu tomu unikl spolužák jeho Herloš útekem do Lipska, později známý spisovatel německý a vždy upřímný vlastenec. Šmidinger se dosloužil ve vojště poddůstojnického místa, pak vystoupil a studoval dále theologii. Šmi-

dinger byl vlastenec horlivý a o zvelebení Matice české neúnavným sbíráním příspěvků veliké zásluhy sobě získal, ba konečně celé své, dosti značné jmění Matici české odkázal*). Památka jeho bude vždy od každého věrného Čecha chválena a ctěna, ale za vychovatele se muž tento nehodil. Byl letory prudké a prchlivé, měl mravy a způsoby ne velmi příjemné a nápadné, v řeči a posuňkách přívyky, které nebyly s to v mládeži jemu svěřené udržovati potřebnou vážnost.“

Když Velc své místo nastupoval, setkal se s P. Schmidingerem v Praze. Vyložil mu vše a přesvědčil jej tak, že Schmidinger slíbil, že jím roztroušené řeči odvolá; což také učinil. Tím jsme se rozešli jako upřímní přátelé a ostali jsme jimi až do jeho smrti r. 1852.“ Schmidinger obdržel od Veitha příslušnou pensi, mimo to mu nabídnuto zámecké kaplanství, kteréhož však nepřijal.

Když „brzo po té přijel do Liběchova na návštěvu k faráři Čermákovi**) a liběchovský pán, který tenkráté pojal úmysl vydávati nákladem vlastním populární spisy české obsahu užitečného, svěřil mu (Šmidingrovi) na důkaz své úcty a přízně šest set zlatých k vydání prvního spisu určených.“

Když Velc koncem května 1845 opouštěl Liběchov, zaplakal. Odebral se na zámek Václava Veitha, Klenovou, blíže Klatov. Vychovával dvě děvčata a dva chlapce; z těchto byl Antonín Ladislav starší, Imra mladší. Velc leccos o nich vypravuje, na tu onu příhodu vzpomíná, jmenovitě jak přistihl staršího ze svých chovanců, že se přetvařuje a lže

*) 1000 zl.

**) Filip Čermák-Tuchoměřický, původce základu při „Svatoboru“, po něm nazvaného.

a jak jej potrestal i vyléčil. „Komu by se viděla tato epizoda ze života vychovatelského malicherná, tomu musím říci, že tento chlapec dospěv věku mužného z upřímné, vlastenecké lásky drahé vlasti věnoval čtyři bronzové sochy, představující naše historické výtečníky, vyhotovené v Mnichově od slavného sochaře Schwanthalera v ceně padesáti tisíců a více, že na svůj nemalý náklad poslal našeho znamenitého sochaře Levého do Říma a mnoho podobných, šlechtných skutků vykonal.“

Klenovou navštívili nebo se tam zastavili v srpnu a září mladý spisovatel Vilém Dušan Lambl, později professor charkovské university, blovický děkan F. Jaroslav Vacek-Kamenický, doktor Gabriel a J. K. Tyl.

IV.

Na zimě r. 1845 bydlel Velc s rodinou Veithovou v Praze. Václav Veith měl pěkný, třípatrový dům pod zámeckými schody úzce k samým náspům hradčanským přiléhající. U třetího patra byla malá, ale dobře hleděná zahrádka, poskytující krásný rozhled na Prahu. Z té zahrádky mohlo se rovnou do královského hradu. Do tohoto domu přicházelo mnoho návštěv. I Karel Sabina tam býval. Na jaře r. 1846 odjela Veithovská rodina a s ní Velc z Prahy na zámek v Mlázově, odkudž na zimu vrátili se zase do Prahy.

„V Praze počal se tehdáž rozvíjeti svěžejší život. Měšťanská beseda byla hojně navštěvována a stala se téměř střediskem veškerého národního ruchu. Zde se přednášelo, čtlo, zpívalo, bývaly vešpolné obědy a taneční plesy. Kromě toho se při-

činěním několika mladších měšťanů odbývaly příležitostně zábavné besedy a schůzky po celé Praze. I těch jsem se pilně účastnil. Největší v podnikání a pořádání těch besed zásluhu měl farář Krolmus. Muž ten energický a zároveň dobromyslný každou duši vlasteneckou znal. — Často jsem býval u něho. Bydlel tehdáž na Malostranském náměstí v nákladnickém domě, „u Splavinů“ zvaném, v prvním patře a míval u sebe několik studujících na bytu. Domácnost skrovnou mu spravovala dobrá duše, stará hospodyně Aninka, která mu věrně až do jeho smrti sloužila. Maje stále odevřenou nohu, dobrý ten člověk často polehával a churavěl. To však mu nic nevadilo, aby nebyl vždy vesel a dobré mysli.“ —

„Pan Václav Veith buď se mnou nebo sám besedy a zábavy české navštěvoval pilně, a chvalně se o tom pronášel, že v nich panuje volnější ruch, nelíčená upřímnost a bodrá mysl. Velice jej těšilo, že se bližně seznámil se zachovalým měšťanstvem pražským. Plesu maškarního v sále konviktském se s celou rodinou účastnil. I já jsem si toho dne trochu zabláznil. Nedali mně pokoje, zvláště Mikovec doléhal, abych při plesu podílu bral na jakémsi průvodu, jenž nápodobiti měl nevím který příběh z doby krále svatě paměti Jiříka.

Šat jsme měli vypůjčený z divadelní garderoby. Dobrá duše, komik náš milý Kaška vše to pořádal, chystal a do těch neobyčejných krojů, přilbic a krunýřů nás vecpával. Bohatší si ovšem svůj oblek připravili. Ladislava krále představoval baron Villani, gubernátora Jiříka tuším Rieger, Jiskru z Brandýsa Brauner, Peška (představoval) dvorního šaška, Lva z Rožmitála jakýs Polák, a já Matyáše Korvina. Jakožto černé strážce (náčelníka?) zavřeli mne do takového brnění od hlavy do paty, že jsem, upjatý

v to železné klenuti, sotva dýchal a hned po průvodu to nehorázné břemeno se sebe složil.

Nejkrásnější oddíl toho průvodu bylo skupení ženské. Byl to květ nejspanilejších dívek pražských, takže sám arcikníže Štěpán jsa plesu přítomen, okouzlený tou neobyčejnou sličností, prohlásil, že se Praha může honositi krásou svých dcer. Největší kratochvíli na plesu tom způsobili Kaška a Moser představující známé figury „Eisele a Beisele“. Netoliko, že jejich kroj byl zcela podle výkresu, ale také veškeré jejich posušky a řeči výborně se k věci hodily.“ —

„Toho roku (1847) byla památná schůze výtečných našich mužů v domě pana Václava Veitha; mělo se totiž určití, jaké sochy se mají postavit do budoucího Slavínu, na němž se od několika let pilně pracovalo. Liběchovský pán sám navštívil pány Jungmanna, Palackého, Šafaříka, Hanku a Vocela a požádal je o jejich laskavou radu a pomoc ve věci té, pro náš národ velmi významné a důležité. Soch mělo býti čtyřadvacet. Každý z těchto pánů o věci přemýšlel a učinil si své zvláštní poznámky. V určený den se pánové tito u nás v domě z rána sešli a počalo rokování, jemuž jsem kromě obou pánů Veithů i já přítomen byl. Toliko pana Jungmanna, už tehdež churavějšího, tu nebylo. Divil jsem se jen tomu, že pan Palacký s houževnatou neústupností na tom stál, aby svatý Václav a Rudolf II. z řady vyjmuti nebyli; ostatní tři pánové tomu důvody ráznými odpírali. Sochou Rudolfa II. měla se patrně učiniti vládě jakási poklona, jen aby krásnému a vlasteneckému podniku nepřekážela — — —“

Velc pronáší také proti soše sv. Václava své soukromé námitky, že jako svatý patří sv. Václav

do kostela a jako osobnost historická, mní Velc, nemá významu, neboť vladaření jeho bylo prý Čechům patrně škodlivé, „ať nedím na záhubu.“ —

Ale „konečně pan Palacký dosáhl svého, aní ostatní tři pánové po dlouhém a živém hovoru jemu své přesvědčení obětovali. Zatím se bylo ve vedlejším saloně shromáždilo ještě více zvaných hostí a po chvíli šlo se k tabuli. V celé té přemilé společnosti se rozproutila živá rozprava a ze všech zraků zářila nelíčená radost, že dnes krásné podniknutí liběchovského pána počátek svůj vzalo.“

Nastala po té hned hojná korespondence se Schwanthalerem; Václav Levý, slavný náš umělec a malíř Hoffmann měli oba práce plny ruce. Schwanthaler byl ve věci té velmi svědomitý; kde jaká kronika a staré letopisy v mnichovské, bohaté bibliotéce, vše hleděl vypátrati a pilně čítal, než k slavnému dílu přikročil. Litoval jen to, že se v češtině nezná; pročež zavedl početná dopisování do Čech k rozličným osobám svou znalostí v historii a starobylostech známým. Tu bylo dotazů téměř nesčíslný počet, na něž vždy obšírnou a odůvodněnou odpověď sobě vyžádal.

Když se dověděl, že jsou v triforiu chrámu svatovítského jakés poprsní podobizny Karla IV., Arnošta z Pardubic a jiných slavných mužů, hned musil mu Levý obstarati odlitky sádrové, a Hoffmann byl stále na cestách, sháněje se po podobiznách mistra Jana (Husa) a Žižky.

Konečně se dal Schwanthaler do práce a začal modelovati sochu krále Otokara II. Bavorský král podniknutí tomu velice přál a často navštěvoval Schwanthalera v jeho atelieru, až později, když se první socha měla odlévat, stěvače Stigelmaiera v královské stěvárně. Naše nejmilostivější vláda

aspoň tím se věci zavděčila, že nějaký groš na clu slevila, když se dovážela první zdařená socha. Nežli se do Liběchova odvezla, kázal liběchovský pán sochu postavit ve svém domě, k níž přístup každému slušnému člověku byl volný. Jak četná byla návštěva Pražanů a jaká se tu radost rozhostila po celé Praze z prvního, zdařeného díla!

Do této doby padá událost neméně významná. Od nějakého času šla po Praze pověst, že se do Prahy hodlají přistěhovati Jezuité, tito arciskůdcové českého národa, že jim přichod mnozí kněži připravují a že kněžna Lobkovicová hostům těmto nevídaným už koupila a darovati chce dům se vším potřebným příslušenstvím. Tyto pověsti pobouřily mysl všech mladších a volnějších lidí. Nejvíce však proti té nešvaře bouřila soukromá společnost „repeal“, o níž později více povím. Konečně se něco mladších literátů našich usneslo vydati plátek.

Redakční schůzky za účelem tím byly u Fastra, který tehdaž v nájmu držel hostinec „u zlaté husy“ na Koňském trhu. Na čele podniknutí stál duše šlechetná Emanuel Arnold.*)

Lístek se zredigoval a Arnold sám pomoci nějakého učně v noci v tiskárně paní Vetterlové saz-

*) Arnold Emanuel, nar. 1801 v Mnich. Hradišti, † 1869 v Praze, politický agitator a publicista český, bratr známého kněze Jana Arnolda. Od roku 1842 působil v Praze podněcuje a šíře národní vědomí a demokratické zásady. Byl nejráznějším členem tajné společnosti »Repeal«, v níž pracoval o zdar památné schůze v lázních svatováclavských. R. 1848 byl ve spojení s Bakuninem. R. 1849 musil uprchnouti z Čech. Zdržoval se v Němcích, ale byv vydán rakouské vládě, vězněn v žaláři svatojirském a r. 1854 odsouzen k smrti; tento trest změněn v dvacítiletý žalár, z něhož r. 1857 za amnestie propuštěn. Poslední léta žil v Běláku, až chud, nemocen, na duchu skleslý navrátil se do vlasti. Zemřel v pražském chorobinci.

bu i tisk šťastně provedl. Ráno se od známých rozdál plátek babám, aby ho lidu po krejčaru prodávaly, a co vyzískají, sobě ponechaly. Baby pilně záhy z rána „novou neobyčejnou zprávu všem dobrým lidem k udivení“ po ulicích a u kostelních vrat vyvolávaly, a plátek šel jako na hmatku. Studující roznášeli jej po domech, dodávali domovníkům, děvečkám, trousili po chodbách, průjezdech a dvorech; my však ostatní posílali lístek po poště nebo po poslich a vozcích do měst a vesnic známým a přátelům a i tam rozdávaním lidu k vědomosti přišel.

Tak se rychle několik tisíc exemplářů šťastně rozneslo a rozposílalo, aniž by kdo byl toho nejmenšího tušení, kdo vlastně věci té hlavním původcem jest. Pan Václav Veith měl z té podařené věci nemalé potěšení a když vlastenecký klempíř karlínský Mencl jezuitské shasináčky ulíval, sám si jich několik kop na rozdanou koupil.

Arnold vida s velkou radostí, že štěstí dobré věci přálo, chtěl mermomocí, aby se urobilo s textem poněkud rozmnoženým vydání druhé. Jsa schůzi přítomen, marně jsem varoval, že nyní policie zajisté velmi bedlivě pátrá po původcích; řku, kdo by pochyboval a že ušlo-li se poprvé vypátrání, po druhé že to nepůjde, že má-li se opět cos podobného státi, aby se vyčkalo času, až policejní slídivost poněkud zase usne. Arnold však se nedal přesvědčiti a přikročil bez průtahu hned k urobení vydání nového.

Policie po všech koutech slídí, vypátrala místo bezpochyby získáním učeně penězi, který pomáhaje při tisku, nyní vše vyradil. Přepadli Arnolda v noci, když byl právě v nejlepší práci; sotva mu

tolik času zbývalo, aby mohl rozhoditi sazbu. Tištěné už exempláry nebylo lze uschovati, tím méně zničiti. Ty zabavili a Arnolda hned na policii odvedli a uvěznili. Zároveň byl byt jeho bedlivě prohledán, tu však se nic závadného nenalezlo. Nějaký týden Arnolda na policii věznili, pak jej, obmyšlejíce, aby skutek jeho považován byl za zločin, odvedli k trestnímu soudu na Nové město. Soudcové však, jezuitům nepřejíce, prohlásili věc za prostý přestupek policejní a po krátkém věznění Arnolda propustili.

Arnold nemaje pokoje od policie, vida se všude pod nemilým dohledem, odebral se do Lipska a vydal tam svůj český životopis nesmrtelného mistra Jana. — — Za několik dní po té události (s Arnoldem), přišel ke mně do pokoje pan Václav Veith a sdělil, že se náhodou sešel s policejním direktorem, svým bývalým spolužákem, a ten že mu svěřil, že prý se na policii dobře ví, že i já jsem se rozesílání onoho plátku účastnil. Se smíchem mně pán radil, abych, mám-li čeho, to před nemilou návštěvou ukryl — — Nemilá návštěva mne však minula. Podniknutí Arnoldovo mělo alespoň ten dobrý účinek, že domahání se jezuitův na nějaký čas utuchlo.“

Velc vzpomíná také, že tou dobou (1847) básník Kalina, s nímž byl přátelsky znám, „klesnul konečně pod břemenem nesnesitelným (nedostatku a bídy)“. Trpěl také plicním neduhem a ležel nemocen „dříve v hostinci u arcivévodý Štěpána, později v nemocnici všeobecné, kdež také nebožák, nejsa z úplna třicet let, zemřel*). V nemocnici netrpěl ovšem nedostatkem, neboť se mu pomahalo ze všech

*) Správně: v jedenatřicátém roku.

stran; obzvláště spanilomyslná hraběnka Kaunicová se v té věci vyznamenávala příkladnou obětavostí.“

„I Liběchovský pán Karlu Sabinovi dvacet zlatých svěřil, žádaje, aby je nebohému Kalinovi doručil.“ Velc obšírně vypravuje, jak se liběchovský Veith dověděl, že se tak nestalo, a jak on, Velc, z jeho nařízení na Sabinu dokročil. Sabina se vymlouval, „že je (peníze) proto Kalinovi posud neodevzdal, poněvadž se dověděl, že má ještě hojnost podpory odjinud.“ Když z nařízení Veithova měl peníze vrátit, vymlouval se, že jich u sebe nemá, že je má doma v bytě. Vrátil se s nimi dříve, nežli by ze svého bytu se mohl vrátit. Později se Velc dověděl, že si Sabina těch dvacet zlatých vypůjčil u vlasteneckého lékárníka na Malé Straně, doléhaje, že se musí zastřelit, jestliže těch peněz půjčkou nedostane.

V.

Přízeň, kterou liběchovský Veith choval k Čechům a jejich vlasteneckému podnikání, nebyla vhod jeho příbuzenstvu, vyjma Veithova bratra Václava. „Často říkali liběchovskému pánu, aby s tou českou chudinou se neobíral, že při ní málo cti dojde — a že vláda vůbec všem těm pošetilostem nepřeje a co toho více. Největší odpor jevili rytíř Neupauer a Martin Wagner, ač oba své statky jen mezi lidem českým měli.“ Než na straně české dbali o jeho přízeň, zvláště jeho sekretář, Velc.

„Podněcoval jsem vše, co se k potěšení jeho a co osvědčení naší uznalosti zásluh jeho uskutečnit dalo a jiní šlechtí vlastencové ochotně při tom pomáhali. Když liběchovský pán poprvé měšfanskou besedu pražskou navštívil, byl od sboru aka-

demie žofínské za řízení direktora Jelena uvítán slavnostním zpěvem. Věc ta ho velmi mile překvapila. Pán ten dobrotivý ve své skromnosti nevěděl ani jak se těm pánům slovy vřelými zavděčiti má. Hned několik dní po té mně odevzdal krásnou, zlatou jehlici náprsní s bohatým granátem perlami obsazeným, abych ji jménem jeho doručil Jelenovi.“

„Zimní náš pobyt v Praze se skončil a my se na jaře r. 1847 stěhovali na venek, tenkrát do zámku volšovského v šumavských horách, ležícího v krásném údolí votavském nedaleko města Sušic. Na počátku bylo naše přebývání na Volšově velmi velice smutné. Neúroda z minulého roku jevila se v dobrém lidu našem výjevy skutečně hroznými. U chudého lidu nebylo zásob pražádných, hlad a nemoce, co krutý jeho následek, se stále rozmáhaly. — — Vývoz obilí byl ovšem zakázán, ale nesvědomití statkářové proto předce obilí v bednách a sudcích do Bavor vyváželi. Prodajnost celních úřadů a falešná deklarace zboží k tomu pomáhaly.“

„Jak se zachoval v osudné té době pan Václav Veith? Předně nakázal všem správcům na svých desíti statcích, aby se obilí v nízké ceně lidu prodávalo a zapůjčovalo a jen to nejpotřebnější pro dům a deputátníky v zásobě zachovalo; pak dal vařiti v dvorech svých ve velikých kotlích rumfordskou polévku a nikoliv snad nějakou bryndu, a poručil, aby se ochotně a hojně každého rána rozdávala chudému lidu. Obilí bylo ovšem jako na hmátku a každý dobrořečil dobrotivému pánu. Polévka hustá, záživná se pilně podávala přichozímu lidu.

Byl jsem přítomen prvnímu rozdávání toho pokrmu; nemohu se ani nyní, an tyto řádky píšu, zdržeti slzí. Polévka byla uvařena a lid se sběhl

u velikém davu. Patrně myslili všichni, že se jim jen tak nějaká brynda udělí. Když však okusili a zpozorovali, jaký to výborný, posilňující pokrm, rozlehl se pojednou po celém dvoře hlasitý pláč, a lid nepřestával žehnati vroucími slovy dobrotivému pánu a jeho rodině. — — Musil jsem odejít do svého příbytku (jsa pohnut) a tu uleviti svému citu. Tak jednal netoliko tenkrát ale vždy, kdy příležitost se naskytla, lidumilovný, šlechtný pan Václav Veith a to sice v době, kdy starosti veliké z nezaviněných ztrát předobré srdce jeho tísnily a hlavu šlechtníka toho jimi ošedivělou už už skláněly k zemi. Už začal churavěti dobrý ten pán —“

Velc popisuje zámek volšovský i okolí, připomíná také zámečku Albrechtic*) v sousedství, jenž byl „někdy majetek spolužáka a přítele J. U. Dra. Šebesty, jehož, tuším, sestra nebo sestřenice, vyhlášená zpěvačka, slečna Šebestová, v Německu známá pod jménem Schebest, byla později manželkou pověstného německého filosofa Friedricha Davida Strausse —“

Na zámku volšovském dostalo se Velcovi milé návštěvy ku konci července toho r. 1847. „I jdu jednoho rána před snídaní na procházku po silnici podél parku k Sušici vedoucí, i vidím tu kohos jak se valí mezi křovím a za ním člověka jiného, nescoucího kožený kofr. Kdo to? Napínám svůj zrak. I pro mistra Jana, toť ta drahá duše, přítel dávnoletý, nevyrovnaný, dor. Podlipský! — Vyplniv svůj dvouletý úkol v domě hraběte Klebelsberga (jako vychovatel), přišel mne navštívit do Volšova.“

Velc jej uvítal s velkou radostí, jakož i rodina Veithova přijala jej srdečně. „Příchodem jeho muě

*) Albrechtsried.

nastal nový, svěží život; nové výlety, nové procházky na vše strany se podnikaly. Podlipský, muž dobromyslný a dobrý pianista, bavil svým hovorem a hrou na pianě večer celou společnost.“

V ten čas, v létě 1847 „přijeli na návštěvu k doktoru Gabrielovi*) v Loučové Kaška s Tylem. Brzo po té zařídilo se ochotnické divadlo v Sušici a hrálo se výhradně po česku. Často jsme divadlo navštěvovali a dobře se tu bavili.“ Velc si pobyt na Volšovském zámku velmi pochvaluje. Pilně tu studoval, hlavně Feuerbacha, ale měl také společnost, ve které o věcech vážných, politických a filosofických jednali a to buď v jeho bytu, nejčastěji však v zámeckém parku. V tom kroužku byl doktor Motýlek, doktor Podlipský, sládek Paclt, jenž vystudoval filosofii a mnoho cestoval, a kapucín sušický Fejřara, jenž na zámek docházel vyučovat náboženství a jenž později z řádu i z církve katolické vystoupil. O těch vážných otázkách a problémech, o kterých jednali, Velc často sám přemýšlel, jakož pak celý život (je) pěstoval, „abych se konečně dodělal jistého srdce i mysl uspokojícího názoru světového a zbaven jsa všeho vnitřního rozporu a všech pochybností, s klidnou myslí ze života vykročiti mohl.“

„Blaženou tu dobu přerušila zpráva, že liběchovský pán pošle pro mé schovance a mne příležitost do Volšova, abychom se k němu do Libě-

*) Dor. J. A. Gabriel (nar. 1820 v Loučové, † 1880 v Bechyni) účastnil se jmenovitě politického ruchu r. 1848. Jako člen svatováclavského výboru provázel druhou deputaci do Vídně; Slovanské lípy byl sekretářem. Po bouři svatodušní byl soudně vyšetřován. Žil pak v Sušici. Od r. 1861 byl poslancem na sněmu. R. 1868 podepsal deklaraci. Byl i literárně činným a vydal svým nákladem dramatická díla Klicperova.

chova odebrali. Vskutku za několik dní byl tu myslivec Malík s povozem. — — Vzal jsem přítele Podlipského s sebou do Liběchova.“ Jízda byla rozkošná, „Malík měl nařizeno o vše se starati, co by k našemu pohodlí přispívalo.“ V Praze ve Veithovském domě bylo k jejich příchodu vše uchystáno, v Liběchově pak srdečně uvítal pán nejen děti svého bratra, nýbrž i jejich vychovatele a jeho přítele. Do Liběchova psal Velcovi hrabě Thun, žádaje, aby mu doporučil vychovatele. Velc doporučil doktora Podlipského. Podlipský však dojev do Prahy, nedohodl se s hrabětem Thunem; i „vstoupil později za vychovatele do rodiny hraběte Berchtolda“.

Na Liběchov přijela tenkrát paní Hubayová, neč liběchovského pána, vdova po husarském důstojníku, jenž záhy po svatbě jí zemřel. Na Liběchov přijela z Uher, kdež byla navštívit příbuzné nebožtíka svého muže. „Byla doba, kdy jsem ji myslil,“ píše Velc, „zcela pro naše záležitosti vlastenecké získati. Vyžádal jsem si to od ní, aby se mnou vždy po česku hovořila a vůbec ve všem se co pravá česká vlastenka zachovala. Docházely mne někdy do Vídně, ač řídko, ve jméno otce (Václava Veitha) psané listy české od ní, a vím, že když r. 1841 náš Dor. Frant. Ladislav Rieger s farářem Huškem co host páně Veithův meškal na Klenové, málem by se byl o ruku její ucházel. Nicméně bylo to vlastenectví při ní, jak jsem se později přesvědčil, jen pouhá jakás moderní affektace. Vida to, odložil jsem vše stranou, co by jen poněkud na spravedlivou věc naši bylo naráželo. Kráčela pak dráhou našim dívkám obvyklou a jevila se býti v ohledu národním beze všeho rázu a významu.“

Z Liběchova odjeli na zimní byt zase do Prahy. „Před odchodem doručil mně liběchovský pán ote-

vřený list vlastnoruční, kterým se mně zavazuje dávatí mně doživotní pensi tři set zlatých, kdybych ihned dům bratrův opustiti měl; jestliže však desítiletou lhůtu vychovávání skončím, roční pensi šesti set zlatých vyplácti mně slibuje.“

V Praze docházel Velc každodenně do Měšťanské besedy a vždy se v „Repealu“ zastavil. „Zde byl takřka střed všeho volnějšího ruchu českého, zde bylo lze dověděti se, co se děje a co se pro nejbližší budoucnost chystá. Památným rokem 1848 nastala doba nová, vytoužená a očekávaná; i mne strhla do všeobecného víru. Nežli však přikročím k popisování, jak a co se mnou se dělo, zmíním se ještě o dvou věcech.“

„Zvláště přičiněním faráře Krolmusa a několika mladších měšťanů byla uspořádána velká Beseda v sále lázeňském na Malé Straně. Chtěli jsme Němcům, kteří si Malou Stranu z úplna vlastnili, dokázati, že i zde převahu máme my Čechové. A byla to vskutku beseda slavná; lidu shromážděného veliké množství, všude ruch čilý, veselý a bratrský. Jen nezdařeným začátkem bysme málem byli utržili ostudu.

Krolmus chtěl mermocí, aby beseda počala staročeským zpěvem „Dej nám pán Bůh zdraví!“ K tomu účelu shromáždil na galerii něco chlapců zpěváků. Kapelník Svoboda zanotoval a kluci počali s hůry vriskat, až uši brněly, a byli při tom vždy o dva, tři takty před hudbou. Strhl se se strany německých protivníků dosti četně shromážděných smích; a Češi nustrnuli. Já seděl pod sloupy při malém stole s Krolmusem, Hankou a profesorem Václavem Svobodou. Hanka se zlobil, Svoboda Krolmusa peskoval a Krolmus ani nemukaje, byl jako

by ho opařil. Kapelník si nevěděl rady, měnil tempo, ale kluci byli se svým vrískotem stále mimo hudbu.

Obrátil jsem se ke Krolmusovi, který tu seděl jako pařez, a řku: „Rychle dejte klukům znamení, ať ta kočička přestane.“ Ale kýval rukou a šátkem marně. Kluci nehledíce naň, vřeštěli dál. Šel jsem tedy ke kapelníkovi prose ho, aby ustal; hudba přestala, kluci však nedbajíce vedli i bez hudby svou dál, až kdosi zařval: „Přestaňte!“ Tu teprve vzal zjev tento nemilý jakýmsi všech kluků mňoukotem svůj konec. Abysme špatný dojem začátku zapudili, postavilo se nás asi třicet v polokruhu před orchestr a kapelník Svoboda, jenž všecky naše písně dobře znal, začal hrát oblíbenou ruskou píseň „Ma kochanka bujala“ a my se dali plným hrdlem do zpěvu.

A hle, tváře se vyjasnily a mysl bodrá zavítala zpět. Beseda se odbývala s hlučnou veselostí. Několik tajných policistů do společnosti se vetřelých a počínáním svým se prozradivších nebo již dříve známých vyhodilo se jednoduše ze dveří, a když jsme se po půl noci rozjaření domů ubírali, každý si krásnou severní zář na obloze rozestřenu vykládal za věštbu nové, volnější doby.“

V lednu r. 1848 došlo Václava Veitha v Praze, kdež s rodinou meškal, psaní z Uher od staršího bratra nebožtíka zetě Veithova Hubaye, kterýmž psaním Hubay oznamoval, že soused jeho, zámožný statkář, prohrál v kartách velikou sumu peněz, a že, aby ji mohl zaplatit, chce o překot prodati jeden ze svých statků při řece Tise, statek ten že má výbornou pšeničnou půdu a že by bylo možná získati jej za málo peněz, poněvadž jitro té půdy je vyceněno jen za dvacet zlatých; čtyřicet tisíc zlatých že stačí k zakoupení statku a asi šest tisíc k opatření potřebného fundu.

Veith tím návrhem jako opojen radil se s advokátem svým, Drem Kiemannem, s vrchním svého kolínského panství Karlem i s Velcem. V té poradě zůstali na tom, aby vrchní Karl a Velc vydali se do Uher, statek obhlédli a po případě koupili. Zároveň se měl Velc ve Vídni starati o kupce na kolínské panství.

„Mně ta daleká cesta uprostřed zimy,“ píše Velc, „nepřišla právě vhod.“ Obával se totiž zodpovědnosti a pak byl po chřipce. Než vyhověl přání svého pána. „Za krátkou dobu byly peníze opatřeny a já jsem měl opustiti Prahu a v Kolíně se zastaviti, abych s sebou vzal vrchního.“

VI.

Velc, prve nežli se vydal na dalekou cestu, požádal přítele Krejčího, později profesora při české technice, aby jej zastupoval ve vyučování dětí Veithových. „Takto vše spořádat, opustil jsem Prahu 22. ledna 1848 všemi potřebami na cestu opatřen.“ Dne 24. ledna vydal se s vrchním Karlem z Kolína. S nimi ve vlaku jeli generálové knížata Švarcenberk a Taxis, ubírající se na bojiště do Italie. V Přerově se musili zastavit, neboť dráha byla až do Hulína všecka sněhem zaváta. V Přerově dlouho čekali, nežli přijely sáně, kteréž je měly dopravit na hulínskou stanici.

Dula velká vichřice a třeskatý mráz pronikal tělo až do kostí. Ač Velc a jeho společník byli dobře opatřeni, přece zkusili hrubě v otevřených saních. Ve Vídni se ubytovali „u divého muže“ v Korutanské třídě. Velc, ačkoliv se cestou nastudil a cítil bolest v levé noze, sháněl ihned kupce, jenž by

koupil Veithovo kolínské panství. Navštívil několik známých advokátů, mezi nimi doktora Schmitta, u něhož kdysi učil. Skoro každý sliboval, že učiní seč bude, nicméně bylo patrné, že se velkou nadějí nekojí. „Bylo už tehdež jaksí v povětrí, že se blíží brzký převrat, že celá ta hanebná budova mettrnichovská se zhroutí.“ Prostřednictvím advokáta Dvořáčka našel se kupec, kníže Khevenhüller-Metsch; než dohodnutí se nestalo. Kníže nabízel šestkrátstatisíc, a nepřidal padesát tisíc, jak Veith žádal. Později prodala Veithovská rodina totéž panství za čtyřikrátstoajedenáct tisíc Horskému z Horskysfeldu.

Začátkem února vypravil se Velc s vrchním z Vídně na další cestu. Jeli poštou. Nejednou nemohli pro závěje dál a musili ostatí v širém poli a čekati dvě a více hodin než kočí doběhl do nejbližší osady a zpět přichvátal s lidmi, kteří jim cestu proházeli. Oba, Velc a vrchní, poměli při tom velkého strachu o svěřené peníze, jež s sebou vezli. Šťastně však se dostali do Budína; ale tu byl lodní most stržen a veliké kry pluly po Dunaji. Za dobrý však plat našli posléze převozníka, jenž je převezl za řeku, do Pešti. Ubytovali se v hostinci „U anglické královny“. Nejprve vyhledali advokáta z Vídně jim doporučeného, jenž měl býti prostředníkem při koupi výše uvedeného statku.

„Když to bylo opatřeno, navštívil jsem našeho nesmrtelného pěvce „Slávy dcery“ Jana Kollára. Velmi laskavě přijat, strávil jsem několik utěšených hodin v úzkém kruhu jeho milé rodiny. Poznal jsem proslavenou Slávy dceru, choť jeho Mínu a spanilou jich dcerušku, dítko jedináčka. Na památku mně věnoval pan Kollár své básně a druhý díl svých kázání; od času toho jsem s mužem tímto převzácným vstoupil v přátelské dopisování. Slíbili jsme

si, že na příští rok se spolu odebereme na cestu do Ruska, abychom tamější poměry poznali. Cestu tu jsem hodlal vykonati v průvodu svého schovance.“

V Pešti seznámil se Velc s krajanem, setníkem baronem Běšínem, jenž „pocházel ze staročeské šlechtické rodiny; byl muž povahy přímé, rád hovořil po česku a vlast svou miloval upřímně“. Z Pešti jeli po dráze až do Solnoku, kdež na ně čekala příležitost pana Hubaye. V Tiszavarkoně byli srdečně uvítáni a s pravou maďarskou pohostinností častováni. Paní Hubayová, asi třicítiletá, pěkně rostlá, hezká Maďarka, německy neuměla, mluvila však po slovensku, ač ne valně.

„V stavení dosti rozsáhlém a úhledném panovala všude čistota, něco v maďarských příbytcích neobyčejného. Topilo se slámou; u každých kamen sedí kluk na zemi a ustavičně přikládá.“ — Půdu statku ke koupi nabízeného prozkoumati nebylo možná pro snůh; obešli toliko meze, aby alespoň o poloze a rozsáhlosti jeho mohli podati zprávu. I co se výměry dotýkalo, musili uvěřiti tomu, co jim bylo řečeno. „Byl to kup skutečně přepodivný; nicméně budoucnost ukázala, že byl prospěšný a že se ve všem jednalo počestně a správně.“ Pak došli k zemanovi, jenž ten statek prodával.

„Zde bylo četné příbuzenstvo už shromážděno*). Byl to srdce rozrývající výjev. Žena, dívky a mnozí z příbuzenstva plakali; jiní zasmušile před se hleděli a mnozí rozhořčeně látrovali a kleli. Pán sám, hluboce dojatý tím zjevem, stál zaražený, ani slova nemluvě. My na stůl vysázeli čtyřicet tisíc v bankovkách a čekali, co dále bude. Dlouho váhal, nežli

*) Dle uherských zákonů mohl se statek jen se svolením příbuzných prodati.

smlouvu podepsal. Konečně vzal péro a učinil rychle, co se státi musilo; podepsali i druzí a kup byl uzavřen. Plakalo a nařikalo se ještě chvíli, ale prodajce počítal už klidně stržené peníze. Pak se šlo k tabuli a žalost se zapíjela vínem; hlučná hostina trvala až do večera.“

Zpáteční cestu vykonal Velc sám. Vrchní Karl odjel napřed, poněvadž Velcovi se rozbolela levá noha tak, že musil nějaký den zůstat u Hubayů. Když pak dojel do Pešti, zhoršila se mu bolavá noha, tak že nezbylo nežli ulehnout. V té nemoci navštěvoval jej baron Běšín. „Pak přicházel také téměř každé ráno nesmrtelný náš básník Jan Kollár, několik jiných Slováků, mezi nimi známý básník Janko Král*). — Jakmile jsem mohl jen poněkud na nohu stoupati, činil jsem přípravy k svému odjezdu.

Zatím se roznesla zpráva o francouzské únorové revoluci; po celém městě a v ulicích jen se hemžilo.“ Velc pln dychtivosti zvědět, co se doma, v Čechách, a ve Vídni děje, neměl už stání. Ač rána na noze nebyla ještě zacelena, vydal se na cestu. Jel parolodí do Vídně. „Na lodi bylo mnoho ablegatů uherských ubírajících se do Prešburku, kdež se právě sněm otevíral. Mezi nimi byl také nešťastný Louis Batthyany**), jež jsem tu osobně

*) Janko Král n. 1822 v Lipt. sv. Mikuláši, † 1876 v Zlatých Moravcích. »Je slovenský Burns a Erben zároveň.« Básně své, vesměs improvisace, zase páčil. Zachovalo se jen, co přátelé přepsali nebo otiskli. »Verše« jeho souborně vydal Jar. Vlček v Turč. sv. Martině r. 1893.

**) Ludvík Batthyany, státník maďarský, předseda prvního odpovědného ministerstva uherského, nar. 1809. Choť jeho rodem Zichyová se svou sestrou první uvedly maďarštinu do salonů uherské šlechty. R. 1848 přidal se k revoluci. Když uherský sněm přešel do Debrecína, zůstal Batthyany v Pešti, kdež zatčen a vojenským soudem k smrti odsouzen. R. 1849 dne 6. října zastřelen.

poznal. Byl to muž prostřední postavy, velmi sličný, ač v nejpěknějším mužném věku, již poněkud lysohlavý. Všude panoval čilý hovor; mluvilo se však nejvíce po maďarsku. Dověděvše se, že jsem Čech, za jakou příčinou jsem do Uher zavítal a že mám nohu chorou, chovali se všickni (ke mně) s největší šetrností a vřídlostí.“

Druhého dne, t. j. 8. března 1848, přibyl Velc do Vídně a ubytoval se opět „u divokého muže“. Aby se dopátral, co se děje nebo dítí má, vyhledal známé, jmenovitě Dra Procházku, Müllera a Bílka. „Mnohá věc se připravovala, ale který den se má započítí, nebylo ještě nikde určeno. Sebral jsem se tedy a chvátal rychle do milé vlasti. Jen den jsem měl ještě posečkati a byl bych se stal účastníkem třináctého března.“ Dvanáctého března dojel do Prahy.

„Nevím jak se hned rozneslo, že tu jsem, snad studujícími, ježto mne v nádraží očekávali. Sotva jsem ráno oči otevřel, když jsem ještě ležel v posteli, už tu byl poctivý Němec, hlava „repealu“ pražského a chtěl věděti, co se ve Vídni děje.“ Velc nemohl mu nic jiného říci, než že ve Vídni se buď už stala nebo stane velká demonstrace, připravovaná od advokátů či vlastně od spolku právnicko-politického, od university a vídeňského měšťanstva. „V Praze byl v památné schůzce jedenáctého března volen národní výbor a chystala se četná deputace do Vídně. Do výboru, jemuž hrabě Albert Deym předsedal a v němž oba páni Veithové zasedali, byl jsem volen i já. Co pak se vše dělo a jakého já na tom podílu bral, obšírně vypravovati hodlám v oddělení druhém. Zde jen se ještě zmíním o nějaké věci Karla Sabiny se týkající.“

„R. 1847 byl liběchovský pan Veith zvolen za předsedu měšťanské besedy pražské a jelikož se zároveň téhož roku první socha pro Slavín určená šťastně v Mnichově ulila a do Prahy dopravila, totiž „Přemysl Ottokar II.“, přál sobě pan Veith, aby od měšťanské besedy poslána byla pochvalná adresa sochaři Schwanthalerovi a mne požádal, abych někoho vyhledal, který by dvě básně, jednu německou a druhou českou, k tomu účelu složití dovedl. Řku, k tomu že by se nejlépe Sabina hodil a že by se tím také ono domnění, v němž jsme (jej) měli, jako by byl peníze Kalinovi určené podvrhl, poněkud napravilo. Pan Veith byl s tím z úplna spokojen a já tedy došel k Sabinovi. Ale bylo to hledání — —

Bydlel v Platnýřské ulici v jakés škulině na zad. Ačkoliv už bylo pozdě na večer, seděl po tmě. Když rozsvítil, neviděl jsem v celém tom kumbálku nic jiného nežli dvě rozviklané židlice, detto stůl a jakés přepodivné ložiště. Nyní jsem se nedivil pověsti, že prý kdys Sabina s Kalinou spali spolu v sudu. Nevypravuji to na potupu, nýbrž aby čtenář zvěděl, jaké byly osudy těch, kteří se věnovali národní věci. Sabina se ovšem stal později padouchem, ale co utrpěl nežli se jím stal! A co teprva Kalina, jenž věci dobré oddaným ostal až do posledního dechu! Vy potomci mějte v uctivosti památku předchůdců, kteří tolikérot protivenství trpěli, snášeli za vaši lepší budoucnost. —

Za svícen sloužila Sabinovi stará, skleněná láhev. Řekl jsem mu, oč se jedná, a on slíbil zachovati se podle přání liběchovského pána. A slibu dostál. Složil dvě krátké sice, ale velmi pěkné básně, z nichž se mu německá lépe podařila. Já mu za ně od pana Veitha doručil padesát zlatých. —“

Druhý svazek těchto pamětí má nadpis jako svazek první: „Kniha vděčných upomínek Františka Emanuela Velce. De mortuis et vivis nil nisi vere.“ Nás zvláště zajímá vypsáním událostí památného roku 1848. Z obšírného toho líčení, kteréž, jak ani jinak býti nemůže, obsahuje mnoho známého, vybereme jenom doplňující podrobnosti a to, co Velc sám zažil a zkusil, jakož i jeho mínění, úsudky a poznámky o známých osobnostech z bouřlivých těch dní.

I.

Velc na počátku tohoto druhého dílu svých pamětí stručně a přesně vyznačuje dobu nového, politického života našeho národa a také hned připomíná, že „staly se už při samém počátku vzdor všemu zápalu a všeobecnému nadšení, ba snad právě pro ně, mnohé chyby. První deputace do Vídně jdoucí (19. března) nebyla obezřetně volena, pročež také žádoucího, zdárného výsledku nedosáhla. — — Fastr, ač jinak muž řádný, poctivý a vlastenec horlivý, se k tomu naprosto nehodil, úkol jemu svěřený přesahoval daleko sílu jeho a duševní vědomosti“. —

První deputace vrátila se z Vídně v pondělí dne 27. března. Nazejtří na večer mělo býti voleno nové poselstvo v místnostech Svatováclavského výboru, to jest v průmyslové Jednotě u sv. Havla.

„Byl jsem záhy na místě; schůze byla opět velmi bouřlivá. Nevčasnému osvětlení Prahy a průvodu s pochodněmi*) den před tím se zabránilo. Studující a repealisté se rozběhli po všech ulicích

*) Chystaly se na počtu první deputace.

a vše oslavování zakazovali. — — Rozhlížeje se po celém shromáždění, spatřil jsem v koutě pilně naslouchajícího, mně dobře známého celního úředníka Vrbu, o němž šla pověst ne bez podstaty, že náleží k tajné policii. Dotlačiv se k němu řku: „Roznese-li se, že tu nějaký tajný, běda mu, utrží si hrozný výprask a vyhazov.“ A hle, pán se s největší rychlostí vytratil. Nebyla tedy pověst o něm lichá.“

„Když se volba deputace před se brala, přistoupil ke mně právník Gauč, jeden z hlavních členů „repealu“, a šeptal mně do ucha: „Rupperta nevolte, on je předce jen Němec a k tomu chuďas, snadno by se dal podkoupiti.“ Užasl jsem nad takou hanebnou osočivostí — — Ruppert, jemuž bych byl svou duši svěřil, zachoval se až do poslední chvíle tím, čím vždy byl, mužem poctivým, šlechtným, politicky velmi vzdělaným a radikálně volnomyslným, při čemž při všem ho krásnila neobyčejná skromnost. Byl vlastně ranhojičem, ale poněvadž výživy pro sebe v tom stavu nenalezal, živil se dosti chatrně kondicemi literními. Když se konečně dodělal lepšího bytu, stav se magistrátním sekretářem pražským, zemřel záhy v mužném věku, podlehnuv plicní chorobě jako milovaný Kalina. Gauč a snad několik jiných závistníků dovedli toho skutečně, že Ruppert nebyl do deputace volen.“

Co se zatím ve Vídni událo, o tom obdržel Velc obšírné zprávy od svého bratra, jenž studuje na vídeňské technice, „byl všeho očitým a s sebou účinkujícím svědkem“. Z těchto jeho zpráv složil Velc zároveň s Krejčím článek a dali jej Pospíšilovi do „Květů“. Tam však nevyšel, poněvadž censura nedovolila.

„Co censura, řku, vždyť je prohlášena volnost tisku.“ Věc ovšem se stala ještě před prohlášením

tiskové svobody. Hned se nás sebralo asi osm a rychle jsme se odebrali na policejní direkci k panu Hejdeovi. Slušně jsem mu sice, ale důraznými slovy naši stížnost vyjevil, ale Krejčí*) se naň obořil s takovým vztekem, že vrchní policemistr ostal sloup a zcela zpitoměl. „Jestli se policie ještě jednou opováží sáhnouti na právo tiskové, rozmlátíme tu starou policejní peleš, že z ní neostane ani památky!“ Takovou si vedl Krejčí, a policemistr ani muk. Tak byli ustrašení a málomocní všichni ti metrnichovští strojové.“

„Druhá deputace lépe pořídila ve Vídni; než pochybila tím, že si vyžádala Thuna za místopředsedu Čech na místo odstoupivšího zatím Stadionu. Vyčítal jsem to deputaci rázně a měl jsem z toho jen pouhé mrzení. Trojan hájil Thuna, že hrabě je osvědčený vlastenec. Ale „hůř se sypal do mně Karel Havlíček. Řekl mně úsečně: ‚Pro vás by se musilo vždy něco zvláštního upéci.‘ Byl to v měšťanské besedě velmi nemilý výstup. Rozhorlen jsem řekl Havlíčkovi: ‚Co se na mne sápete, já své mínění nikomu nevítám, projevil jsem ho na direktní vybitnutí. Máte-li vy ve vše důvěru, co s hůry přichází, já po staletých zkušenostech ubohého lidu našeho jí nechovám a tím se netajím.“

„Nedorozumění naše netrvalo však dlouho; brzo jsme se opět udobřili a já Havlíčka navštěvoval jako kdy jindy, váže si ho co výtečného spisovatele. Obzvláště v obzřetném spravování žurnálu neměl soudobně sobě rovného. Zároveň byl to muž přímého, nesklonného rázu, nepřítel odpovědný vši lži a všeho pokrytství. Nevýslovně mne těšival milý pohled na mladinké manželstvo. Nejvíce odpuzovalo

*) Jan Krejčí, později professor české techniky.

od Havlíčka ostré jeho, někdy až bezohledné vtipkování a sarkastická štiplavost. Nicméně vše to bylo jen jakýmsi zevním nátěrem, výbuchem čilosti duševní, živé fantasmie a sanguinické letory. Úmysl nebyl nikdy zlý, srdce jeho bylo předobré.“

V ten čas vyjeli si Arnold a Krejčí do kraje boleslavského, aby poučovali lid o významu a podstatě konstituce. Sotva se o nich doslechl boleslavský krajský baron Kotz, povždy nepřítel všeho českého, dal oba politické agitátory stíhati krajskými dragony*), kteří je posléze v nějaké vsi stihli a zatkli. Hlídkání jsouce úřední stráží, dostali se do Brandýsa nad Labem, odkudž další policejní doprovod převzala národní garda městská, což ovšem vlastenecké kruhy pražské velmi pobouřilo. Brandýsští to také záhy ucítili. Když totiž za nedlouho přišla jakási deputace z Brandýsa k národnímu výboru, aby odevzdala adresu důvěry, přijata byla ráznou výtkou za přehmat spáchaný proti osobní svobodě a za hanebné službičkování brandýsské gardy krajskému úřadu. Deputace měla se tiše uklidit z Prahy; neučinila tak, ano odvážila se večer navštívit Měšťanskou besedu.

„Sotva že se rozneslo, kdo že jsou, sypaly se výčitky na ně ze všech stran a žádalo se jednohlasně, aby besedu tu chvíli opustili. Zdvihli se a odešli s velkou ostudou. Doma mohli vypravovat, jak v Praze pořídili a jak se jim vyplatila otrocká náhončivost.“

Než ani baron Kotz neušel projevu nelibosti a hněvu za to, jak jednal s Arnoldem a Krejčím. Veliký zástup lidu sešel se na Příkopech. Purkmistr

*) V ten čas četnictva ještě nebylo. Službu jeho z části konali krajští dragoni.

Strobach zvěděl, že běží o hlučnou demonstraci, přišel z radnice, domlouval i prosil; nic však nepřídil. Dav nedal se zdržeti a hrnul se do Rytířské ulice před Kocův dům, třeba že v něm baron nebydlil, a způsobil tu strašlivou kočičinu. „Od té doby se každá demonstrace toho druhu nazývala kocovinou.“

Druhá deputace, vyslaná do Vídně, vrátila se do Prahy dne 13. dubna. Po jejím příchodu „byla slavná mše ve svatovítském chrámě, kteréž se celý národní výbor účastnil. Stojí při stolici, v níž sedělo několik generálů, slyšel jsem na vlastní uši, neboť mám sluch výborný, jak arcikníže Karel Ferdinand v jazyku německém k generálu vedle něho sedícímu se vyjádřil: ‚Vše to máme co děkovat tomu barikádnímu papeži.‘ —“*)

Velc ostře vytýká, že se Svatováclavský výbor spojil s kommissí zřízenou hrabětem Stadionem ze vzdělanců rozličných stavů k poradám o všelikých potřebných opravách. „Ze samostatného výboru stal se jakýsi zbytečný vládní stroj a ze svobodně volených a samostatných mužů pouhá směsice na pokynutí samozvaného předsedy závislá.“ První společná schůze svatováclavského výboru s dotčenou kommissí stala se v salonu guberniálního domu. K dalším zasedáním byly připraveny místnosti v prvním patře „účetní budovy“. Do zasedací síně postavili pro členy „národního výboru“, jak se spojené korporace nazývaly, křesla červeným sukem potažená, jejichž lenoch byl ozdoben českým lvem. Pro praesidium a sekretariát upraveno podium a v pozadí dosti skrovná galerie pro občestvo.

*) Pius IX.

„Zde jsme se tedy několikrát v týdnu dobou polední scházeli. Na počátku byly volby všelikých sekcí a kommissí; na čele každé sekce stál nějaký aristokrat nebo více méně vládě oblíbený muž.“ Na jaře odstoupili oba němečtí sekretářové „národního výboru“, Uffo Horn a Moritz Hartmann. Místo nich byli zvoleni advokát doktor Haušild a Velc. Ten hned volbu nepřijal, poněvadž rodina Veithova chystala se na venkov a on jako vychovatel měl jeti s ní. Teprve když Veith, jenž mu dal bez žádání dovolenou, na něj naléhal, přijal volbu. Od té chvíle vedl při zasedáních německý protokol a dával o každém zasedání zprávy do německých novin. Doktor Haušild nehnul ani perem, požádav Velce, aby protokol na sebe vzal, že jemu, Haušildovi, pro práce advokátní k tomu času nezbyvá. „Měl jsem s tím nemalou potíž a když bylo zasedání, obyčejně jsem celou noc probděl.“ A všecka ta jednání, všecka ta práce byly marny. „Přišla brutální reakce a všecko to strávila. Všecky ty v potu tváře vyhotovené přípravy a předlohy k budoucímu sněmu, celý ten ohromný materiál, do něhož tolik rozumu, tolik vlastenecké obětavosti sneseno, sloužil nepochybně za obálku na sýr a koření.“

O hraběti Thunovi, jenž se stal po Stadionovi místopředsedou království českého, píše Velc neobyčejně ostře, ač ne nestranně. Vytýká mu mimo jiné, že „on nikdo jiný nezavinil krvavé události červnové v Praze, k jeho osobě se váže hnusná ona reakce, on — — vymyslel ono široko daleko rozvětvené spiknutí. — — Sotva že se v Praze co místopředseda objevil, stav věci se každým dnem horšil: z národního výboru stal se pouhý stroj vládní — — Výbor pozbyval důvěry a oddanosti v lidu, návštěva galerie v čas zasedání valně zřídla“.

Legie studentská se Velcovi tuze nepodobala; to „studujících vojákův“ nechválí, za to však uznává důležitost měšťanského vojska, kteréž „je v pravém státě ústavním jeden z hlavních činitelů k obhájení svobody a veřejného práva — — Žel, že tento svatý úkol svůj pražské ozbrojené šosáctvo neznalo“. Stráž měšťanská zaváděla se tenkrát na vojenskou strážnici zároveň s vojenskou stráží.

Jak známo, nedovedlo ministerstvo Pillersdorfovo odolati naléhání německých demagogů ve Vídni a vypsalo volby do frankfurtského parlamentu, který měl Německu dáti novou ústavu. Dne 17. dubna přišlo nařízení do Prahy, aby také v království Českém byly volby ty vykonány jako v jiných zemích. Známo je také, jak národní výbor se tomu vzepřel a že vypravil do Vídně deputaci. Po jejím odjezdu přibyli do Prahy členové sboru důvěrníků vorparlamentu frankfurtského, Wächter, „pražský žid Kuranda a jakýs Dor Schilling, odkud a jakého povolání, nevím“.*) Ačkoliv národní výbor již své mínění o volbách do frankfurtského parlamentu vyslovil, přivolil nicméně k rozpravě s nimi, a to v sekci pro záležitosti zahraničné.

Schůze odbývala se u předsedy té sekce, hraběte Alberta Nostice. „Ačkoliv jsem byl údem té sekce, nebyl jsem předce shromáždění přítomen; měl jsem tvář oteklou, trpě rheumatismem — — Schůze byla bouřlivá, ačkoliv kancléř, univ. profesor Wächter a jiní povážliví mužové rozjitřenost krotili. Konečně došlo až k tomu, že se odvážil Dor Schilling prohoditi surovou vyhrůžku, že nebudou-li Češi chtít dobrovolně voliti do Frankfurtu, že mečem se k tomu donutí.“

*) Byl Salcburčan.

Z toho se strhla bouře, a schůze se rozešla bez výsledku.

„Když na večer Rieger v sezení Národního výboru zprávu o zběhlé věci podával, byly veškeré místnosti údy a obecenstvem přeplněny. Rieger měl ohnivou řeč, ale nerozvážlivě (?) ji skončil řka: „Budou-li nás chtít Němci nutiti mečem, odpovíme jim rázně staročeským cepem!“ Tu se strhl na galerii nesmírný hluk a lomoz. Řinčelo se zbraní, a provolávání nemělo konce. Rieger zbledl jako stěna, a veškerá šlechta se samozvaným předsedou Thunem utíkala úprkem ze síně. Toliko hrabě Vojtěch Deym, zvolený náš president, ostal na svém místě sedět. Byl jsem toho výjevu s obvázanou hlavou svědkem. Útěk těch kommissních údů pohnul mne k hlasitému smíchu.“

II.

Tenkráte se rozléhala po celé Praze Havlíčkova píseň „Šuselka nám píše —“ V ty dni vracel se Velc se svým přítelem Průdkem jednou večer okolo desáté hodiny z Měšťanské besedy do svého bytu. Na Staroměstském náměstí před samou strážnicí národní gardy spatřili veliký zástup, jenž bouřlivě vykřikoval: „Pusťte je! Ven s nimi!“ Velc s přítelem se vyptávali, co je, co se stalo. Uslyšeli, že před chvílkou šli tudy čtyři a zpívali „Šuselka nám píše“, a že tamhle ten generál je dal zatknout a na strážnici odvést. V tu chvíli, co toto Velcovi vykládali, táhl opodál zástup směrem do Celetné ulice zpívaje z plna hrdla: „Šuselka nám píše —“. Generál, na kterého Velce upozornili, velitel národní gardy, kníže Lobkovic, zavolal na hlídku a poručil, aby narazila bodáky proti zpívajícímu lidu.

„Tato brutální nešetřnost mne náramně pobouřila, vždyť to byl bezbranný, zcela nevinný lid, proti němuž se surově zakročiti hrozilo. Přistoupil jsem tedy k panu komandantovi národní stráže a žádal jsem ho slušně, aby těch čtvero zajatců na svobodu propustil a výtržnosti že bude konec.“

Generál se na Velce osopil a hrozil; Velc prudce odrazil, že se nebojí, že se nedá zastrašit. Generál kázal jej zatknouti. „Hned tu byli tři ozbrojení šosáci, chopili se mne a zavedli mne na strážnici. Generál se pak zároveň s vojenskou hlídkou uklidil, nechav za sebou věci běžet jak běžely. Na strážnici byl chumáč lidu, většinou zpitého, studentů, údů ‚Svornosti‘, národní stráže a měšťanů ozbrojených směsice. Byli tu také spisovatelé naši Tyl, Chocholoušek, pak Brádka*), Votka**) a jiných více. Větší počet mne ovšem dobře znal. Údiveně tázali se mne, co se přihodilo. Dověděvše se, jak se věc sběhla, hned mne, zároveň s těmi čtyřmi zatčenci propustili. Poněvadž se zatím na náměstí zástup lidu velice byl rozmnožil, a hulákání nepřestávalo, vystoupil jeden ze ‚Svornosti‘ před hlavní stráž a provolal mohutným hlasem, že jsou všichni zajatí na svobodu propuštění. Lid se pak klidně rozešel.“

Že se zástup pojednou tak rozhojnil, toho byl hlavní příčinou společník Velcův Prúdek. Ten, když

*) Adolf Brádka, nar. 1822, † 1893 v Praze. R. 1848 byl legionářem kohorty technické. Po roku 1818 stal se vojákem. R. 1884 vstoupil jako plukovník do výslužby. Věrným vlastencem zůstal až do smrti. Jméni své odkázal dívčímu gymnasiu »Minervě«, Ústř. Matici Škol. a jiným vlasteneckým a dobročinným spolkům a ústavům. Podobiznu jeho jako legionáře z r. 1848 přinesl »Světobzor« r. 1898.

**) Později stal se jezuitou.

Velce zatkli, rozběhl se po nejbližších hospodách a nákladnických domech, všude zkrátka oznámil, co se děje, sebral kde koho a přivedl pak nový houf před strážnici.

„Vinili v době pozdější dobrého toho člověka, jenž kdys takřka celou Moravou hýbal, nebo byl vskutku vtělená agitace, že se zaprodal policii a že, zvláště roku 1867 přidruživ se k naší deputaci do Ruska k výstavě moskevské se ubírající, na vše bedlivě pozor dával a policii vídeňskou o všem, co se na té cestě dělo, uvědomil. Já tuto upřímně se vyznati musím, že tomu naprosto nevěřím, ač prý, jak mně mnozí pravili, výstraha před ním vyšla bezprostředně z ruského vyslanectví ve Vídni. — Pozoroval jsem počínání jeho až do samé oné ruské cesty a ničeho jsem na něm neshledal, co bylo by vzbuzovalo a odůvodňovalo jakési podezření. — Nemoha, jak bych si srdečně přál, dobrému tomu člověku, jenžto vždy s nelíčenou srdečností ke mně se hlásil, podati přátelské ruky, hleděti budu, aspoň abych ho ospravedlnil a památku jeho očistil.“ —

„Nadešla doba památného slovanského sjezdu a život se v Praze ještě více osvěžil. — Byl jsem toho shromáždění údem a bral jsem podle možnosti na všem podílu, co se dělo. Byl jsem také členem „slovanské lípy“, ale volbu za sekretáře toho velmi významného spolku jsem nepřijal, nemaje k tomu úradu ani síly ani dosti času. — Když se údové slovanského sjezdu poprvé dne druhého měsíce června na Žofině sešli a nezapomenutelný náš historik Palacký vážnými slovy sezení jménem matičky naší Prahy a staroslavného národa českého zahájil, byla to chvíle přepamátná a velebná — A když pak řečník řečníka vystřídal a každý těch jednotlivých kmenů a větví národa slovanského staletá od nepřátel

utrpení hlasem pohnutým zjevoval, bylo pohnutí všeobecné. Nejednou jsme vroucím citem uneseni, druh druhu objímali a líbali. Nemoha se udržeti slzí, sklonil jsem hlavu a musil jsem zaplakati —“

Velc vzpomíná na některé členy slovanského sjezdu, jmenovitě na Vuka Štefanoviće Karadžiće. „Muž ten jen jednu nohu maje, chodil o berli a druhou rukou se vždy opíral o krásného jinocha v národním kroji. Byl to zjev hluboce dojímavý.“ —

„Právě před výbuchem pražským (svatodušním) navštívil mne drahý přítel a dobroděj můj Kubiček, kupec a horlivý vlastenec z Litoměřic. Přijel do Prahy, aby se o stavu věci přesvědčil.

Byl jsem neodkladnou prací tak zanesen, že mně nebylo lze dobrému tomu člověku jen chvílenku volnou věnovati. Měl jsem netoliko svůj příbytek nýbrž i dvorec domovní lidem venkovním přeplněný. Jedni přinášeli k „národnímu výboru“ adresy důvěry, jiní nemajíce jich v rukou žádali, aby se jim takové adresy vyhotovily. Bylo tu i mnoho dotazů a rady brání, že člověku při té vřavě šla hlava kolem. Jakých tu protismyslností musil člověk přeslychati, ani vypověděti nelze. Jedni nechtěli za robotu pražádné náhrady dáti, druzí se dokonce dokládali, nyní že prý se veškeré církevní a šlechtické statky mezi lid rolnický rozdělí. O pravém pojmu ústavního života nebylo ani potuchy. Užasl jsem často nad tím, co jsem tu vše musil slyšeti a viděti a přesvědčil jsem se makavě, jak lid náš ve vzdělanosti ostal za jinými národy. Všude bylo viděti stopy dvoustoletého pronásledování — — Musili jsme s Prúdkem pilně adresy psáti, na dotazy odpovídati, dávatí rady nebo odkazovati k mužům jiným v žádoucích věcech zběhlejším. Často mně za práci mou podávali peněz, jež jsem ovšem

vždy vrátil, říka, že vše, co národní výbor činí, jen z věrné lásky k svobodě a vlasti podniká. K večernímu zasedání národního výboru musil jsem lidi tyto doprovázeti; zde jsem se jednou příležitostně přesvědčil, že Gauč od těch dobrých lidí za své služby a rady peníze bere.“ —

„Desátého června (1848) byl na Žofině k počtě slovanských hostí ples, k němuž se také kníže Windischgrätz a arcikníže Karel Ferdinand dostavili. Kdo by byl z této návštěvy nebyl soudil, že je vše v nejlepší shodě! Každý dle povrchnosti věc pojímaje, myslil, že oba tito pánové slovanskému sjezdu jak náleží přejí; pročez byla radost všeobecná a přítomní se bavili až do ranního svitu.

Kdo však více do hloubky zkoumal a k jádru pronikl, snadno pozorovati mohl, že se něco velkého proti sjezdu a národní volnosti chystá. Jen slepý nepozoroval, že se v Praze cizích agentův, německých a maďarských jen jen hemží, že se všude potajmo a v úkrytech zášť rozněcuje a hojně peněz rozdává. Kde pak nechala ta prozatímní vláda a všichni ti vůdcové lidu oči? Kdo výstrahu dával, utřzil si posměch ba i potupení.

Já na plesu nebyl. Jedenáctý červen, neděle to svatodušní, byl den velmi bouřlivý. Co tu bylo běhu a shonu po celém městě! Jedno shromáždění stíhalo druhé a deputace docházely sem tam beze všeho výsledku. O šesté k večeru byla ona dotčená schůze ve Václavských lázních. Byl jsem tam a za dobré mínění jsem si výtopek odnesl. Velice zarmoucen a sklíčen odebral jsem se domů.

Na svatodušní pondělek, dne dvanáctého června, byla před polednem sloužena na Koňském trhu před sochou Václava veřejná mše; nazývali ji mší sbratření. Abych se přesvědčil, co to bude, šel jsem

tam. Lidu bylo na trhu nesčíslný počet. Byla to směsice studentův, měšťanů, dělníků, svornosťákův a národních strážníkův (gardistů), zároveň také mnoho žen, dívek a dětí. Vše se velmi klidně odbývalo.

Nežli se obřad skončil, odešel jsem na příkopy k Národnímu museu. Jednotlivé sbory slovanského sjezdu zasedaly. Chtěl jsem se dovědět, o čem se rokuje. Když jsem došel vchodu, údové se právě rozcházeli, bylo po rokování. Zastaviv se s některými Poláky, dal jsem se s nimi do hovoru. Zatím se mše na trhu koňském skončila a nastal všeobecný rozchod.

Lid se rozcházel ve dvou proudech; jeden se ubíral přes Můstek do Rytířské ulice a druhý kráčel kolem nás. Bylo právě poledne; my ještě chvíli postáli a dívali se za průvodem, který Prašní branou do Celetné ulice zahrnul. Najednou vidíme, že se veškeren lid s hrozným křikem Prašní branou velkým davem nazpět vrací a na vše strany se rozbíhá. Tážeme se kolem nás běžících, co se stalo.

„Z generálního komanda se na nás bez výstrahy vrhlo vojsko tam uchystané a počalo nás píchat a sekat,“ bylo nám řečeno. A vskutku, za malou chvílku přiváděli studujícího celého zbroceného krvi. Rozkacený lid jal se hned stavěti barikády. Poláci se rozešli po svých bytech, já však chvátal na Malou stranu k Thunovi, abych mu rychle zprávu dal o tom, co se na Starém městě děje. U řetězového mostu jsem potkal doktora Racenbeka nanejvýš rozhořčeného.

„Už se to těm darebákům poštětilo!“ volal na mne; já však nemeškaje s ním ani okamžik, běžel jsem rychle dál. Sotva dechu popadaje, dostal jsem se konečně ke gubernium. Abych si byl najal povoz, nebylo lze, neměl jsem ani krejcaru peněz s se-

bou, a věru mne to v tom myslí pobouření ani nenapadlo.

Před guberniem stáli dva granátníci na stráži. Tázaje se v průjezdu vrátného, zdali je pan místodržitel doma, dostal jsem za odpověď, že pana místodržitele doma není, že je od pana arcibiskupa pozván k tabuli, že však pan sekretář v domě se ještě nachází, ba právě že schází se schodů. K tomu jsem tedy došel a rychle jsem mu sdělil, co jsem na Novém městě byl spatřil, prose ho snažně, aby o tom panu místodržiteli bez meškání zprávu podal. Slíbil mně to a skutečně hned k němu se odebral. Odcházeje, spozoroval jsem, že oba granátníci dříve venku před stavením stojící, rychle a v jakýchsi rozpacích do průjezdu ustupují. Vyšed na ulici, uviděl jsem, že několik důstojníků malostranské gardy kolem stavení se ubírá. Granátníci ustoupili tudíž, aby je nemusili pozdraviti a počest jim učiniti. Z této nepatrné události dalo se soudit, kde v kterých kruzích se vlastně přípravy ke krvavému dramatu děly.

Unaven rychlým během a pobouřen city, šel jsem do svého příbytku. Za nějakou chvíli byl tu přítel Prúdek a vypravoval, co se na Starém městě děje a vybízel mne zároveň, abych s ním na jeviště nešťastných příběhů došel. Řku, že dům opustiti nemím — Bylyť tu důležité a cenné věci Veithovy rodiny a správce domu, Gregora, byl vetší, bázlivý stařec.

Prúdek odešel, Vele si dal přinést z hostince oběd. Teprve o druhé hodině odpolední vyšel ven, na Mikulášské náměstí, kdež stála celá setnina národní gardy. „Ze Starého města bylo stále slyšeti rány z děl a pušek; i na Malé straně se v Újezdské ulici střílelo. Jdu tedy k setníkovi národní strá-

že a žádám ho snažně, by tu nečinně časem neplytval, nýbrž konaje svou povinnost, postavil se se svou setninou mezi lid a vojsko a barbarské prolévání lidské krve zamezil —“

Velc špatně pochodil; setník se na něj osopil, že mu nemá nic co radit a nakazovat. „Takovéto tedy panovalo smýšlení v národní gardě, tak málo byla sobě vědoma, co jí v době konstituční přísluší — — Uražen ve svém nejupřímnějším citu, odešel jsem opět domů.“

„Zde onde se pilně stavěly barikády; vojska kromě na Újezdě na Malé straně nebylo. Toliko když jsem odcházel, přijeli od hradu ulicí Ostruhovou*) dělostřelci s dvěma děly, jsouce provázeni husarskou hlídkou. Když však spatřili na rohu gubernialního stavení, že pro barikády nelze dále proniknouti, vrátili se zpět. Nelze vypsati, co v srdci mém vířilo, když jsem tak sám ve svém pokoji sedě, stále rány z děl přeslychati musil. Ke čtvrté hodině slyším, že se dole na domovní vrata mlátí; a brzo po té se rozlíhal pláč a nářek po celém stavení. Rychle vyběhnu ven; na schodech mne obklopily dítky a paní Horáková nařikajíc a bědujíc, že je plný dům proletářů. A vskutku bylo tak. Dole byl celý průjezd naplněný rozkaceným lidem, a starý Gregora marně se snažil jej ukrotit. Žádali vzpurně, aby se jim hned vydalo k vystavění barikády před samým domem potřebných věcí, a pak že se do průčelních oken musí vyrovnati kamení. Mnozí z těchto lidí mne ovšem dobře znali.“

Velc je přesvědčil, že žádají zbytečnou věc, že nikomu z vojska nenapadne slízati příkré zámecké schody a býti za terč střílejšímu lidu. Uchlácholí

*) Nyní Nerudovou.

je pak tím, že jim vydal prázdný vůz na dvoře stojící, kterýž kamením naplnili a odtáhli na barikádu.

III.

Zatím co tuto barikádu stavěli, dal Velc dům zavříti a staral se o cenné věci Veithovy rodiny, jmenovitě o stříbro. Připadlo mu, že nahoře v zahravném skleníku pod podlahou je jakási skrýš, tam že by se kufry se stříbrem daly uložit. Běžel do zahrady, která byla v třetím patře,*⁾ a s velkým namáháním dostal se do skrýše, vlastně do podzemního topení, zařízeného k zahřívání skleníku. Bylo tu dosti místa pro kufry i pro postel. Velc mínil tu i spáti. Když si to v mysli tak ustanovoval, zabušil někdo na zahradní dveře.

Byl to granátnický poddůstojník, jenž velitelsky oznamoval, že se musí dveře otevřít, že očekává každou chvíli poručení, aby se zahrada vojskem obsadila. Velc musil otevřít, aby vchod byl volný, kdyby vojáci přitrhli. „Granátníci tito byli Češi, ale jaká to bestialnost z úst tohoto lidu vycházela, nač se — — radostně připravovali a strojili! A v skutku, jak tuto mluvili, tak v Celetné ulici a v Karolinu jednali. — — Ani divoši v zemi nepřátelské nebyli by hůř mohli řádit, jako oni mezi vlastními krajany — —“

Zahrada Veithova vojskem obsazena nebyla, buď že ho jinde bylo potřeba, nebo že na Malé straně nekladl se skoro žádný odpor. „Dole se proletářstvo také rozešlo a na Malé straně, už téměř celé vojskem obsazené, nastalo k večeru poměrně ticho; jen ze

*⁾ Viz str. 78.

Starého města stále rány duněly a zvony se čas od času bilo na poplach. Že byl ke druhé hodině odpolední místodržitel Thun, přelízaje barikády, v jezuitské ulici od studujících zatknut a do Klementina odveden, slyšel jsem a čin ten přenáhlený nechválil — — Staly se chyby vesměs a chyby veliké, jak ovšem v tak pobouřené době za často bývá. Já jsem z dvanáctého na třináctý den měsíce června téměř ani oka nezamhouřil, ba ani z obleku nevyšel. Jaká to doba duševní trýzně, v jakém trudu ubíhala hodina po hodině!"

„Kdybych vše to barbarstvo, od počestných, očitých svědků dosvědčené, jež vojsko v Praze spáchalo, chtěl obšírně popisovati, nestačila by k tomu tlustá kniha. Obmezím se tedy, dáváje zprávu jen o některých dokonale konstatovaných událostech. Jak málo obyvatelstvo pražské na nějakou vzpouru pomýšlelo, důkaz toho zřejmý v okamžiku, kde vojsko u generálního kommanda zuřivě se na lid bezbranný vrhlo. Nikdo nebyl k boji připraven; ani ozbrojené studentstvo, ani pověstná, u lidu oblíbená „Svornost“ nebyly skoncentrovány, a střeliva nebylo téměř pražádného. Vše se obmezovalo planými řečmi a jalovými vyhrůžkami.

Nastavělo se ovšem v krátkém čase barikád veliký počet, poněvadž ženy i dívky usilovně pomáhaly. Bylo jich, barikád, na Starém městě pevně a téměř nedobytně vystavených dvě stě čtyřicet, a na Novém městě, pro šířku ulic však z většího dílu velmi nepatrných a slabých, pět a sedmdesát. Nejpevnější byly kolem techniky,*⁾ a z Klementina se stala příčiněním studentstva a lidu dělnického nedobytná pevnost. Ale neohrožených bojovníků kro-

*⁾ V nynější Husově třídě.

mě Klementina byl praskrovný počet. Stavění barikád dělo se s nesmírným chvatem, tak že už o jedné s poledne jich bylo skrze Celetnou ulici až ke Klementinu neméně než patnáct, a to sice velmi pevných vystaveno.“

Velc ostře vytýká, že vrchní velitel národní gardy, generál kníže Lobkovic, v tuto rozhodnou chvíli, kdy se stala první srážka v Celetné ulici, nedal svolati gardu na její stanoviště, aby se postavila mezi zdivočelé vojsko a rozrušený lid. Kníže Lobkovic, když zástupů valem přibývalo na Staroměstském náměstí, přecházel, rady sobě nevěda, před radnicí. Když pak se oddíl granátníků vyřítil z Dlouhé třídy a počal ostře páliti do lidu, vojsko na strážnici se stáhlo v šik a odtáhlo se vším všudy Dlouhou třídou pryč. Při ústupu tom probodla jakás žena jednomu husaru koně. Kůň se svalil, a husar musil odkvapiti pěšky.

„Kdyby byl lid zamýšlel jakýs útok na vojsko, byl by se snadno mohl zmocniti dvou děl na hlavní stráži postavených. To se však nestalo, vojsko odvezlo děla beze všeho odporu. Sotva však se uklidilo, padl lid na strážnici a vše co tu našel rozmetal. Za malou chvíli zbyly z hlavní stráže jen pouhé ssutiny. Ani dva kaštany před ní stojící neobstály; lid je porazil a od vlekl na barikády.“

Teprve když se již staly mnohé srážky, sešlo se něco gardy, vypravuje Vele, a spojila se s vojskem proti lidu. „Takové měli šosáci tito o svém povolání ponětí; stáli nepohnutě a dívali se klidně, jak vojsko lid vraždí. Lid jim veřejně spílal zrádců, a v ošklivosti se od nich, kdekoliv se okázali, odvracel. Toliko „Svornost“, majíc velení české a slovan-
ský kraj, požívala úplnou důvěru lidu, a mnohou výtržnost svým vlídným chováním zamezila.“

Na doklad toho vypravuje Velc, co před touto bouří sám viděl, jak lid se hnal na židy a jak od-
díl „Svornosti“ desíti mužů, jež vedl Tyl, zarazil
na kraji židovského města rozlícený dav a od za-
myšleného vybíjení jej odvrátil.

„Po zdařeném útoku vojska (v Celetné ulici
u generálního kommanda) rozběhl se lid s pokřikem
a začal chvatně stavět barikády. Velký počet jiných
shrnul se u Prašné brány a bránil průchod.“ Byl
však granátníky, jež vedl adjutant nadporučík Ger-
staker, rozehnan. Lid ustoupiv začal na příkopech
a v Nových alejích*) stavět barikády, ač pro šířku
ulic velmi chatrné. „V museu**) bylo po skončeném
sborovém sezení ještě několik údů slovanského sjez-
du ostalo; s bibliotekářem Hankou pořádali roz-
ličné písemnosti. Dole v průjezdě bylo šest mužů
od „Svornosti“, která v Museu svou hlavní stráž
měla zvláště slovanskému sjezdu k počtě.

Sem se něco lidu uteklo, když se před gene-
rálním kommandem ona hanebnost provedla, sem
byl také k nemalému úžasu všech přiveden onen
raněný studující. Někteří se odvážili stavěti bari-
kádu. Vidouce však, že by to při veliké šířce uliční
k ničemu nevedlo, zanechali toho a vrazivše do Mu-
sea, zavřeli domovní vrata a zatarasili je kamením.
V horním patře nebylo té chvíle nikoho kromě Han-
ky. Co se nyní, totiž dvanáctého června ke druhé
hodině odpolední před Museem a pak vnitř stavení
dělo, Hanka co očitý svědek nejednou vypravoval.“

Hanka stál v prvním patře ve velkém pokoji
u prostředního okna a díval se na ulici. U „černé
růže“ něco výše nad Museem na rohu Panské ulice

*) Na Ferdinandově třídě.

**) Tenkrát na příkopech.

stála na příč přes Příkopy barikáda, osazená houfcem lidu chatrně ozbrojeného. Od Prašné brány přitáhly dvě setniny granátníků, kteréž rychle rozmetaly nedodělanou barikádu před Museem a pak se postavily čelem před stavení. Hanka spatřil, jak dva granátníci, kráčejíci před celým šikem, najednou se zastavili a dvakráte do povětří vystřelili. Na toto znamení začalo vojsko pokřikovat, že se na ně vystřelilo, a pálilo na povelení celou řadou do oken Musea. Z oken nezůstalo ani jediné, kulky uvázly většinou ve stropěch.

Po té salvě obořilo se vojsko na musejní vrata, křičíc, že bylo z Musea do vojska střeleno. Hanka, jenž prve uskočil od okna a sběhl dolů, ujišťoval z okna svého přízemního bytu velícího důstojníka, že nikdo z Musea nestřelil. Totéž dosvědčovali přítomní členové „Svornosti“; dveří však otevřítí nechtěli, že musí chránit sbírky, jež jsou majetkem celého národa. Nic naplat. Major Lang od generálního štábu dal přivést dělo a hrozil, že dá vrata rozstřílet, žádaje zároveň, aby se těch šest „svornostáků“ vzdalo.

Zatím uprchly z Musea paní a dívky, které se před tím sem uchýlily. Členové „Svornosti“ a jiní občané pomohli jim přes zahradní zeď do „Nekazanky“. Když pak vrata na hrozbu majorovu se otevřela, vhrnulo se vojsko do Musea. Všecky síně, pokoje i sklepy musely se otevřítí. Důstojníci se probírali v písemnostech Slovanského sjezdu na stole v sále prvního poschodí rozložených, nechali je však ležeti. I na půdu vojáci vyšli a červenobílou korouhev z vikýře trčící roztrhali na sta kusů. Černožluté, která taktéž byla vyvěšena, se netkli.

„Po těchto rekovných činech odebralo se vojsko spílajíc „Svornosti“ a proklínajíc sjezd Slovanský

na Hybernácké náměstí a postavilo se proti hostinci „u modré hvězdy“. Co se tyto věci na příkopech dály, začalo vojsko ze strážnice na Koňském trhu (Václavském náměstí) stříletí po třech údech „Svornosti“ bez zbraně okolo jdoucích. Může-li si kdo představití větší bestiálnosti! Bez výstrahy se pá-lilo po bezbranném lidu jako po divoké zvěři od vo-jáků českých — — Po té neslýchané zběsilosti vrhl se lid rozzuřený na strážnici a byl by snad ty vra-žedníky rozsápal, kdyby jim nebyli rychle k pomoci přispěli huláni, kteří lid téměř bezbranný rozehuali. Po té se stráž i s dvěma děly uklidila koňskou bra-nou*) ven.“

Velc líčí, jak vojsko dobývalo Karolina, jehož hájilo nanejvýše šedesát mužů; mezi těmi bylo pětadvacet studentův. A ti měli všeho všudy patnáct pušek. Přesila posléze zvítězila. Vojáci opanovali staroslavnou budovu; zajatcům svázali ruce na zá-da a odvedli je nedbajíce jejich poranění do kasáren. A tam pak bylo teprve běda přemoženým. — —

Vojsko v Karolinu zle řádilo. Vrazilo násilím do všech místností, tlouklo, rozbíjelo, trhálo, nešetříc ani obrazů ani sbírek, ničeho. Praporec student-ské legie z r. 1809 rozškubán, zlatá bulla od za-kládací listiny Karla IV. ukradena.

Velc dále vypravuje o tom, jak vyjednáváno s Windischgrätzem, aby boj byl zastaven, o čemž máme jinde zprávy mnohem zevrubnější. Ani za tohoto jednání nepřestala střelba nadobro. „Nejvíce se střílelo v Celetné ulici, kde bylo několik pevných barikád vystavěno. Obránců však bylo velmi po-skrovnu; za každou barikádou stálo nejvýš dvanáct nebo čtrnáct obhájcův, někde jen sedm, osm. Zde

*) Bývala v těch místech, kde dnes Museum král. Českého.

bojoval statečně technikář Křikava, mého chovance učitel kreslení, od něho, co očitého svědka, mám následující zprávy.

Mezi obránci byl také jakýs hrbatý posluchač techniky, střelec výtečný. Jemu stále dva pušku nabíjeli. Třikráte se mu poštěstilo od dvou děl, bezpřetržně proti barikádám pracujících, veškeré dělostřelecké mužstvo odstřílet, tak že granátníci děla k generálnímu kommandu nazpět odtáhnouti musili, aby se lid, nežli nová děl obsluha nastoupí, snad kanonů nezmocnil. Když se však granátníci do zavřených domů násilně vloupali a všude vrchní poschodí obsadili, střelíce s oken až do zadu barikád, musili se obráncové za druhou, třetí barikádu utéci, až se konečně za poslední dostali, která stála napříč od týnské fary k lékárně Hellyově.

Zde rekovně bojuje padl spolužák Křikavův a krajan. Chvili před osudným okamžikem řekl Křikavovi: „Kdyby se mně cos zlého přihodilo, vezmi mně tobolku a hodinky z kapsy a dones, prosím tě, mé drahé matce.“ Brzo po té vrazila mu kulka do prsou a ubohý mladík klesl mrtev k zemi. Křikavovi sotva tolik času zbylo, aby vzal tobolku, hodinky a pušku a utekl se za nejbližší barikádu. Takto se ctí a slávou drahá ta naše studující mládež (bojovala); avšak „Svornost“ a dělnictvo neostali za ní. Toliko měšťanstvo zasloužilo si jen hany a potupy svým zbabělým a hanebným počínáním. Jedni stáli při vojsku nečinně na vše hledíce, ba zrádně vojákům pomáhajíce, druzí se dokonce v sklepích a kdo ví kde všude skrývali. Jen málo bylo těch, kteří na dobré věci účinného podílu berouce statečně se bránili.

Největší pochvalu zasluhuje dělnictvo; nejen že všude rekovní odhodlanost na jevo dávalo, nýbrž

svou počestnost důkazy tisícerymi osvědčilo, šetříc cizí majetek s příkladnou svědomitostí. — — Jen tu pochvalu pražskému obyvatelstvu vzdáti musím, že se pečlivě o to staralo, aby tito dobří lidé, nasazující své životy v nerovném boji, měli všude hojnost potravy. A i zde chudší předcházeli zámožných příkladem. Mnohý hokynář přinesl co měl, chleba, sýr, máslo a rozdával ochotně každému, kdo sobě žádal.

Kule kartáčové a dělové v ulici Celetné způsobily strašnou spoustu. Domy byly jimi posety a jediného okna nezbylo. Když se konečně granátníci dostali až k průchodícímu domu, odkud průchod vedl do Týnské uličky, vyrazili domovní vrata a hnali se k Týnu. Zde je však šeredně uvítala řeznická chasa, která tu stála za rohem na číhané. Mnoho těch žoldáků sporáželi, ostatní úprkem utíkali zpět, až dobytve poslední barikády, skrze týnskou faru do chrámu se dostali a hned věže a pavlány obsadili. Zde byl však jich slávy konec; dále se neodvážili."

IV.

Kdo z nich se na staroměstském náměstí objevil, padl zajisté za obět své odvážlivosti, neboť od barikád při staroměstské radnici na přič k protějšímu podloubí vystavených vycházela střelba krutá. Zde nejvíce se vyznamenávala dívka mladá, dcera polesného z venkova, v Praze u příbuzných na cviku meškající. Stojíc na vrchu barikády, udržovala dobře mířenou palbu proti vojsku až do samého večera, a podivná věc to, ač téměř postavena za terč ranám, předce ostala beze všeho poranění.

Jak se jmenovalo hrdinské to děvče, kdož to ví; sháněl jsem se po tom, abych něco bližšího udati mohl, ale usilování mé bylo marné. Není se tomu co diviti, poněvadž každý z bojovníků, když nastala pohroma a vojsko bombardováním Prahy dostalo vrch, aby ušel krutému vězení, rychle Prahu opustil a vši mocí hleděl, aby jméno jeho na veřejnost nepřišlo, neboť netoliko v Praze, ale po celé zemi se zatýkalo a zajatých pilně na Hradčany odváželo.*) Koho nebylo lze hned dopadnouti, ten se stíhal zatýkači tak jako Dor. Kampelik**), Mikšíček***) a jiní více.

K páté hodině odpolední padla rána z protějšího domu a postihla kněžnu Windischgrätzovu, kteráž stojíc u okna v nárožním pokoji v generálním kommandu, právě, jak se pravilo, svého chotě úpěnlivě prosila, aby střelbu zastaviti kázal. Hned mrtvá klesla k zemi, paní šlechtná, ctěná a milovaná ode všech — — Rána patrně jinam mířena, minula se svého cíle. — —

*) Dle přpisu p. Fr. Kysely z Mn. Hradiště byla tato smělá dívka slečna Wystrová z Prahy, která po té bouři červnové utekla se ku svým příbuzným do Černého Kostelce. Tam se provdala za sládka Levého. Pan Kysela mně toto laskavě oznámil dle vypravování své tety, sl. Anny Rossové, jejíž otec, Fr. Rossa, nadlesní v Bohumilu, býval dobrým přítelem sládka Levého. A. J.

**) Fr. Cyrill Kampelik * 1805 v Sitenově, † 1872 v Kuklenách. Prvotně studoval theologii, pak medicinu. Vlastenecky působil už od let studentských. Vydal četné spisy prostonárodní, obsahu nejvíce politického nebo lékařského.

***) Matěj Mikšíček * 1815 v Toužimi u Dačic, † 1892 v Brně. Vystoupiv z theologie byl hercem, pak se oddal knihkupectví. R. 1848 účastnil se Slovanského sjezdu, pak výpravy Slováků proti Maďarům. Z Uher přinesl na Moravu píseň »Hej Slované«. Nabyl jména jako žurnalista a jako vydavatel moravských a slezských pohádek a pověstí.

Z činu toho vinil se technikář Maux, ale křivě. Vše, co se o jeho provinění trousilo, je pouhým výmyslem anebo dokonce úmyslnou lží. Maux se našel v průvodu těch, kteří opustivše po mši Koňský trh do Celetné ulice se ubírali, a byl první, jenž při nenadálém útoku vojska, provedeném za vůdcovství důstojníka Jablonského, těžce na hlavě poraněn byl. Omdlévajícího a krví zbroceného odvedli do nejbližšího domu.“

Když pak granátníci zmocnili se Celetné ulice, byl raněný Maux zajat a s pětaticí jinými odveden do Kralodvorských kasáren a tu v temné komoře přízemní zavřen. Když ve středu 14. června zajatí se vyměňovali, prohlásil jakýsi nadporučík ukazuje na Mauxa: „Tento zajisté kněžnu zastřelil, já ho znám, je dobrý střelec.“ Na toto prohlášení ponechán Maux u vazbě. Když pak v noci na patnáctý den června vojsko tiše odtáhlo na Malou stranu, musil Maux tam také. Po všechen čas nakládali s ním surově. Obvazek s rány mu strhli, bili jej holí, smrtí mu vyhrožovali, pak v poutech jej do temnice uvrhli.

To všecko vytrpěl na pouhou domněnku. „Důkazy nevinnosti jeho jsou na bíledni, neboť kulka, jež kněžnu zabila, nehodila se naprosto do hlavně pušky jeho, a pak ubohý mladík ten byl hned při prvním náběhu vojska těžce do hlavy poraněn; polo-mrtvý odveden do nejbližšího domu, neopustil ho až do svého zatknutí. Očistila se úřední zprávou hanebně nařknutá čest tohoto člověka? Nikoliv. Jakého zadostučinění se mu dostalo? Žádného

„Když se po této truchlivé události v generálním kommandu boj rozzuřil a stateční hajitelé barikád strašnou kanonádou sbořené přední barikády opustiti donuceni byli, soustředili se všichni za poslední před lékárnou Helliho, nejpevnější barikádou.

Nyní nastal boj, jaký Praha snad málo kdy viděla.“ Vojsko hnalo trikrát útokem a pokaždé bylo od nevalného, necvičeného hloučku mladého lidu odraženo. Ale pak udeřilo na obhájce také z jiné strany. Dostalí se vojáci z Celetné ulice do týnské fary a odtud na podloubí na Staroměstském náměstí, odtud, pilíři krytí, počali střílet na obránce barikády, kteříž nicméně se bránili až do večera, kdy sami dobrovolně barikádu opustili.

Za boje v těchto místech událo se, že „jakýs selský mladík, vida jak granátníci špatně střílejí, postavil se na vrch barikády a vystrčil na ně zadek. Žádné prošení a přemlouvání nebylo s to, aby jej od této nebezpečné pošetilosti odvrátilo. Po každém výstřelu jej nezastihnuvším obrátil se s posměchem proti vojsku. Poštěstilo se mu několikrát, že zůstal bez úrazu, až pak ho předce zasáhla kartáčová kulka a těžce zranila. Musili jej odnésti do lékárny. Zdali bláhový ten člověk se vyhojil nebo zemřel, udati nemohu.“

Velc obšírně líčí a ostře vytýká, jak vojsko v Celetné ulici a jinde po Praze pak drancovalo; jménem uvádí ty, kteří zvláště byli postiženi, jako majitel domu č. p. 569, kožešník Ant. Kudláček, voňavkář Procházka, hodinář Suchý, obchodník Zapert, papírník Hartmann, kupec Mader a j. Na Koňském trhu zvláště surově si vedli vojáci pluku Hoheneggova, na Střeleckém ostrově pak myslivci.

Barikády na příkopech nebyly pevné a neodolaly útoku vojska, jež mělo čtyři děla. Na rohu Havířské ulice napříč přes příkop kupila se také barikáda. Tu klesl setník Beránek. Na smrt raněného odnesli a dopravili do vojenské nemocnice na Dobytčím trhu, kdež třetího dne zemřel. Na rohu hostince „u Špinků“ barikáda, na Můstku barikáda,

třetí na začátku Ovocné ulice od domu velkokupce Fiedlera k nárožnímu domu hodináře Suchého, a ta byla velmi silná. Za to nemohli se udržeti za čtvrtou barikádou na přič Koňského trhu u kašny. Krytí kašnou stříleli nějakou dobu do vojska, ale pak ustoupili průchodícím domem na Františkánské náměstí na pomoc hajitelům barikády v Ovocné ulici.

Půltřetí hodiny odolávali její obránci vojsku, do něhož stříleli nejen s barikády, nýbrž i s oken a vikýřů okolních domů. „Statečný muž slušného vzezření stál na vrchu barikády a řídil, sám pilně stříleje, celou obranu. Tu přistoupil k němu jeden z proletářů. „Sestupte pane,“ řekl jemu, „s nebezpečného místa. Vy máte ženu a děti, já nikoho kromě vlasti a za tu život dám.“ A skutečně, sotva onen uposlechnuv s barikády sestoupil a dělník nahoru se vyšinul, zastihla jej kartáčová koule a projela mu tělem. Ani nezasténav mrtev klesl na zem.“

Z blízkého františkánského kláštera přichvávalo několik mnichů, aby odnášeli mrtvé a raněné. Jeden z těch kněží, „pojav korouhev českých barev, mohutným hlasem žádal bojovníky, aby drahý ten prapor neopouštěli, byť i všichni podlehnouti měli.“ Všichni slíbili, ale když vojsko u veliké přesile znovu udeřilo za strašlivé střelby z děl a bylo zřejmo, že všecken odpor je zhola nemožný, ustoupili obhajci do sousedních domů. Jen jeden z nich, sladovnický chasník, ostal u praporu. Druhé marně jej volali. „Slíbil jsem,“ volal, „že prapor neopustím —“ V tom přiletěla koule a jí zasažen sklesl sladovnický těžko zraněn k zemi. Opuštěná barikáda dostala se do rukou vojska, kteréž se pak obořilo na sousední domy, poněvadž z některých bylo na vojsko stříleno.

Vojenští tesaři rozštíпали domovní vrata domu velkokupce Fiedlera. Vojáci, vrazivše do vnitř, pátrali přede vším po obhájících barikády, z nichž někteří sem se utekli. Koho stihli, byl nebohý. Jednoho z uprchlých, krejčovského tovaryše, granátníci popadli, aby jej vyhodili z okna. Ubožák se bránil, přesile však podlehl. Ale když vyhozen letěl dolů, zachytil se štítu vyvěšeného nad krámem obchodníka Berga. S toho štítu se spustil na zem, na kterou dopadl celkem bez pohromy. Jen patu na pravé noze si obrazil. Šťastně se dobelhal do lékárny na Václavském náměstí, kdež se mu dostalo ošetření. Později byl zatčen a uvězněn na Hradčanech. Co se s ním stalo, Velc neví.

Vojsko, zmocnivši se barikády v Ovocné ulici, postupovalo dále do Nových alejí. „Zde rozzuřil se boj vražedný. Netoliko Nové aleje, nýbrž také všechny ulice okolní byly pevně zataraseny; bez děl by tu vojsko nebylo pranic pořídilo, ač byl obranců jen skrovný počet.“ Vojáci se dostali do křížové palby a veliké množství jich padlo, nežli pronikli k Platýzu. V Platýzu vyrazili vrata a obsadili dvůr. Za tohoto postupu zahynul praporečník Vandermühl, jenž padl na rohu Perštejna.

Boj soustředil se kolem Šlikova domu, kdež se právě stavělo. Na vysokém lešení stálo asi deset střelců a ti udržovali velmi živou palbu. Z domu, v kterém je lékárna „u hada“, stříleli skoro ze všech oken. „Musela opět kartáčová děla pomoci, jinak by bylo musilo vojsko s nepořízenou ustoupiti. — Boj se táhl dále až po řetězový most.“ I tu se pracovalo děly, ač odpor v těchto končinách nebyl už tak tuhý. Stříleli na vojsko k řece postupující už jen z příčných ulic. Barikáda před Uršulinským klášterem dobytá po krátkém boji. Byla sice ještě

jedna na konci ulice, ale lid, vida nezbytí, sám ji opustil.

Když vojsko dorazilo až k samému řetězovému mostu, postaveno tu dělo, z něhož vypálili několik ran v tu stranu ke kamennému mostu, tedy po délce nábřeží. „První rána zasáhla kavárníka na nábřeží, který právě oknem hlavu byl vystrčil.“

Za těchto bojů padlo z obránců barikád jen málo; za to vojsko utrpělo značné ztráty. Plukovník pěšího pluku Hoheneggova Mainoni byl raněn, rovněž i mladý Windischgrätz, rytmistr u švališerů. V hostinci „u modré hvězdy“ zařídil se lazaret pro raněné vojáky, který za krátko byl plný. Proto upravili nové místnosti pro raněné vojáky v přizemních místnostech generálního kommanda, kamž donášeli raněné z Celetné ulice.

„Byl to krvavý den ten dvanáctý měsíce června. Každému Pražanu ostal v živé paměti. Osm hodin se zuřivě bojovalo. Víření bubnů, zvonění na poplach, praskot střelby z pušek, rachot děl, hluk a lomoz při stavbě barikád, pokřik lidu, řvaní vojska celou Prahou se rozléhalo. —“

„Pozdním večerem se boj dvanáctého června skončil. Na příkopech, v ulici Ovocné a v Nových alejích leželo mrtvol lidských a koní zabitých velké množství. Sousední domy a nemocnice byly raněnými naplněny. Noc byla velmi nepokojná; každou chvíli padly tu i tam střelné rány. Vojsko zapálilo ohně a leželo po ulicích a v domech. Na řetězovém mostě byly prahy až po střelecký ostrov od vojska snešeny; odtud dále k Malé straně stáli myslivci, něco pěších a dělostřelců. V obsazených ulicích stálo všude vojsko pohotově, na rozích každé ulice byla četná stráž. Dělostřelci stáli u svých děl s doutnáký bořícími. —“

V.

Než i rozbouřený lid bděl a chystal se k novému boji. Porouchané barikády v postranních ulicích se opravovaly, nové se stavěly a to hojným počtem. S večerem boj utichl, než i pak, za noci, padla nejedna rána. Střílely vojenské hlídky po každém, kdož se ukázal na ulici. Krvavě se skončil den dvanáctý měsíce června a krvavě se třináctý započal.

O čtvrté hodině ranní opustil Petr Fastr*), hoštinský „u zlaté husy“ na koňském trhu, svůj příbytek a ubíral se ještě s dvěma občany k Nové bráně**). Za branou čekal na ně povoz. Vsednuvše do něho, jeli v pravo směrem k sousední, Koňské bráně. Strážní desátník, shlédnuv je a poznav Petra Fastra, ihned podal zprávu důstojníkovi, jenž poručil povoz stíhati. Vojáci křičeli, aby povoz zastavil, ale když se tak nestalo, začali střílet. Fastr a jeho společníci vyskočili z vozu a ukryli se ve vysokém žitě. Fastrůvi se poštěstilo; uprchl bez pohromy. Za to zle bylo s druhý. Jeden z nich, pokrývač Šulc, byl zastřelen, a druhý, jehož jména Velc neuvádí, raněn padl do rukou vojska.

*) Petr Fastr nar. 1802 v Domažlicích, † 1868 v Břevnově u Prahy. R. 1840 zřídil si v Praze kvárnu v Králových lázních, která se stala shromážděním většiny pražských vlastenců, spisovatelů a studentů. Fastr, už od mládí uvědomělý vlastenec, působil záslužně v národním životě. Veliké obliby získal si statečným vystoupením o schůzi v Lázních Svatováclavských 11. března, kterouž vedl. Byl také členem první deputace do Vídně. Po r. 1848 zakusil mnoho svízeli a byl i vězněn. Později měl kavárnu u Myslíků a zemřel jako nájemce pivovaru v Břevnově. Dceru jeho Terezii pojal za manželku V. Nebeský.

***) Nová (Horská) brána stávala na konci nynější Hybernské ulice.

Velc za této příležitosti znovu se vyslovuje o Fastrovi. Leccos mu vytýká nad to, co již dříve uvedl, jmenovitě, že nejsa řečníkem zabředl obyčejně do všednosti, někdy i na škodu dobré věci. „Nosil se, ač muž již při letech, v kroji fantastickém a hrdě sobě počínal.“ Vymyšleného kroje národního, jaký tenkrát se vzmáhal, Velc vůbec nechválí. O Fastrovi na konec napsal: „Dobrý ten člověk, jehož památky já sobě velice vážím jako muže poctivého, v dobrém vytrvalého a odhodlaného, mnoho utrpěl za svou nepředloženou pošetilost jak na živobytí tak na statku a žádné se mu, tuším, náhrady nedostalo. Byl zachovalé, cnostné rodiny pořádný, pečlivý otec. Rád jsem u něho býval, poněvadž mne pohled na soulad rodinný velmi těšil.“ Zajímavé je, že Velc se nemohl, jak píše, později dovědět, jak se Fastrovi dále dařilo, kam se svou četnou rodinou se poděl. Po této odchylce zase k pražským událostem.

„O páté hodině ranní (dne 13. června) stalo se opět vyzvání k lidu, aby barikády ve dvou hodinách se sbouraly. Lid žádal jako den před tím, aby se dříve vojsko do svých kasáren uklidilo. Nebylo lze dorozumění docílit, pročež nastal nový boj. K sedmé hodině počala opět střelba v Celetné ulici a brzo se boj po celé čáře rozzuřil; ale výsledek všeho usilování byl jen skrovný. Vojsko obsadilo jednu stranu Staroměstského náměstí a pilně střílelo z oken a z podloubí.

Lid se shlukl na mohutné barikády mezi velkým a malým náměstím a tak horlivě odtud do vojska páčil, že se na trhu (náměstí) voják ani okázati nesměl.

Nemohouc ani o krok dále postoupiti, poslalo vojsko k lidu parlamentáře s tamborem. Když ne-

dopatřením tambor byl od lidu zastřelen*), nabyla střelba z obou stran ještě větší živosti. Na barikádě stáli studující spolku „Slavie“, údové „Svornosti“ a dělníci. S vrchu barikády vlál červenobílý prapor. Vojsko střílelo sice s nemalou horlivostí, ale lid, chráněn mocnou barikádou, utrpěl jen nepatrnou ztrátu. K mostu kamennému nebylo vojsku lze proniknouti. Za to mělo brány novoměstské a ná-
břeží na Starém městě v rukou. Brány ostaly po celý den uzavřeny, nikdo nemohl ani sem, ani tam.

Zatím se opět snešené prahy na řetězovém mostě položily a vojsko se vrhlo na barikády malostranské jen velmi slabě obsazené a bez výsledku hájené. Lid u vojenské zbrojnice shluklý byl rozehnán řadovou střelbou. Mnohý zde byl poraněn a usmrcen. Pak už nebylo na Malé straně téměř pražádného odporu. Od lidu pražského se stále očekávala vydatná pomoc z venkova. Roznášela se pověst, že tisíce tisícův ozbrojeného lidu táhnou ku Praze; ve skutečnosti se ukázalo, že to vše byl jen pouhý klam. Několik set lidu selského z blízkého okolí, velmi chatrně ozbrojeného, přišlo hned první den boje Strahovskou branou na Malou stranu. Když však na Újezdě vojsko proti nim několikrát vystřelilo, rozprchli se všichni na vše strany a odešli rychle domů.

Z měst venkovských blízkých a vzdálených hnulo se sice něco národní gardy ku Praze, ale na

*) Vele na jiném místě vysvětluje, že se nestalo nedopatřením, nýbrž z trestu. Když totiž jinde, v Soukenické ulici, týž důstojník ujistil, že přestane střelba, že bude mír, uvěřil lid a hrnul se na Staroměstské náměstí, ale tam granátníci z úkrytu u pivnice »u Fišerů« do lidu vypálili. Lid utíkal zpět. Když pak onen důstojník ubíral se dále, padla rána z Krönovského domu, a tambor sklesl mrtev k zemi.

pochodu svém byli opět lživými zprávami, že v Praze se jen proletářstvo vzbouřilo, aby pánilo a drancovalo a že tudíž vojsko brání životy a majetek klidných občanů, k návratu přemluveni. Jiných donutilo vojsko za branami pražskými rozložené, aby se zpět vrátili.“

„Na Koňském*) trhu chtěl se lid vedrati do vojenské nemocnice, aby se zbraně zde uložené zmocnil, a skutečně se mu podařilo vniknouti do přízemku. Vojsko však zatarasilo schody postelemi a střelilo z oken na lid, kterýž pak bez pořízení se rozprchl.“

„V kritické té době purkmistr Dor. Vaňka si o Prahu velkých zásluh získal. Byl téměř samojediný v radnici a stále na nohou. Celou noc z dvanáctého na třináctý den června na radnici probděl a teprve k ránu slabostí usnul. Obecní starší k poradě svolaní našli ho v strážnici národní gardy spícího. Málo se jich však dostavilo, aby konali svou občanskou povinnost. Většina byla buď uschována na bezpečných místech nebo na útěku.“

„O čtvrté odpolední hodině propustili studující v Klementinu zajatého Thuna na svobodu, domnívajíce se, že snad jeho prostřednictvím dalo by se docílit nějaké narovnání. Slíbil, že mezi vojskem a lidem mír sprostředkuje; ale slibu danému nedostál, jak to tenkrát při vládách obyčejem bylo. Hned na večer téhož dne vyšly od něho dvě proklamace, jedna k obyvatelstvu pražskému a druhá k venkovskému lidu. Hnusí se mně je citovati doslovně, poněvadž to jen samý úskok a podvod, aby se lehkovážný lid navnadil. Kdo si uschoval všelijaká provolání vládní z r. 1848 a 1849, má v rukou

*) Snad na dobytčím.

pěkný důkaz, co vše vlády v nesnázích postavené lidu slibovaly a jak se později všude zachovaly."

„Tentýž den, totiž 13. června, byl hrabě Vojtěch Deym, volený předseda národního výboru, na Malé straně od vojska zatknut a na Hradčany do vězení odveden. Zde muže toho šlechtného a zcela nevinného neslýchaným způsobem mučili a teprve za deset neděl na svobodu propustili. Ubohý utrpěl na svém zdraví takové pohromy, že brzo po té v nejpěknějším mužném věku zemřel, jako jeho neméně šlechtný bratr Moric krutému stíhání z vládní strany podlehl. Památka dvou těch zdárných synů vlasti měla by býti od každého věrného Čecha s velikou uctivostí chována.“

„Ve středu dne čtrnáctého června byl pokoj. Stateční obhájcové barikád se, žel, přesvědčili, že v měšťanstvu pražském mysl stejná nepanuje. Zbabělé šosáctvo, židé a Němci, ačkoliv se boj Čechů nevedl proti německému živlu, neboť mnoho německých studentů a dělníků bojovalo zároveň s Čechy a stejnou odhodlaností se vyznamenávali, přáli vojsku vítězství a svým smýšlením se ani netajili. Z těchto kreatur sestával později onen pověstný brak tak zvaných „sedmašedesátníků“, kteří Windischgrätze prosili, aby stav obležení v Praze hodně dlouho protáhl.“

Thunovy proklamace nic nevydaly; lid neopustil barikád, kamž bojovníkům lidé donášeli hojně potravu, co kdo měl. „Klementinum bylo učiněnou pevností nedobytnou; kdo se tam chtěl dostat, musil, z kterékoliv strany přicházel, přelézt četné barikády. V Platnýřské ulici jich bylo šest, v jezuitské*) devět přepevných. Všude byly rozestavené

*) Nyní Karlově.

stráž, které vše bedlivě pozorovaly. Mládeží bojovnou se všude jen hemžilo. Do Klementina se pokrmý dopravovaly v koši, který se ob čas s balkonem spouštěl po provaze.

Téhož dne (14. června) zastavila ve Vodičkově ulici barikádní stráž děvče nesoucí v koši chléb: Když na ní žádali, aby ten chléb prodala bojovníkům barikádním, vymlouvala se, že je prodaný. Nicméně musila chléb prodati; ale hned, jak obdržela peníze, zmizela. Jaké bylo podivení barikádních obránců, když chléb rozkrojili a našli v něm střelné náboje! Pro koho a kam náboj byl určen, nebylo možná vyzkoumati.

Nedaleko odtud v „jámě“ přihodilo se cosi podobného. Tam stráž zastavila jakousi ženu, jež nesla přikrytou konev. V té našla stráž ostré patrony. Na přísný dotaz, kam náboj zamýšlela donésti, žena neodpověděla. Rozvzteklý lid vytrhnul ji z rukou stráže, jal se výhrůžkami vymáhati odpověď. Když na to vše žena vykřikla: „A kdybyste mne zabili, nepovím,“ lid se tak rozzuřil, že tu ženu zabil a pak ještě jiným zrádcům pro výstrahu na provaze pověsil. Mluvílo se, že ta žena byla trestanka, propuštěná ze Špilberku, kdež si odseděla patnácte let. „Byla to jediná násilnost“ dodává Velc, „jediné sáhnutí na život lidský od pobouřeného lidu v těchto krvavých dnech. Nicméně byla tu spáchána vražda, kterou každý spravedlivý člověk zavrhnouti musí.“

Vojsko majíc brány a násypy novoměstské ve své moci, vyvezlo nad poříčskou bránu děla, aby zbrojnému lidu venkovskému zabránilo příchod do města. Zatím už také docházely vojsku posily z pevností hradecké, josefovské a terezínské. Členové slovanského sjezdu dostali rozkaz, aby ihned opustili Prahu. „Při té příležitosti vrazilo se do bytů jed-

notlivých členů a mnohé věci se jim ukradly. Nej-
hůře se vedlo knížeti Lubomírskému. Byl od vojska
ztýrán a drahocenná šavle, rodinná to drahá pa-
mátka, kromě jiných věcí byla mu ukradena.“

„Dne čtrnáctého vlály hned z rána z mnohých
domů na Příkopech, v Ovocné ulici a v Nových ale-
jích bílé prapory. Palacký, baron Neuberg a mnozí
jiní pánové odebrali se k Windischgrätzovi.“

VI.

Vyjednalo se tolik, že vojsko, jakmile se bari-
kády uklidí, ustoupí do svých kasáren, strážnice
pak že obsadí studenti s občany společně. O de-
sáté stala se výměna zajatých. Vojákům se z Kle-
mentina ani nechtělo, nebo měli tam jídla a pití do
halleluja. „Vojtěch Fingerhut*) a právník Tieftrunk
doprovázeli s oddělením studentstva zajaté až k Sta-
roměstské radnici.“

Tam ujistil velitel národní gardy kníže Lobkovic
Tieftrunka svou ctí, že žádnému studentu v zajetí
se nic nestalo, že budou všichni propuštěni a ode-
braná zbraň že se jim vrátí. Po té odebral se stu-
dentský průvod se zajatými vojáky k Celetné ulici,
kdež vojsko zajaté převzalo. Současně byli stu-
denti v Karolinu zajatí a v Královských kasár-
nách věznění dovedeni na Staroměstské náměstí.
„Stalo se to o čtvrté hodině odpolední. Byl to mo-
ment všeobecného pohnutí, když se mládež tato obě-
tavá z tyranského vězení sklepního na svobodu vra-
cela. — —“

„Bledí, přepadlí, vyhladovělí, se strašnými znám-
kami utrpeného týrání na těle vrávorali chudši

*) Vojta Náprstek.

sem tam. A když ze všech stran tázání vypravovali, jak se jim v zajetí vedlo, rozvzteklil se lid ze všech stran se deroucí do nejvyšší míry." Proklínali vojsko a o jakémsi vzdání se nechtěli ani slyšet. Studentstvo bylo by bývalo povolno, dělnictvo však živou mocí nechtělo s barikád. I opravovali je a stavěli ještě nové s neobyčejnou horlivostí.

Tou dobou se roznesla zpráva, že z Vídně přijela dvorní kommise, generál hrabě Mensdorf a dvorní rada Klecanský, aby zjednali v Praze pokoj. O jejím jednání s Windischgraetzem nevešlo na veřejnost zholo nic. K polednímu se roznesla zpráva, že Windischgrätz byl povýšen za polního maršála a že Prahu opustí, hrabě Mensdorf pak že převezme vedení vojska. „Skutečně bylo viděti Windischgrätze v obleku civilním ubíratí se v poštovním voze v průvodu několika hulánů přes řetězový most na Malou stranu." Známo, že město neopustil, nýbrž že toliko přesídlil na Hradčany. K večeru odvázel za ním vůz, hulány provázený, peřiny a jiné potřeby. „Mluvilo se také, že mrtvolu kněžninu na tom voze odvázejí."

„Studentstvo a lid dělnický nabyli nové odvahy a sebedůvěry a dali toto smýšlení na jevo plakátem odpoledne na rohy nalepeným. Obsah toho provolání byl: „Bojovali jsme vítězně, celá země, celý národ český zraky své k nám obrací. Zbraně nesložíme, pokud, co situace žádá, nedosáhneme. Windischgrätz musí hned opustiti město a má se před soudem národním zodpovídati ze svého jednání. Vojska má v Praze ostati jen tolik, co ho nevyhnutelně zapotřebí, aby se strážnice obsadily. Jak v branách, tak v městě bude službu vykonávat ozbrojené studentstvo a občanstvo zároveň s vojskem. Vojsko české má býti vzato do přísahy na

konstituci a zaříditi se má velení české. Velitelem generálním vojska českého má se státi osvědčený krajan, rodilý Čech. Zatím ať se zřídí vláda prozatímní a národu odpovědné ministerstvo, které až do budoucího sněmu ve jménu císaře a krále zem spravovati má. Země česká ostaniž věrně k císařství přivtělena, avšak jako úd samosprávný beze vsí újmy samobytnosti své." Plakát končil provoláním k lidu venkovskému, aby k Praze se hnul a pomocí svou občanstvu pražskému přispěl.

„Jsou to žádosti," dodává Velc, „mnohému vlastenci z duše hlásané, ale bylo-li lze jich dosíci, je, žel, otázka jiná. Čas aspoň tomu příznivý nebyl."

Na základě těchto požadavků nechtěla ani dvorní kommise, ani Windischgrätz, ani Thun vyjednávat, a tak skončil čtrnáctý červen ovšem bez boje, ale také beze všeho žádoucího pořízení. Nastala noc, a vojsko se ponenáhlu vytrácelo z obsazených ulic. To budilo podezření; proto barikádní bojovníci v houfcích procházeli městem a všude povzbuzovali lid k vytrvalosti. Kde toho byla potřeba, tam stavěli nové barikády a znova zřizovali ty, jež vojsko rozmetalo. Za takové horlivé práce minula noc. Vojsko však do rána zmizelo z ulic. Kam se v noci uklidilo, záhy se ukázalo.

Patnáctý červen, nejpamátnější den krvavého týdne, nastal. Okolo šesté hodiny ranní odvážili se někteří zvědavci až k železovému mostu. Sotva však se přiblížili k mostním domkům, padly rány ze Štřeleckého ostrova. Za té střelby byl osmiletý chlapec těžce raněn do nohy. Nyní bylo zřejmo, co vojsko zamýšlí. Za noci se poříčskou branou z města vytratilo a přes viadukt státní dráhy odtáhlo na Malou stranu. Stalo se s největší opatrností; děla a vozy měly kola opletena slamou.

Když první rány ze Střeleckého ostrova vystřeleny, začali barikádní bojovníci od řetězového mostu pálit po každém myslivci, jak jen se na ostrově kmitl. Střelci stříleli ležmo, mnoho však nepořídili, poněvadž myslivci na ostrově chránění stromovím, stříleli ze zálohy. „Na Starém a Novém městě svolána troubením a bubnováním národní garda, jež obsadila s vojskem poříčskou bránu. Ta i ostatní brány byly dosud v moci vojenské tak jako Vyšehrad. Rovněž ostrov Štvanice, viadukt a Letná byly vojskem obsazeny, okolí pak Prahy se vojskem pěším i jízdným jen hemžilo. Spojení s venkovem jedině Podskaláci udržovali, kteří vystavěli přes Vltavu na Smíchov lodní most.

Vojsko na Malé straně rozestavené až k malostranským mlýnům začalo záhy střílet a pátilo bez ustání přes vodu na Staré město. Okolo sedmé hodiny ráno rozžučila se prudká střelba z obou stran. „Solnice*) při žofínském ostrově byla branným lidem četně obsazena; odtud se s velkou prudkostí střílelo proti myslivcům na ostrově Střeleckém. „Také v otvoru staroměstského nábřeží stálo mnoho střelců, kteří pátili jednak na Malou stranu, jednak na ostrov Střelecký.“ Vůbec užilo se ku střelbě každého příhodného otvoru, zvláště však v domě, jenž náležel k cihelně**). Velc míní, že vojsko neutrpělo valných ztrát, jednak že bylo na břehu po různu roztroušeno, jednak že byla vzdálenost velká a zbraň lidu nevalná.

Nejhlučněji bylo u Klementina, na Křižovnickém náměstí a při ohromné barikádě v staroměst-

*) Na jejím místě stojí Národní divadlo.

***) Cihelna a vápenice byly v sousedství místa, kde nyní Národní divadlo.

ské mostecké věži. „Byli tu studující, měšťané, dělníci, ba ani havířů nescházelo. Vnitřek věže byl dostatečně obsazen srdnatým mužstvem. V každém okně stáli bystří ostrostřelci.“ Z vrchního patra věžního pozoroval student, opatřený dalekohledem a hlásnou trubkou, každý pohyb vojska a oznamoval je dole bojujícím.

„V klášteře křižovnickém byl bojovníků velký počet; u každého okna, v každém vikýři stáli střelci. — Seminář, balkon a kryt salvatorského chrámu byly mladým boje chtivým lidem obsazeny. Před osmou ranní se nepříhodilo nic důležitého. Bylo vyjednáno (u povstalců), aby nikdo přes vodu nestřílel, kdo nemá dobrou pušku.“ Jen z barikády a z otvorů mostecké věže se odpovídalo vojsku, jež střílelo bez ustání. Nejvýtečnější střelci měli výborné pušky ze sbírky zbraní, nalezené v sousedství, v kolloredovském paláci.

Zvláště vynikal jeden ze střelců. Koho z vojáků plazících se podél zábradlí na mostě vzal na mušku, ten zajisté více nevstal. Muž ten střílel s takovou horlivostí, tak rychle, že mu sotva stačili nabíjeti. „Měl hrdinský ten podivín tu zvláštnost, že vždy před výstřelem sejmul svou čapku, vojákům se poklonil, rukou jim hodil hubičku a pak teprve smrtelnou ránu pustil. Kdo byl ten neohrožený muž, jaké jeho jméno? Vše utonulo v nepaměti. Škoda. Zaslouhoval by, aby památka jeho se byla zachovala. — Obyčejně se postavili všichni, kdo měli dobré pušky, podle sebe na barikádě a na dané znamení rázem vypálili.“ Účinek toho byl, že se vojsko již neodvážilo po mostě plížiti se k barikádě, a že se uklidilo zpět k malostranským, mosteckým věžím. Než i tu byl mnohý z vojínů raněn; tak daleko donášely výborné pušky.“

Na rozkaz Windischgrätzův postavena děla na Petřín, na břeh před řetězovým mostem, na konec kamenného mostu, před Hergetovu cihelnu*), do jezuitské zahrady**) a na násep před starými zámeckými schody. Po osmé hodině zahřímala děla. Windischgrätz jal se bombardovati Prahu. „Byl to moment strašný, když první dělová koule zapadla do starobylé mostecké věže. —“

Za tou koulí přiletěly jiné a jiné. Mnozí z barikádních bojovníků se zarazili a chtěli nebezpečné své místo opustit. Ale v tom zahřímala vůdce hromovým hlasem: „Nikdo z barikády! Kdo by se toho odvážil a chtěl ji opustit, toho zastřelím jako psa!“ Rázná slova rázně pronesená účinkovala. Kdo váhal, zůstal, kdo odcházel, vrátil se a všichni přísahali na vyzvání vůdcovo, že budou věže a barikády hájiti do poslední krůpěje krve. Všichni zdvihli pravice a v tom ozval se hlas: „A nyní zapějeme svou pohřební píseň!“

Velebnou jednomyslností všech zavznělo: „Hej Slované, ještě naše slovanská řeč žije!“ Zpěv zanesl se do křižovnického kláštera, zvučel po náměstí křižovnickém, rozléhal se po všech dvorech klementinských i dál v sousedních ulicích. Zpěv tisíců mohutně se rozlaholil a nesl se jako bouře daleko po celém okolí, za vodu, na Malou stranu. I Velc, sedící té chvíle na zahradě Veithova domu, jej uslyšel, a zpěv tak lítostivě jej pohnul, že zaplakal.

Za toho zpěvu hřímaly dělové rány. Jedna koule udeřila do sousedního stavení při samé věži, do

*) Tam kde stojí nyní budova Čes. spořitelny.

**) Pod Letnou při běhu Vltavským, v místech nynější Strakovské akademie.

příbytku hodináře Sudka, a způsobila strašlivou zpoustu. Jiná koule vrazila na roh téhož domu. Koule dělové lítaly, přes to však střelba z barikády a z věže nepřestala. Do věžního okna uhodila koule a utrhla jakémusi mladíkovi tu stojícímu ruku při samém rameni; jiná srazila kus mostního zábradlí, u něhož právě jiný mladík seděl. Tomu se nestalo nic; těžko raněný jeho druh, řemesla svého pokrýváč, naložen na pušky a donesen do křižovnického kláštera. V tom třetí koule uhodila do Sudkova domu a zapálila. Oheň však záhy uhašen.

„Všechny rány vycházely z děl na starých schodech zámeckých a v zahradě jezuitské postavených. Co ran padlo, nikdo nepočítal. Všechny koule postihly mostovní věž a klášter křižovnický. Jen něco málo jich zapadlo do sousedních domů; do Klementina dosud žádná. Šetřilo se kněžské stavení a snad i universitní bibliotheka. Ovšem jen na chvíli. Koule málo škodily pevné mostovní věži, ale klášter křižovnický mnoho utrpěl.

Jak se nerovný boj pušek proti dělům skončiti musí, snadno bylo předvídati. Zbraně a nábojů, které na počátku boje scházely, byla nyní ovšem hojnost, ale na překonání kanonů stačiti nemohly. Ze štěchovických pracháren, tři míle za Prahou na Vltavě ležících, zavezlo se mnoho střelného prachu do Podskalí a do Prahy. Že byla střelba občanů velmi vydatná, důkaz toho ten, že muselo vojsko pro značnou ztrátu u Hergetovy cihelny ustoupit a v zahradě se ukrýti.

Kanonádou utrpěla Praha už tento první den mnohou škodu. Několik koulí padlo do nábřežních stavení a velmi je poškodilo. Jiná koule padla do pivovaru „u Halánků“ na Betlemském náměstí a za-

pálila; oheň byl však zde šťastně ulit při samém vzniku.

Zatím co se toto v okolí kamenného mostu dělo, střílelo se pilně od mlynářské chasy staroměstských mlýnů na Střelecký ostrov a malostranský břeh. Tolikéž chasa z mlýnů poříčských se horlivě boje účastnila. Bombardování způsobilo v měšťanstvu veliký strach. Každý hleděl své cennější věci uschovati ve sklepích a mnozí hledali spásu svou v útěku na vzdálenější Nové město.

Vrchní velení v Klementínu měl duše šlechtná a neméně šlechtného otce zdařený syn, mladík ohnivý, obětavý až do nejvyššího sebezapření, svobodu nad vše statky pozemské milující, tehďáž studující filosofie Josef Frič. S obnaženou šavlí projížděl na koni skolenému husaru odňatém dvory Klementínské a všude k vytrvalosti v boji povzbuzoval, dávaje sám příklad horlivostí velikou. Nicméně studující nahlíželi, že jim v nerovném boji s vojskem vítězství nekyne a že proti dělům vše namáhání je marné; dělníci však žijou věci, odvolávajíce se k danému slibu při mši na Koňském trhu, z boje ustoupiti nechtěli, pokud se všeobecné žádosti ve veřejném prohlášení naznačené nevyplní.

Dali ovšem pěkné důkazy, že jim jde jen o spravedlivou věc a že svého vlastního zisku nevyhledávají. Nemajíce žádných prostředků prosili jen, aby jim byla poskytnuta nejnutnější výživa; ničeho jiného pro sebe nežádali, toliko, aby netrpěli hladem. Na všech krámských dveřích, od pondělka vesměs uzavřených, bylo křídou od nich napsáno: „Nedotknutelný je majetek, zlodějům smrt!“ Životních potřeb se začalo v městě nedostávat, ačkoliv byl průchod branami městskými volný. Venkovní lid neodvážil se s potřebami do města, obávaje se, že bude obrán.“

VII.

Takový byl stav věcí, když o dvanácté hodině polední ustalo bombardování trvavší od osmé hodiny ranní. Po ten čas poskytovala Praha hrůzoplňné divadlo. Se všech věží staro- i novoměstských rozléhalo se temné hučení zvonů a ve hřímání děl mísil se pláč a nárek obyvatelstva.

„O dvanácté hodině přišla četná deputace k barikádě v mostecké věži; na znamení příměří vztyčila se na barikádě bílá korouhev. Po té odebrala se deputace do hradu, kdež dvorní kommissee s Thunem a Windischgrätzem vyjednávala. Navrátilví se (deputace) přinesla s sebou návěští obsahu asi toho, že do uzavření úplného míru nemá se od studentstva a občanstva zbraně proti vojsku užívatí, že Windischgrätz hotov jest složití svůj úřad, že velení převezme hrabě Mensdorf, že vojsko se do svých kasáren odebere, jakmile se barikády uklidí, že budoucně vojsko zároveň s národní stráží službu vykonávati bude a že císařem poskytnutá svoboda konstituční zcela nedotknuta zůstane. Návěští to bylo podepsáno Mensdorfem a Klecanským. Příměří však mělo trvati jen tři hodiny, od dvanácti do třetí.“

Je známo, že bombardování nastalo zase za nedlouho, prve nežli smluvená lhůta vypršela. „Na Malé straně se mluvilo, že lidé k tomu dal podnět, na Starém městě se naopak tvrdilo, že vojsko ani nepřestalo za příměří proti lidu stříletí. Kdo sám nebyl všade očitým svědkem, neví, komu vinu má dávatí. Ve všeobecném zmatku každý věc jinak vykládá. — — Tázal jsem se lidí hodnověrných na rozličných místech, kde hledatí příčinu toho hrozného zjevu. Bylo mně praveno, že hlavní příčinu k nešťastné události zavdala mlynářská chasa z Hel-

mových mlýnů na Poříčí. Když se totiž vojáci ubírali přes štvanický ostrov, chtějíce se dostat na pravý břeh, pustili mlynářští do nich ostrou střelbu.“ Ale proč byli vojáci za příměří na pochodu, ptá se Velc; že lid, pokud ví, se ze svého místa nehnul, proč dostalo vojsko rozkaz k pochodu v době takové rozdrážděnosti a obecné nedůvěry? Snad aby za příměří si vyhledalo výhodnější postavení? Velc se domnívá, že to vše bylo zúmyslné, že reakce chtěla úplné pokoření Prahy.

Vojsko rozkacené zdánlivou zpronevěřilostí vrhlo se zběsile na pražské obyvatelstvo. Ačkoliv z mostecké barikády a z celého Klementinského sousedství ani jediná rána nevyšla, ačkoliv se s mostecké věže stále mávalo bílou korouhví, spustilo vojsko z pušek i z děl střelbu s takovou zuřivostí, že druhá občanská deputace, mající bílý prapor v předu, ocitla se v největším nebezpečení. Chtěla přes Malou stranu na hrad, ale nedošla ani přes most. Aby zachránili život, musili členové té deputace vrhnouti se na zem a po čtyřech se plaziti zpátky k barikádě.

Prudká ta střelba začala právě ve chvíli, když se šlo po ulicích, po domech prohlášení, jež přinesla první deputace. Kanonáda byla teď mnohem zuřivější nežli dopoledne a trvala bez mála do osmé hodiny večerní. „Kule padaly jako krupobití na Klementinum, na techniku*) a její okolí, na křižovnické náměstí a do kláštera křižovnického. Teď už ani bibliotheky aniž čeho jiného se nešetřilo.

Hlavní útok lidu proti vojsku, když příměří porušeno, stal se z poříčských mlýnů. Odtud chasa mlynářská střílela na vojsko na Štvanici rozesta-

*) Nynější německá technika.

vené. Také stříleli ze všech domů staroměstských u Vltavy, z rejdiště*) a z kláštera křížovnického. „Zde v klášteře se nejvíce osvědčil jako výborný střelec hoch as dvanáctiletý; střelhubitě ránu za ranou vysílal na Malou Stranu a mnohého vojáka tam zranil a skolil. Marně se snažili přítomní branci odvésti jej od okna, aby nepřišel k úrazu. Řekl jim: „Smrti se nebojím ani poranění,“ a střílel o překot dále. Když ho konečně téměř násilím od okna odtáhli, prosil: „Dovolte mně, pánové, aspoň ještě tři rány vypáliti.“ Divíce se takové neohroženosti v tak útlém věku, povolili mu.“

„Téhož dne, totiž patnáctého června, ráno, vrazil lid na trinitáрске kasárny na Novém městě. Zde se nalézalo četné oddělení granátníků. A jak se zachovali tito hrdinové, kteří tak výtečně drancovat, krást a pustošit a zajaté studenty mučit dovedli? Padli na kolena a s velikým úpěním prosili o milost — — Žádnému se nic nestalo; dobrý lid jim trochu vynadal, pak učinil špalír a odvedl je do zajetí. Zde v kasárnách nalezlo se mnoho munice a pušek, jimiž se lid ozbrojil. Také tu nalezeno mnoho kradených věcí, kupeckého zboží, pěkného prádla a rozličnosti všeliké, na příklad stříbrné přibory a mnohé drahocennosti zlatnické, na hotovosti pak stočtyřicet zlatých ve stříbře. Všecko se shromážděnému lidu okázalo, zaznamenalo a pak na radnici k uložení doneslo.“ —

„Odpoledne se roznesla pověst, že celá setnina pěšího pluku Latourova, se s lidem bojujícím spojila. Vojáci přirazili na Staroměstské náměstí a byli od shromážděného lidu uvítáni hlučným provoláváním „sláva!“ Byl to výjev pohnutlivý velice. Každý

*) Rudolfovo nábreží.

se s nimi bratřil, každý je objímal, mnohý statečný muž radostí se rozplakal. Hned se snášelo, kde kdo co měl, chleba, pečeně, sýr, droba, máslo, pivo, kořalka; co kdo měl, dal ochotně a rád. Vojáci přišli s veselou majíce každý na bodáku napíchnutý bochník chleba.“ Mnozí však tomú přestupu nedůvěřovali; dle jejich rady postavili vojáky porůznu na barikády. „Byl-li ten přechod upřímný čili jen klamný, nemohl jsem vypátrati; mínění mé však jest, že to byla jen nastrojená léčka — — Ostatně se vyzvědačů všude plížilo, zvláště kupců vojenských a židů, kteří pilně zprávy o všem vojsku donášeli a skradené věci za fatku od vojáků kupovali.“

„Střelba utichla po sedmé hodině večerní, průběh noci byl mírný. Mezi bojovníky barikádními panovala úplná jednomyslnost a pořádek byl vzorný. Vrchním velitelem byl František Zach*). Sídlo měl v semináři, odkudž zavedl nový pořádek a rozesílal své pobočníky s rozkazy. Sám pak všude dohlížel. Vydáno heslo a všem strážím přísně nařízeno, aby nikoho nepouštěly přes barikády, kdož by hesla neznal, a podezřelé aby zatýkaly a na velitelství odváděly. Do půlnoci bylo heslo „cep“, od půl noci do rána „Kolín“.

V Klementinu samém ostal velitelem Fryč, podřízený však veliteli vrchnímu. Po desáté hodině večerní objevila se kommissee dvorní doprovázená pražskými měšťany u mostecké barikády. Sotva že však se dostala na most, začali vojáci z Malé Strany do ní pálit, tak že se ocitla u velkém nebezpečení a musila se vrátit. Jinak uplynula noc z patnáctého června na šestnáctý dosti klidně.

„Žel, že se patnáctého června odpoledne ka-

*) Zemřel jako vysloužilý srbský generál.

pitulace nezdařila; podmínky byly došli čestné, nebyla by se musila odevzdati zbraň a bylo by se netoliko předešlo stavu obležení, ale co více váží, bylo by se strašné škodě na majetku soukromém vyhnulo a mnohý lidský život byl by se zachráněn —“ Přiznivý okamžik se propásl, a mladá svoboda utrpěla ránu tak hlubokou, že se z ní nikdy nevyлéčila.

„V pátek šestnáctého června panovala hned z rána jakási všeobecná sklíčenost.“ Očekávala se vydatná pomoc z venkova, ale ta z příčin již uvedených nedošla. Jen několik set národních gardistů z Kolína, z Čáslavi, Kutné Hory, Chrudimi a Litomyšle dostalo se po dráze do města. Ale každý hned poznal, že další odpor je zhora nemožný, že by celé město uvedl ve zkázu. Gardisté se rozdělili po všech barikádách, k boji však toho dne nedošlo.“

Na hrad pražský došla deputace z krajů boleslavského a bydžovského, vedená farářem spisovatelem Vinařickým. Prosili za Prahu. Windischgrätz ujišťoval, že všecka jeho snaha k tomu se nese, aby veškeré zlé následky od Prahy byly odvráceny. Pražské však deputaci, vedené purkmistrem Vaňkou, jež přišla na hrad o desáté, dáno na srozuměnou, že přestalo všecko vyjednávání, že se Praha musí vzdáti, po šesté hodině večerní že dvorní komisse bude pokládati své vyslání za ukončené a že odjede, na druhý pak den, totiž v sobotu, že nastane opět bombardování.

Po té byla na staroměstské radnici bouřlivá schůze obecních starších, v které usneseno, aby se barikády ihned odklidily, aby lid se poučil, že další odpor je nemožný. „Svornost“ se shromáždila v Museu a po pilné poradě stáli všichni za jednoho,

že se má působiti na lid, aby bez průtahu barikády odstranil.“ Výsledek však nebyl zdárný. Lid trhal s nároží plakáty s největší rozhořčeností a křičel, že se páchá zrada. Než domluvami studentů a členů „Svornosti“ dal se obměkčit.

O páté odpoledne počali bourati barikády. Studenti v Klementinu se sice nevzpírali, mluvili však o zradě a nechtěli nic míti s občanstvem. Mnozí odjeli z Prahy. Také zámožní a bázlívní měšťané odjížděli, jakož i ti, kteří stáli za boje v popředí. O šesté na večer smluveny definitivní podmínky kapitulace: Nové a Staré město mají se do dvanácté hodiny s poledne příštího dne vzdáti bez podmínky: do té doby musí barikády býti zcela uklizeny a lodní most na Podskalí zrušen. Zbraň se musí vojsku vydati. Jako rukojmí měli se na hrad odebrati: Brabec Martin, obchodník dřívím, Brádka Adolf, člen technické legie, dor. Fryč Jos., advokát, jeho syn Josef, člen filosofské kohorty, Haklík, městský pokladník, dor. Kampelik, dor. Klauďy, podtribun právnické kohorty, MDor. Patruban, professor fysiologie a tribun lékařské kohorty, dor. Racembek, Šmidt, přýmkář, JUC. Sladkovský, Tyl Branimír, měšťan, Vesemann, vlásenkář, a Votka, člen právnické kohorty.

Z těchto jmenovaných nejeden už tou dobou z Prahy zmizel. Náhrada však za něj nežádána.

Zatím dle usnesení, jež se stalo na radnici, vypravena do Vídně deputace požádat ministerstvo, aby vymohlo u dvora úplnou amnestii pro všechny, kteří se účastnili bojů. V deputaci byli měšťané Haase, Batka, Brabec a Frankl, dále dor. Haimerl, dr. Klauďy, Bruna, Sladkovský a medik Čermák. Deputace odjela hned večerním vlakem; purkmistr

ji telegraficky ohlásil ministerstvu. Nová deputace vydala se na hrad pražský a to dámská, prosit za studenty.

„Když se k šesté hodině odpoledne deputace měšťanská z hradu zpět ubírala, stál jsem, abych přezvěděl, co se pořídllo, před domem pod zámeckými schody. Dočkav se vracející se deputace, ptal jsem se jednoho z deputantů, mlynáře pražského Slavíka, jak se věc má. Doprovázaje deputaci kus cesty, dověděl jsem se všeho, co výše jsem pověděl. Slavík mně pravil, že všem těm hrůzám učiněn konec a že k večeru dá se vojsko z Malé Strany na pochod přes kamenný most, aby Staré a Nové město obsadilo.

Oddechl jsem si volněji, jsa tomu rád, že hubení majetku a krve prolévání přestane. Nemaje doma stání, šel jsem do pivnice v Montágově domě. Zde byla v přízemní světnici četná společnost samých úřednických a měšťanských zpátečníků. Zasedl jsem k prázdnému stolku stojícímu při polootevřeném okně. Venku na podloubí sedělo a stálo skupení vojenského důstojnictva. Náměstí malostranské bylo přeplněno vojskem chystajícím se na Staré město. Jaké jsem tu musil přeslychat řeči, jaké proklínání Čechů, studentstva, „Svornosti“, z úst českých, z úst vlasti zpronevěřilých synů! Byl tu jakýs kněz, neznal jsem ho osobně, ale jakmile vyšel ven, hned se o něm pronášeli přítomní hosté s největší jizlivostí, že prý to také buřič, který patřil na hrad pod zámek, aby se vězením ochladil. Jdu hned za tím člověkem ven a dal jsem mu po latinsku výstrahu, sděliv mu, co se v společnosti ničemného o něm proneslo. Nevešel více do hospody, nýbrž poděkovav mně a zaplativ venku sklepníkovi, rychle odkvapil.

Já opět vešel do světnice, zasedl jsem na své staré místo. I venku mezi důstojníky byl živý hovor. Najednou slyším, jak jeden z nich druhému sděluje, že má poručení, jakmile se vojsko hne k pochodu na Staré město, zatknouti faráře Krolmusa. Ačkoliv mám zrak slabý, sluch jsem míval vždy výborný; neklamal mne ani tentokráte. Jak mně při té zvěsti bylo, snadno si každý citlivý člověk pomyslí. Zaplativ svůj řád, hned jsem chvátal k drahému příteli, jenž vedle našeho domu v domě soukromém v třetím poschodí bydlel, obýváje do předu ve dvou skrovných pokojích. Nešťastný ten člověk byl až posud na Starém městě a dnes, právě dnes ho musil čas vylákat na Malou Stranu!

Sotva že jsem do příbytku vkročil, volal na mne Krolmus leže na posteli: „Už byli u vás, chtěli vás zatknout, hleďte se rychle někde zachránit!“ To-likéž dokládaly slečna Kolbenšlágová u něho bytující a hospodyně jeho Aninka. Řku: „Mýlíte se, milý příteli, já právě přicházím, abych vám dal výstrahu.“ A tu jsem mu vypravoval, co jsem u Montagů v hospodě byl přeslechl. Krolmus nechtěl živou mocí uvěřit, nechápaje, co by s ním churavým starcem chtěli.

„Odpíral jsem jeho mínění řka, že mne ucho neklamalo — — Už se počalo smrákati; okna byla otevřená, na ulici panovalo ticho. Najednou slyšíme dole před domem pádné kroky a břinkot zbraně. „Už jdou pro vás!“ volal Krolmus, a nežli jsem se vzpamatoval, chytla mne slečna Kolbenšlágová za ruku a zavedla mne na půdu, která přímo s třetím poschodím několika schůdky byla spojena. Zde se už silně přitmívalo, tak že jsem z počátku ani nevěděl, kde jsem se octnul. Konečně jsem ohmatal jakousi bednu, na niž jsem usedl. Skutečně, přichozí

ozbrojenci brali se hlučně po schodech nahoru do třetího patra a zrovna do příbytku Krolmusova.“

VIII.

„Byl jsem celý ustrnulý, nevěda co bude, zdali toho starého, churavého člověka odvedou nebo hneli se předce lidskost v srdci těch divochů. Dlouho, dlouho neodcházeli. Já byl jako na trní, a rád bych byl sešel dolů dovědět se, co se děje; ale pro tmu jsem nemohl —“ V tom „spustí se taková vzteklá střelba z pušek a kanonů, že jsem celý zpitoměl, nevěda, co se děje, proč se na vzdané město střílí. — — Potácel jsem se sem a tam v myšlénkách sobě odpírajících; tu, hle, najednou se rozsvítí a celá půda tone v jasném světle.

Doškrábu se k vikýři a vyhlédnu ven. Ó, hrozno, hrozno! Vodárna a veškeré staroměstské mlýny v jednom plameni, a dole na malostranském náměstí řve vojsko jásočně: „Praha hoří! Praha hoří!“ A to jásali Češi nad zkázou matičky Prahy, jásali, jakoby se jim poskytovalo nejpěknější podívání rozkoš vzbuzující — —“

„Obrátím zrak svůj zakalený na levo k hradu a co tu spatřím! V prvním patře stojí při oknech otevřených zlosynové, kteří to všechno spáchali, a s klidnou spokojeností na to hrůzy plné divadlo z bezpečného úkrytu pohlížejí. A při tom všem, kde za statisíce majetku lidského v prach a popel se obrací, kde mnohý nevinný život lidský hyne, se stejnou vzteklostí se střílí, střílí, i do ohně, aby nikdo se přiblížiti, nikdo hasiti a chrániti nemohl. Pojala mne taková zlost a lítost, že jsem téměř bez ducha sklesl na bednu. —“

„Za nějakou chvíli přišla slečna Kolbenšlágová plačíc a odvedla mne dolů do příbytku Krolmusova. Krolmus ležel na loži a spíal ruce a plakal usedavě; ženské bědovaly hlasitě.“ Všichni zármutkem schvácení nemohli chvíli ani promluvit. Pak se Velc dověděl, že tu byli vojáci s třemi důstojníky skutečně pro Krolmusa. Dva důstojníci, od pěchoty, vidouce otevřenou nohu starcovu, tvrdili, že to rána z barikády, třetí však, od jízdy, uznal, že to stará rána a že nemohou starce násilím z postele vyvléci, jak to chtěli oba důstojníci od pěchoty, že se musí dříve o tom zpráva podati a nových rozkazů čekati. Po té odešli.

„Jak jsem se tu noc do svého příbytku dostal, nevím, neboť jsem byl jako málomyslný, beze vší vlády a síly. Bombardování trvalo nepřetržitě se stejnou vzteklostí od osmé večer až do půlnoci; z pušek se však střílelo až do tří hodin z rána. Celou noc jsem v žalosti nevýslovné probděl —“ Doma teprve se Velcovi vysvětlilo, proč jej Krolmus varoval. Za Velcovy nepřítomnosti bylo skutečně vojsko ve Veithově domě a prohlíželo všecky přízemní místnosti, jakož i sklepy. Byloť na hrad tajně udáno, že ve Veithově domě ukrývají mnoho soudků prachu. Velc se pak dopátral, že to udání učinil soused hokynář, jenž vídal dovážeti do domu soudky. Nebyl v nich však prach, nýbrž povídlí z Veithových statků.

Proč Windischgrätz počal Prahu opět bombardovat, o tom vypravuje Velc takto:

„K šesté hodině bylo viděti, jak na Kamenném mostě dva bílé prapory se k sobě blíží, jeden z Malé strany, druhý ze Starého města. Očekávalo se každou chvíli, že se dá vojsko na pochod do Starého města; každý s jistotou myslil, že už všemu boji

a bombardování učiněn konec. Mnoho lidí se procházelo na Karlově mostě, po nábřeží a v ulicích, které bombardováním škody byly utrpěly. Tu najednou se začalo z Malé Strany s neslýchanou prudkostí z pušek a kanonů do shromážděného, bezbranného lidu střílet. Kdo toto nové ďábelství zodpovídá?

Bylo právě osm hodin. Výjev ten byl nejstrašlivější z celého krvavého týdne svatodušních svátků červených. Nastal zmatek a nesmírné poděšení v lidu. V prvním okamžiku nevěděl nikdo, kam se utéci — — Celé město bylo tím nenadálým, strašným zjevem pobouřeno. Všude po ulicích a náměstích se volalo: „Zrada! Zrada! Stavte barikády, chopte se zbraně!“ Bubny vířily na poplach, ze všech věží se zvonilo — S neslýchaným chvatem a s úsilovností téměř nadlidskou stavěly se nové barikády.

Příčina k obnovenému bombardování vyšla prý ze staroměstských mlýnů. Zdali to pravda či od zpronevěřilého vojska nastrojená lež, kdož to dovede vypátrati? — Mluvilo se, že, když se vojsko přes most z Malé strany na Staré město ubíralo, po něm od mlynářské staroměstské chasy bylo stříleno. Dále se pravilo, že pohnutku k novému útoku zavedla msta rozvzteklé chasy, poněvadž všem milá dcera jednoho z mlynářů v nešťastných těchto dnech od vojska byla zastřelena. Bylo-li tomu tak, jako že o tom pochybuji, poněvadž jsem nic takového (že by mlynářská chasa začala střílet) vypátrati nemohl, ačkoliv jsem se všude bedlivě a to sice hned druhý den na místě činu poptával, bylo-li, řku, tomu tak, kdo na světě měl právo za nepředložený čin jednoho člověka nebo několika lidí, uvaliti přehrozné neštěstí na celé město, připraviti nevinné majitele mlýnů o veškerý jich majetek?

Hned prvním vrženým granátem vzňal se oheň ve mlýnech. Byl to požár od paměti lidské v Praze nevidaný. Ohromný plamen trčel k obloze jako obrovská svíce, zahalil celou, nedávno dostavenou, massivní vodárnu, metaje jiskry a žhavé uhlí na všechny strany.

K deváté hodině stálo vše, vodárna a veškeré mlýny v jednom, nesmírném žáru. Podati obraz této hrůzy plné noci, popisovati nářek a úpění lidu, je nemožné. — Každý měl zkázu, smrt před očima, nikdo si nevěděl rady; lid běhal v zoufalém zmatku sem tam. Na hašení mlýnů nebylo lze pomyslití, poněvadž se nepřetržitě do plamenů střílelo. Lidé s velikým namáháním a životů nebezpečstvím ubránili okolní stavení; stříkaček nebylo možno pro barikády sobě opatřiti. I přístup pěších k domům sousedním byl velmi nebezpečný, poněvadž vojsko ze všech stran, z mostu, ze střeleckého ostrova a z malostranského břehu z pušek ustavičně se stejnou vzteklostí do lidu střílelo.

Chasníci mlynářští a bojovníci dělničtí stáli na nábřeží a opětovali prudce palbu vojska. Požár se stále rozmáhal; už chytlo lešení nedostaveného naproti mlýnům domu, už se vzňal oheň i v Kollarově paláci, působě velikou škodu v pokojích druhého poschodí. Lid by byl tu rád pomáhal a hasil, ale okázal-li se kdo při ohni, bylo po něm z Malé Strany stříleno.“

Velc se domnívá, vyslovuje to prudkými slovy, že snad byl úmysl Thunův a Windischgrätzův obrátit Prahu v ssutiny, že však šťastnou náhodou se tak nestalo. „Panovalo totiž úplné bezvětří; při nejmenším větru bylo by celé Staré město lehlo popelem.“ Při hašení požárů nejvíce se vyznamenali pomocníci z Haasovské knihtiskárny. Jejich

hlavně přičiněním se stalo, že se oheň nerozšířil. V mlýnech vzaly za své veliké zásoby mouky a obilí, v Králových lázních vyhořel byt „šlechtného našeho Čejky, doktora lékařství, později profesora a spisovatele českého docela a byt našeho nezapomenutého Karla Havlíčka do polovice.“ —

„Byl to skutečně zjev pekelný, když do strašného praskotu hořících mlýnů, hlaholu zvonů, rachotu děl, bědování a nařikání lidu mísilo se ďábelské jásání vojska z Malé Strany. „Praha hoří! Praha hoří!“ rozléhalo se odtamtud z tisícera hrdel zběsilých divochů. Granátů nametáno bez počtu.“ Také pumy vrhány, které však na štěstí prve, nežli dopadly, nad Salvatorským chrámem a klášterem anežským v povětří se roztříštily. „Plameny se vznášely vysoko do oblak a hrůzně se mísíce s měsíčním světlem, osvěcovaly celou zbědovanou matičku Prahu.“

„A to se dělo, když deputace česká vyslaná do tirolského Inomostí osvědčujíc oddanost Čechů, císaře prosila, aby k své bezpečnosti usídliti se ráčil v královském hradu pražském. Taková se dostala Čechům odpověď —“

IX.

„V sobotu dne sedmnáctého června po té strašné, celé v hoři probdělé noci, přišel ke mně brzo z rána náš zasloužilý spisovatel Chocholoušek, ale už ne více v malebném svornostenském kroji, nýbrž v obyčejném obleku a celý ustrašený se mne tázal, co teď činiti, aby se ušlo tyranskému věznění.“ Velc jej těšil, ducha mu dodával, a radil, aby, má-li nějaký bezpečný koutek na venkově, tam

se uhnul, on sám že také očekává každou chvíli návštěvu „té nezvané čeládky“. Hovořili ještě chvíli, až Chocholoušek odešel, nerozhodnuv se, co učiniti.

Po něm navštívil Velce Jan Krejčí. „Přišel chuďas celý ssinalý a pravil, že musí z Prahy stůj co stůj, a branami že to nejde.“ Jak o tom jednali, připadlo Krejčímu, že by mohl přes zubatou zeď na Petříně ven se dostat, že ji možná přeléztí a k ní že se dostane, že prý tam kdesi na blízku má jeden z universitních pedellů, Velcův známý, zahrádku. Velec marně mu to vymlouval, připomínaje, že vojsko, kdyby jej zahlédlo, bude po něm stříletí. Krejčí však nepolevil. Velec musil s ním k doštěnému pedellovi, jenž bydlil na blízku, v Ostruhové ulici. Pedell uslyšev o tom plánu, dal se do smíchu a dokázal mu, že to věc nemožná.

Když se rozcházel, připadlo Velcovi, že se dostane Krejčí z Prahy z Podskalí, přes lodní most. Krejčí skutečně tak z Prahy unikl a s ním jeho dva společníci, studující práv Čulda a Svěrák. Šťastně se dostali na Klenové, zámek V. Veitha, kdež přebývali několik týdnů, „až se v Praze rozvlněné moře náruživostí lidských poněkud utišilo.“ Toho dne, v sobotu 17. června, sotva že se rozbřeskovalo, nastal všeobecný útěk z Prahy.

Vše se hnalo k nádraží, aby se rychle dostalo na venkov. Za branami, v polích na cestách, všade plno vojska, jež po každém, kdož na zavolání se nezastavil, střílelo. S věží a mnohých domů vlály bílé prapory. Nesmírné množství utíkajícího lidu nahromadilo se v nádraží. Nebylo dost vagonů; užito i nákladních vozů, do kterých se prchající nacpali. Za ohromné tlačence hnul se vlak o páté hodině. V Běchovicích se zastavil. „Zde se měl odbývatí poslední akt krvavé truchlohry.“ Je známo, jak voj-

sko zuřivě se vrhlo na vlak, jak sekalo a střílelo do lidu.

„Krajané moji pod správou strýce mého Josefa Buchtele*) šťastnou náhodou ušli tomu běchovickému vraždění, kdež se po lidech střílelo jako po polní zvěři. Většina litomyšlských národních strážníků Praze ku pomoci přispěvších nenalezli už více místa v přečpaném vlaku. Šli tedy pěšky, ačkoliv v okolí pražském několikrát byli stíháni vojskem; bylo po nich stříleno, musili se utíkat do obilí a všelijak skrývat, předce však bez úrazu dostali se domů. Strýci mému se neprominulo, že gardu litomyšlskou co velitel k Praze vedl; byl v tiché domácnosti své od vojska přepaden a na hrad pražský dovezen, kdež ho několik měsíců zcela nevinného všelijak trápili a konečně, nemohouce mu žádnou vinu dokázat, na duši a těle zmučeného odevzdali za jinou, neméně hanebnou záminkou trestnímu soudu.“ Tu byl odsouzen k šestiměsíčnímu žaláři a s ním zároveň jeho přítel, litomyšlský mlynář Němec.**)

„Následek toho neslýchaného trápení muže statečného a vlastence horlivého byla brzká smrt v nejlepším věku mužském.“

O běchovických událostech Velc vypravuje:

„Vlak (s ujíždějícími z Prahy) zůstal v běchovickém nádraží stát. Prostora nádražní byla obsazena pěchotou a jízdou, před restaurací stála děla. Vojsko obstoupilo vlak ze všech stran hned jakmile do stanice dojel. Husaři za velení rytmistra knížete Windischgrätze stáli na pravo v předu; na levo byla

*) Litomyšlská občanská garda, jež se vypravila Praze na pomoc.

***) Ten ujel z Čech a usadil se v Srbském Bělehradě, kdež se mu jako mlynáři výborně dařilo. Po letech vrátil se starý vlastenec do Litomyšle, kdež v letech sedmdesátých zemřel.

desátá setnina pěchoty pluku „Latour“*) majíc na čele setníka Elvenicha, Čecha, bratra majitele pan-ského statku hradištského v kraji klatovském, mně jako souseda pana Veitha dobře známého. Vedle této stála devátá setnina téhož pěšího pluku pod správou setníka Morice Fialky, mně též dobře povědomého, též Čecha a co více, spisovatele českého a muže velmi vzdělaného. Venku před nádražím byl celý bataillon pěšího pluku „Khewenhüller“.

Vypravuji celý ten výjev jak mně jej popisovali za několik dní po té očití svědkové a utrpenci, Kolínští totiž a Kutnohorští měšťané. Když se train zastavil, zařvalo se od vojska: „Zbraně ven! Zbraně se beze všeho zdráhání vojákům ven z vozů podávaly, zatím co ostatní vojsko stálo s nasazenými bodáky. Poněvadž to s takovou rychlostí nešlo, jak si vojsko snad přálo, kázalo se, aby Kolínští, Kutnohorští, Chrudimští a Litomyšlští gardisté, těchto tu však bylo jen poskrovnu, z vozů vystoupili.

Sotva však že z vagonů sestoupili, počali je husaři objížděti, je po nádraží stíhati a do utíkajících na ostro sekati. Nejdříve se lidu vzala zbraň a po té se sáhlo na životy za bílého dne. Od vojska odzbrojený lid se vraždil a porážel jen jako z kratochvile — — a to pod správou našich krajanů. Hanba jim na věčné časy! Setník Fialka**) se

*) Český pluk č. 23.

**) Moric Fialka nar. r. 1809 v Písku, † jako plukovník v Krakově r. 1869. R. 1838 jako nadporučík povolán za učitele českého jazyka do vojenské akademie v Nov. Městě za Vídní, kde působil s upřímným vlastencem T. Burianem, vychovancem Jenka z Bratřic. R. 1844 se vrátil k pluku. R. 1848—1849 účastnil se bojů ve Vídni a v Uhrách. R. 1859 byl jako podplukovník místním velitelem v Tridentu. Později sloužil v Mantově, v Krakově, roku 1864 uchýlil se na trvalý odpočinek. Z Dickensa přeložil na jazyk český »Olwier Twist«, »Štědrý

ovšem po té vymlouval, že vojsko nebylo k udržení. Lichá a lživá to výmluva. Jaké to vojsko, které by neznalo discipliny — —“

„Co zavdalo příčinu k tomu katovskému porážení bezbranného lidu? Někdo vypravuje věc tak, někdo jinak. Když jakýs voják majiteli jakémus pušky z rukou vytrhl, vyšla náhodou rána. Zkrátka vyšla rána, že jí bylo potřeba jako v Praze před Museem — — — Těm ubohým netoliko zbraně vše-

večer, »Zvony«, přispíval do různých českých časopisů, také do Havlíčkových »Nár. Novin«. Byl muž vysoce vzdělaný a Čech upřímný. Za bouři pražských dne 15. června stál se svou setninou za mostem, »na němž dělo a houfnice postavená studentům na prudký oheň z ručnic váhavě odpovídaly. Oni stříleli nejvíce z mostecké věže, z kláštera křížovnického a mlynáři z mlýnů sousedních; stará věž dělům statně odolala a studenti v ní a na zárubě pod ní hlasitě české písně zpívali. Byl to bolestný výjev — — — Nevěděl jsem arci, že bránilům hořejšího patra věže velí můj vlastní synovec Franta (Šumavský), jež dobře pamatuješ«. Tak vypravuje sám Fialka v listu zasláném T. Burianovi, daném v Běchovicích dne 26. června 1848. Na obvinění Velcova budíž ještě alespoň částečně uvedeno, co Fialka v témže listu píše o řezi běchovické. Prchajícím nechtělo se, jak Fialka píše, vydati zbraně a schovávali je pod sebe do vozů. »Vojáci rozdráždění co našli vyhazovali, ale v tom padla rána, Bůh ví odkud, od poděšených pocestných jistě nic.« Ale vojáci domnívali se, že to zase jako v Praze. »Dali se tedy do strašného mordování, a dříve než jsme tomu krveprolití konec učiniti mohli (důstojníci) a to s nasazením života, bylo již deset mrtvých a s osmdesát více raněných. Od vozu k vozu jsem lital jako zuřivý vojsko šavlí odháněje, v tom vidím synovce svého Frantu ruce spínajícího ve voze od vzteklych husarů obklopeném. To bylo strašné okamžení a i nyní, an to píšu, srdce bije a ruka se mi třese. Strhnuv ho, odevzdal jsem ho vojákům svým, kteří ho hned za vojáka přestrojili — — Konečně ten nešťastný potah s nebožtíky a raněnými odejel, kouř prachu mizel, ale po zemi a po stavení stopy krve a kulek zůstaly — — Když bylo po všem, lidský cit mne přemohl, a vrhnuv sebou do trávy dlouho a usedavě jsem plakal jako dítě —«. Viz: F. Čenský: Z dob našeho probuzení.

ho druhu, nýbrž i skvosty, jež při sobě měli, kapsní hodinky, prsteny a jiné věci odebrali; ba odňali i hudebníkům s nimi jedoucím nástroje hudební —

Ranění bědovali, nařikali, prosili úpěnlivě o smilování, mnozí na kolenou, nenalezli však žádného milosrdenství. Do přeplněných vagonů se střílelo, ačkoliv tam bylo množství starců, žen a dětí. Husaři, vypálivše své pistole, sekali a píchali šavlemi do vnitř vozů nikoho nešetříce. Okamžitě tu leželo raněných a mrtvých ve vozech nemalý počet. Výjev to hrůzoplýný. Nejhůře se vedlo ubohým mladíkům studujícím. Zběsilá rota násilou je z vozu vytrhovala a pak do nich bodali a sekali tak, že mnohý hned při vykročení z vozu hned usmrčen nebo těžce zraněn byl. Zbylé sehnali do staniční čekárny a cestou ještě mnohého husaři zesekali tak, že se nebohým krev proudem po těle řinula.

Po té, aby brutálnost dostoupila vrchu, ještě do čekárny mrtvými, raněnými, zbědovanými přeplněné z venku okny do vnitř stříleli. Snad by ni jeden z těch nebohých byl smrti neušel, kdyby major od pěšího pluku „Khewenhüller“, jenž se svým praporem před nádražím stál, nebyl přikvapil a zběsilých husarů neodehnal. Zuřivci ti neměli ani nejmenšího podílu na pražském boji a schladili tu jen svou divokou zášť proti Slovanstvu na nevinných, bezbranných obětech. Vždyť ti bestiální divoši mezi sebou se uradili, že každého zajatého, jakmile z čekárny vykročí, do smrti rozsekají. Nikdo se nesměl u okna objeviti, neboť hned po každém bylo stříleno. Jediný ten major od pluku Khewenhüller měl trochu lidského citu. Rozkázal, aby neporušení a lehce ranění hned na volnost byli propuštěni. Ale

rozutekše se do polí, byli i tu od zběsilých husarů stíháni a mnohý ještě na útěku těžce poraněn. —

Nebohý, k smrti ustrašený lid ve vozech nemohl se ani dočkati té chvíle, až se parostroj upraví, aby peleš tu lotrovskou opustiti mohl. — — Mrtvých ostalo na místě sedm a smrtelně raněných třicet šest. Lehčeji raněných byl počet veliký nebo málokdo zůstal zcela bez úrazu. Z žoldáků byli pouze dva od pěšího pluku „Latour“ raněni a to sice dle vlastní výpovědi od svých soudruhů náhodou. — „Musíme všechny jako psy postříleti,“ řvali husaři po maďarsku a nešetřili ani raněných. Když nebožáci dovlékli se do jakéhosi nádražního skladiště, chtěli husaři stavení zapáliti. Ruce spínaje k důstojníkům odvrátil lékař kutnohorský tuto hroznou katastrofu.

Konečně se ubozí krvavející z tolikerých ran odnesli do vozů a vlak se za srdce rozrývajícího bědování hnul. Vydatně se těm nebožákům hned pomoci nemohlo; nebylo ani obvazků ani čerstvé vody po ruce. Snadno si lze pomyslit, co nebozí zkusili nežli se jim potřebného ošetření dostalo. — Za Ouvaly se několik vozů utrhl; musilo se dlouho čekati, nežli se opět s ostatními spojily. Zatím přijížděl vlak z Brodu českého; ale že bylo za dne, neodvratné jinak sražení obou vlaků se odvrátilo.

Velc uvádí případy, jak i v okolí pražském vedlo si vojsko bezohledně a vykládá, že to vše se dalo s vědomím vlády a z úmyslu. Vytýkalo se, že lid příměří porušil; ale jak vojsko je zachovalo, praví Velc, o tom se mlčí. Uvádí toho doklad a znovu mluví ostře o vojsku, jak se chovalo, jmenovitě pátý prapor myslivců, prapor pluku Hohennegova, zvláště pak granátníci, skoro vesměs sami Češi.*)

*) Mezi těmito granátníky byla také granátnická divise (dvě setniny) královéhradeckého pluku č. 18, jehož majetníkem byl

Velc tvrdí, že největší vina všeho padá na hraběte Thuna, „bez jehož dopuštění a svolení, jakožto místodržitele, nemohla a nesměla moc vojenská s takovou brutálností proti lidu vystoupiti.“ V dalším vypravování chválí Velc dělnictvo, jak se statečně, čestně a poctivě chovalo, uvádí některé toho doklady, chvále zvláště Podskaláky. „Jemu (dělnictvu podskalskému) zvláštní čest a chvála přísluší. Zde v Podskalí panovala jednomyslnost, jedná pevná, vzájemná vůle řídila vše. Vlastenecký smýšlejíc a rázně vystupujíc podalo dělnictvo podskalské nejpěknější důkaz své mravní síly a samostatnosti.

Celý okršlek podskalský výtečně barikádami zatarasili tak, že ze žádné strany nebylo k němu volného přístupu; přes Vltavu vystavěli lodní most, aby byl do Prahy a z ní volný průchod a pak pilně v přebedněných loďkách navštěvovali Štřelecký ostrov, kdež mnohého myslivce a granátníka, střelce ostře z lodního úkrytu k zemi povalili.

Mezi nimi panoval pořádek vzorný. Poněvadž mnozí z nich byli bez práce a bez výživy, učinili zámožnější dřevaři sbírku a nemající penězi podělovali. Na všem, co se v Praze dělo, brali (Podskaláci) podíl účinný, žádajíce, aby měšťanstvu a studentstvu byl ze zbrojnice vydán dostatek zbraně, střeliva a děl. Podskaláci nejdéle se v odporu udrželi, nechtějící se živou věcí podrobiti moci vojenské. Kapitulace města se jich nejbolestněji dotkla — — Konečně nutnosti ustoupivše, lodní most,

do počátku r. 1848 podmaršálek v. Reisinger († 28. II. 1848). V prosinci téhož roku stal se majetníkem pluku ruský velkokníže Konstantin. Granátnická divise tohoto 18. pluku byla posádkou v Praze od r. 1816, tedy třicet dvě léta. A jak si vedla proti Pražanům!

který vojsku nejvíce do očí bil, v sobotu sedmnáctého června rozebrali. — —“

X.

„Zatím co se v Běchovicích vraždilo, bylo v celé Praze smutno a pusto. Za těch několika málo dní opustilo Prahu více nežli dvacet tisíc lidí. Na ulicích a náměstích nebylo téměř člověka viděti. Za to se podobala Malá Strana úplnému vojenskému táboru; všude stálo a leželo vojáků po ulicích a náměstích hustě. Na Malé Straně byl vůbec boj proti vojsku velmi nepatrný. Když se lid dověděl, co se na Starém městě sběhlo, stavěl sice zde onde barikády a měl se k boji. Útok vojska proti barikádám počal teprve odpoledne dne 12. června k šesté hodině. Boj soustředil se v Karmelitánské ulici a když se několikrát z kanonu vystřelilo, bylo téměř po všem, k deváté hodině večerní bylo po boji.

Neživěji se bojovalo na barikádě vystavěné při nákladnickém domě „u klíče“. Zde se chasa sladovnická statečně bránila. U hostince „v lázních“ byla velmi pevná barikáda a stál tu na ní bojovníků nemalý počet. Vojsku za rohem ulice schoulenému se dlouho nechtělo na ně dorážeti. I slezli tudíž bojovníci s barikády a ukryli se v průjezdu lázeňského hostince, aby vojsko přilákali. Vskutku myslivci, majíce barikádu za zcela opuštěnou, vyřítili se a asi dvanáct jich hnalo na lidu prázdnou barikádu útokem. Sotva však shlédli z průjezdu vystrčené pušky, dali se na kvapný útěk a zase za roh se uschovali, jsouce provázeni od lidu hlasitým smíchem.

Třináctého přišlo něco málo lidu venkovského, který se však po prvním výstřelu vojska rozprchl. Dne čtrnáctého června došel přísný rozkaz, aby se na Malé straně veškeré barikády rozebraly a patnáctého nebylo o nějakém odporu obyvatelstva ani potuchy. Od této chvíle stala se celá Malá strana vojenským ležením. Patrně, že Malá strana předce jen nejvíce obývána jest přechetným úřednictvem a odnárodnělou šlechtou a lidem více méně od těchto dvou tříd závislým.

Nyní, když v zubožené Praze nastala všeobecná myslí sklíčenost, vystoupili jako dobří a svého prospěchu dbalí spojenci vlády a šlechty na jeviště kněží a začali strojit všelijaké průvody po náměstích a ulicích. Jednomu z těchto processí by se málem bylo velmi špatně dařilo. Týnský kaplan Heinrich vyšel si se svým družstvem až na Karlův most. Sotva však že je vojsko z Malé Strany shlédlo, začalo do nich z ostra pálit. Kaplan duchem hrdinským nadchnutý kráčel neohroženě dál a něco málo lidí za ním. Ostatní hleděli se spasit útekem. Vojsko vidouce konečně, oč vlastně jde, na znamení dané zatroubením střileti přestali; granátníkům však na ostrově Kampě stojícím to nedalo a stříleli z dola dále, až jim setník s mostu šavlí pohrozil a zákazně na ně zařval.

Dělníci od studentstva a občanstva opuštění viděli, že další vzdorování je holou nemožností, že se musí kapitulace přijmouti a zbraň odevzdati. Až do poledne sedmnáctého června bylo přes čtyři tisíce pušek složeno. Ze žádaných čtrnácti rukojmí ohlásili se jen tři; ostatní byli všichni Prahu opustili. Za scházející přihlásili se měšťané jiní, kteří z dobré vůle se na hrad dostavili a rukojemství převzítí chtěli. Od tohoto požadavku kapituláčního

se konečně ustoupilo. Celý den běhali parlamentáři a deputanti s bílými prapory opět na hrad. K polednímu přišel dvorní kommissar hrabě Mensdorf na staroměstskou radnici a byl od sklíčeného lidu za to, že nic nepořídil, přijat s jásotem.

Po té došel rozkaz, aby se odpoledne k páté hodině národní stráž (garda) na svých stanovištích shromáždila. Myslílo se, že se musí vítězné vojsko z Malé strany na Staré město s hudbou provoditi; proto občanská banda hudebni táhla ulicemi Starého města a hrála neustále „Gott erhalte“. Národní stráž se velmi poskrovnu dostavilo. Bylo všeobecné v lidu napjetí co bude. Konečně se dostavilo asi půl setniny granátníků celému městu na potupu, neboť tito nejhůř řádili a nejdříve lid k zoufalému odporu podráždili. Přišli na Staré město, ale nedlouho se tu pozdrževše, zase na Malou stranu se vrátili.

Na nároží lepily se vládní plakáty, jimiž se stav obležení prohlašoval, zřízení soudu vojenského na hradě pražském a jiné podobné blaženosti vojenského despotismu.“ -- Velc s rozhořčením připomíná, že na těchto plakátech při tom směle prohlášeno, že se stav obležení na Prahu nevaluje; proto, aby se snad nějaká reakce provedla, že dané svobody nebudou tím nikterak dotčeny; toliko prý proti buřičům a spiklencům to čelí, vládě že prý o to běží, aby se pravá, konstituční svoboda zachránila. „Hnusí se mně více o tom promluvití, dodává Velc.

„Noc uplynula klidně; ulice na Starém a Novém městě byly zcela lidu prázdné a pusté; jen v dáli bylo slyšeti nějakou ránu z pušky. V Praze nebylo více ani hnutí. — Zemdlený minulou, probdělou, strašnou nocí, spal jsem ze soboty na

neděli velmi tvrdě. Procitnuv ráno dosti pozdě, otevřel jsem okna, a tu slyším dole v průjezdu hlučný hovor a zároveň na ulici vůz rachotit kolem domu. Byl jsem tomu rád, myslé, že to předce už nějak jinak bude, když už pod zámeckými se projíždějí vozy. Zatím se přibelhá ke mně nahoru starý náš domovní správce Gregora a vypravuje mně celý vyděšený, že prý nyní právě odvezli na hrad do vězení faráře Krolmusa zároveň se slečnou Kolbenšlágovou a s hospodyní jeho, starou Aninkou.

Mně vyhrkly slze. Tak tedy toho starého, stonavého, nevinného člověka předce nenechali na pokoji! A k čemu tam ubohé ty ženštiny vlekou, čeho pak ty se dopustily? — Rychle jsem se oblekl a chvátal do sousedního stavení. Zde pláč, nářek a všeobecné zděšení, neboť Krolmusa každý miloval pro jeho vlidnost, šetrnost a přímou srdečnost. A jaká tu spousta nade vše popsání! — Okna v příbytku vytlučena, peřiny rozpárané a sem tam po podlaze rozmetaný nábytek roztříštěný; a veškeré lepší věci ukradené. Tak se hospodařilo a od koho!

Přišel poručík Kolb, rodák pražský, s oddělením pěchoty pluku Latourova a takové stopy po sobě zůstavil. — Když Krolmusa na hrad dovezli, musil dlouho ostat ve voze prostřed nádvoří, prve nežli se mu vězení vykávalo. Za tím na ty ubohé se všech stran zběsilí vojáci doráželi s vytašenými bodáky hrozíce, že je usmrtí; plivali po nich a všelijak je týrali.

Konečně odvlékli starého Krolmusa k Jiřimu do káznice kněžské a ženštiny k barnábitkám. Zde je ničemná, všeho lidského citu prázdňá převorka kázala zavřítí do přízemní, vlhké, tmavé komory, kde je hladem a nedostatkem všech nutných potřebností

mořily. Když ubohou slečnu Kolbenšlágovou poprvé k výslechu přivedli, obořil se na ni Windischgrätz, pohaněl a vytupil nevinnou tu tyranstva oběť tak, že vypukla v usedavý pláč. Nadal jí buřiček, spikleneck a zasloužilého otce, podplukovníka, dceru nehodnou, zvrhlou ji nazval, jen hanbu památce jeho (otce jejího) a bratru majorovi působící. Vše to mně šlechetná tato slečna sama vypravovala. —

Celý zmámený vrátil jsem se do svého příbytku; neměl jsem tu však žádného stání. Odešel jsem na Staré město, abych z čistých, hodnověrných pramenů sbíral materiál k svému památníku a hned za živé paměti napsal, co jsem viděl a od počestných lidí slyšel. Jaká tu spousta v zubožené Praze! Dlažba v ulicích vytrhaná, domy kulemi rozryté, vrata domovní tu onde vylámaná, okna vesměs rozbitá a tu a tam ještě kalužina krve lidské. Prošel jsem strašné to jeviště brutálního zápasu a navštívil něco známých; pak jsem šel na Žofínský ostrov k obědu.

Věc neslýchaná: krásný den a já tu byl téměř samotný. Když mně restaurační nájemce Rabský, starý známý už z let studentských, ruku podával, z hluboka si povzdechl. Pak mně vypravoval, co vše jemu se přihodilo, čehož jsem na svém místě použil. Stráviv zde nějakou hodinu, odebral jsem se do měšťanské Besedy. Téměř s pláčem uvítal mne domácí dozorce Maryán. „Druhý host, druhý host!“ volal hluboce dojat. Zde jsem opět mnohé podrobnosti z té pražské tragoedie vyslechl. První návštěvník, jenž po těch strašných událostech do Besedy zavítal, byl starý Loos, děkan žijící na pensi v Praze. — —

K šesté hodině večerní přibily dva prapóry pěšího pluku „Khewenhüller“ na Staré město a ob-

sadily společně s národní stráží městské brány. Z Malé strany se vojsko poněkud vytratilo, uchýlivši se na hrad a k invalidovně. V nádvořích zámeckých se vytyčily stany, u vchodu do zámeckého nitra postaveno dělo. Na celém prostranství mariánských hradeb vojenský tábor. Malostranské mostecké věže jsou posud obsazeny myslivci, a na mostě stojí dosaváde dvě děla. Podobné tábořiště se rozkládalo u Holešovic a před invalidovnou.“

Ponenáhlu se plnil hrad zatknutými ze všech stavů, kteří od vojska z Prahy a okolí dopravováni, utrpěli cestou strašného mučení a týrání. Mezi nimi byli náš milý a všeobecně vážený předseda národního výboru hrabě Vojtěch Deym — — baron Villani musil pykat za to, že byl velitelem „Svornosti“. A nebylo na tom dost, co osobně utrpěl. Vojsko navštívilo též panský jeho statek Strážkov a obvyklým svým způsobem barbarským tam řádilo —“ Do vězení se dostal také hrabě „Buquoy, stařec, vysoký už sedmdesátník — — i toho vězení brzo ze světa sprovodilo.“ Byl „z celé šlechty nejvzdělanější, hluboký myslitel, spisovatel ducha- plný a osvědčený lidumil —“

Pokladnice obecní byly po nevalném hospodaření purkmistra Müllera téměř prázdný; nikdo si nevěděl rady, co si počítí s dělnickým lidem, jež z karlínských továren valem propouštěli. V té kritické chvíli poskytl hrabě Buquoy značnou sumu peněz. A to se mu ve zlé vykládalo, jakoby byl chtěl dělnický lid ku vzpouře podněcovati. „Na pensi v Praze žijící farář Arnold, horlivý vlastenec, nezapomenutelného Emanuela šlechtný bratr a jeden z nejpřednějších podnikatelů a podněcovatelů pražské měšťanské besedy, také musil několik neděl vyseděti na pražském hradě, ač zhoła nevě-

děl proč. Redaktor „Pražských novin“ a „Slovan-
ské lípy“ Karel Sabina odbyl si svého uvěznění
noviciát — — Mého strýce, Dra Braunera, o něco
později také dopravili na Hradčany. Proč, udati ne-
vím; boje se nesúčastnil a řeči pobuřující také ni-
kde neměl. Stalo se to snad, že se dal od Thuna vo-
liti za provisorního vladaře a volbu tu ochotně
přijal.

Je-li tato domněnka pravá, ušel stejnému osu-
du Dor. Rieger svou nepřítomností; byl tolikéž vla-
dařem prozatímním a nyní na štěstí byl členem de-
putace a na cestě k císaři do Tyrolska zároveň s ne-
zapomenutelným přítelem professorem Kláčelem a
jinými. Nesmrtelného našeho Karla Havlíčka hrad-
čanské vězení také neminulo. Od chvíle této počalo
kruté vládní pronásledování muže tohoto jediného,
jež, ač jsem s ním v náhledech politických nikdy
nesouhlasil, ba často hádky a půtky s ním míval,
co se mravnosti a šlechtnosti charakteru dotýče,
bezprostředně vedle mistra Jana stavím. —

Konečně ze známých a přátel sem na hrad při-
vlekli advokáta doktora Fryče, muže nad jiné šle-
chetného a volně myslného a mně příznivce a při-
tele vždy laskavého. Nepochybně se mu chtěli za
to vymstít, že on po předu byl strůjcem a návod-
čím památné manifestací ze dne jedenáctého břez-
na v lázních václavských. Již hned po té zpátečnici,
tichošlápkové všelijaké strašáky na něj strojili, že
bude odvezen na Špilberg a co tomu podobného,
tak že muž ten šlechtný, početné rodiny starost-
livý otec, na čas ochuravěl — — Nyní sotva po-
zdraveného na hrad odvedli a tím smrt choti jeho
zavinili.

Kromě těchto mně známých osob byl na hradě
uvězněných veliký počet a sice měšťanů pražských,

kněží, údů národního výboru, studujících a dělníků. Také Fastra Němci v Stoděch městečku kraje plzeňského zatkli (21. června) a na hrad dopravili. I z venkova sem mnohého dovezli, tak že tu bylo v krátké době sto dvacet uvězněných občanů, z nichž mnohý ani nevěděl, proč tu je a oč se vlastně jedná, neboť pouhá denunciace lecjakého darebáka z osobní zášti nebo mstivosti, udání domněle tajného policisty (ničemníkům těmto se od 15. března výdělek velmi byl uskrovnil) dostačily, aby se s bestialní bezohledností zasáhlo do tichého domácího života. —

Do káznice kněžské u sv. Jiří zavírali kněží a spisovatele, ostatní do síní, kdež se dříve musejní sbírky nalezaly a konečně, když se už místností nedostávalo, strkali je do veřejné vládní robotárny. Na hradě byla zřízena libovolně vyšetřující komisse sestávající z plukovních auditorů a rad trestního soudu. A nyní započalo se vyšetřování, hledaly se nitě vymyšleného tajného spiknutí a vůbec všelicos se udivenému lidu malovalo. I na to tito... připadli, že prý celé to pobouření se stalo návodem ruským. Proto nadávali granátníci, když se dne 12. června zmocnili Musea, Hankovi „psů ruských —“

„Mnozí pánové byli na hrad voláni k výslechu, aby buď jen o nějaké události své svědectví vydali nebo ze svého jednání se ospravedlnili. Na příklad doktor Kolenatý, učenec zcela neškodný, jenž se co živ ničím jiným neobíral nežli zkoumáním zjevů přírodních, byl zavolán, aby se ospravedlnil, proč léta minulá cestoval v Rusku. Bylo to snad těm oslům nápadné, že učený muž ten obral sobě Rusko za obor svého přírodovědeckého zkoumání, že vydal vážné dílo a obdržel za uznání své

učené práce řád ruský.*) Š podivením pozoroval muž ten, v předsíni na svůj výslech čekající, že se tu všude v nádvořích, v chodbách, v předpokojích zámeckých povaluje česká šlechta, že stále sem tam docházejí přečetní občanstí udavači a zpátečníci a že obzvláště jich hlava a vůdce advokát dor. Fišer má všude volný přístup a nachází ochotného slechu. Zhnusilo se doktoru Kolenatému také divadlo a brzo po svém výslechu opustil Prahu.“

„Zajímavější bylo předvolání doktora lékařství a professora fysiologie Patrubana. Musil se dostavit k samému Windischgrätzovi, aby své chování ospravedlnil. Professor Patruban, Němec sice, poznal hned, že se tu vede dávno strojený boj reakce proti mladé svobodě a stál neohroženě k studující mládeži. Byv zvolen za tribuna kohorty lékařské, statečně se věci ujímal a při útoku vojska a vražení jeho do Karolina byl dvakrát, ač jen lehce, do nohou raněn. Nyní si ho dal zavolat kníže Windischgrätz, aby ho sám osobně pokáral a jemu pohrozil.“

„Když vešel do komnaty, dí kníže: „Jste vy professor Patruban?“ „Ano,“ odvětil on. „Já bych vás byl spíše měl za plukovního tambora nežli za professora.“ Patruban, jenž měl tehdáž plný vous, neostal odpověď dlužen. „Mně se též přihodilo ve Štýrském Hradci, že jsem jednou generála pro surové chování měl za kaprála.“ Po té se naň kníže

*) Kolenati Friedrich (1813 † 1861). Od r. 1842 až 1845 byl na Rusi jako asistent geologie při akademii petrohradské. Vykonal cestu po Kavkaze. R. 1845 se vrátil do Prahy a stal se docentem přírodopisu na pražské universitě. R. 1848, kterého založil přírodověd. spolek »Lotos«, byl činným v akademické legii pražské a pak i vězněn. Koncem r. 1849 stal se profesorem na technice brněnské.

oboril: „Vy se opovažujete! Štěstí vaše, že jste sprosták!“ Ale i tu mu Patruban řízně odpověděl: „Naproti každému vzdělanému jsem prostě Patruban, naproti jinému však šlechtic Patruban a hotov dáti každou satisfakci, jakou si kdo přeje.“ Na to pak kníže už více ani muk a po nepatrném výslechu byl Patruban propuštěn. Nevědělo se nic podstatného proti němu. Patruban pocházel ze staré šlechtické rodiny španělské, která se za času císaře Karla VI. zároveň s mnohými jinými rodinami španihelskými na příklad: Somaruga, Probovera přistěhovala.“

„O purkmistru Wankovi jsem se zmínil, že si o Prahu v prvních dnech červnových mnohou zásluhu získal — — Nyní však musím zaznamenati čin, který naň podivné světlo vrhá a jaksi pozdější jeho proměnu ilustruje. Na jeho výslovný rozkaz sešel se sbor „Svornosti“ v Museu ve svém dosavadním stanovišti ráno 19. června maje za to, že odevzdané zbraně zpět obdrží, aby pak ve spolku s národní stráží o veřejnou bezpečnost mohl pečovat. Když se však členové sešli, přepadlo je a obstoupilo je zrádným způsobem vojsko pod záminkou, jakoby svou nelegální schůzkou prohlášený stav obleženosti byli porušili.“

„Sotva že se totiž dva a čtyřicet údů tohoto vlasteneckého spolku na dvoře musejním bylo shromáždilo, vrazil celý prapor pěšího pluku „Khewenhüller“ za velení plukovníka do dvora a postavil se kolem udivených členů ve čtverhran. Po té ohlásil plukovník, že má poručeno, aby je zatknul a vesměs na hrad pražský dopravil.“ Zároveň na novo prohledáno všecko Museum, není-li tu zbraň uschována. Nenašli nic.

Zatčené členy Svornosti vedlo oddělení pěchoty z Prahy ven. Vedli je přes most, v Bubnech dlouhým topolovým stromořadím k bruskové bráně. Cestou uvítali je vojáci stojící na viaduktu kočičinou a házeli po nich drobným kamením; v topolovém stromořadí je opět zastavili a důstojníci prohledali jejich kapsy, a co kdo písemného při sobě měl, to mu vzali. Na mariánských hradbách vrhli se na ně huláni zde utáboření, vesměs Poláci, s hrozným křikem a hulákáním. I důstojníci hulánští sprostě jim spílali. Jeden z nich prorazil násilně řad obstupující je pěchoty a urvav jednomu Svornostáku čepici s hlavy křičel jako posedlý: „Tu musím mít na památku, ty holomku!“

V druhém nádvoří zámeckém nechali je plnou hodinu státi na slunci „a přicházeli davem zevlovat na ně jako na divokou zvěř“. Ze zámeckých oken prohlíželo si je veškeré generálstvo a vyšší důstojnictvo. V davu hodností vojenských byli také páni v civilním obleku, mezi nimiž zvláště vynikal advokát Dr. Karel Fišer. „Co zavádělo toho pověstného zpátečníka a udavače do tábora vojenského, kam bez zvláštního dovolení komandujícího nikdo přístupu neměl?“ ptá se Velc. — Odtud byli zatčení členové „Svornosti“ zavedeni do bývalého musca. *) Nežli tam vstoupili, byl jeden každý znovu prohledán, stav a jméno každého zapsáno. A pak je pod stráží granátníkův uzavřeli. Odpoledne o třetí začalo vyšetřování. „Zde poprvé uslyšeli s nemalým udivením o jakémsi široko daleko rozvětveném spiknutí.“ Okolo deváté večerní hodiny propustili jich devět na svobodu; po té se občas jeden po

*) V bývalém Šternberském paláci na Hradčanech, č. 57.

druhém propouštěl. Jen několik jich zůstalo v delším, tuhém zajetí.

Zajetí členů Svornosti, shromáždivších se na výslovný rozkaz purkmistrův, způsobilo v městě úžas. Purkmistr Wanka se ovšem vymlouval, že prý zatknutí se stalo bez jeho vědomí a svolení. „Mně se však už tenkrát zdálo,“ praví Velc, „že doktor Wanka zarejdoval do nových kolejí, chtěje se státi vládě oblíbeným; byl jí od té ve všem povolným nástrojem a dočkal se šťastně bachovské, neobmezené libovůle.“

XI.

Aby se dal revoluci z kruhů vyšších nátěr, jakoby bouře byla pocházela z lidu, hledělo se vši mocí rozšířiti víru v tajné jakési spiknutí. Za tímto úmyslem se stav obležení ještě přiosťřil. Co tu bylo nejapných, malicherných rozkazů! Každý, kdo chtěl z Vltavy nabíratí písek, musil míti na loďce vystrčenou bílou korouhev. Podskaláci vztyčili obyčejně prádlo, aby jim dříve uschlo. — — Přečhod přes most na Malou Stranu byl jen třem, čtyřem osobám pojednou dovolen. Brány městské se o osmé zavíraly.“

„Každá schůzka lidu byla co nejprísněji zapovězena. Každý národní strážník (gardista) musil při sobě nositi kartu, vydanou ve vojenské kanceláři. Národní gardě byl jakýs pan Koller von Rollegg vnucen za komandanta. Veškeré zbraně musely se odevzdati. Do šestého července bylo složeno přes jedenáct tisíc pušek. Národní gardě bylo jen stopadesát pušek povoleno, a ty se musily po skončené službě na radnici uložit. Četné kommisse

vojenské pátraly po zbraní, civilní šfouřaly ustavičně v domech a příbytcích zvláště těch lidí, kteříž byli na hradě u vězení. V příbytku Petra Fastra bylo několikrát vše na rub obráceno. Museumi pětkrát navštívili; když nenalezli zbraně, hledali písemnosti. Těch však tam také nebylo. Ustavičné štvání a udávání tak zvaných dobře smýšlejících zprotivilo se konečně i otupělým kommissarům, poněvadž všecko šfouřání a pátrání nevedlo k žádnému výsledku."

Dne 26. června rozpustila vláda národní výbor, „poněvadž mnozi údové na revoluci podílu brali a ve spiknutí tajné zapleteni jsou“. Prvního července došlo dovolení, že smělo i více osob najednou přes most na Malou stranu; od 13. července zůstávaly brány otevřeny až do desáté večer. Dne 14. července rozpuštěn sbor „Svornosti“; odznaky jeho nositi nedovoleny. Dne 20. července „ovšem jen dle jména, nebo ve skutečnosti trval na dále, stav obležení zrušen, ačkoliv sedm a šedesát, nejvíce německých zpátečníků k Windischgrätzovi prosbu písemní a ústní zanesli, aby pro udržení všeobecného pořádku a pro bezpečnost stav obleženosti potrval ještě na dobu delší. —“

„Podnět k tomuto hanlivému kroku vycházel ze spolku pro pořádek a bezpečnost; z něho v neblahých dnech těchto se nejvíce udavačů líhlo. Vůbec se většina Němců netoliko v Praze, nýbrž i na venkově velmi špatně ba i hanebně zachovali, podavše na vše časy důkaz, že pro tuto vlast naši citu nemají.

Ze všech stran z německého venkova docházely přečetné adressy důků a důvěry knížeti Windischgrätzovi, jako by se byl stal ochranitelem Němectva bombardováním Prahy. Všude bylo viděti,

jaké Němci z toho mají potěšení, jak se radují, že Češi v Praze podlehli vojenskému terrorismu. A jaké neslýchané lži a vymyšlenosti hanebně se troušily po všech novinách zahraničních! — —

O událostech červnových podala konečně vláda jakous takous usmolenou zprávu, plnou odporů a protimyslností. Ze všech stran proti tomu bludnému líčení věci protesty vážné jen se sypaly, od občanstva, od studujících a dam pražských. — Kolik obětí v tom krvavém boji padlo, nebylo lze do podrobná vyzkoumati. Vojsko mnohem větší ztráty utrpěvší zamlčelo své mrtvé a raněné, a občané ranění nejvíce se v soukromosti rodinné léčili. Nebylo tudíž lze ani tu pravého počtu se dopátrati. Mluvilo se, že na obou stranách bojujících bylo přes sto mrtvých a přes šest set raněných, vyjma běchovické vraždění. Jiní opět vypravovali, jsouce snad lépe zpraveni, že z občanstva mrtvých ostalo a na rány utrpené zemřelo osob dva a čtyřicet, vojsko však, že pozbylo šest set dva a padesát mužů, jednak mrtvých, jednak těžce raněných.“

„Kdo v tom víru žil a celou tu věc náležitě prozkoumal, musí opět tvrditi, že celá ta nešťastná srážka lidu s vojskem dávno s hůry osnována a připravována byla.“ Toto své mínění snaží se Velc dokázati, uváděje celou řadu fakt a pozorování, zpráv všelikých a vyhrůžek, jež za tehdejší pohnuté doby zajisté zvlášť byly nápadny a dotčené domněnky vzbuzovaly.

Hlavní vinu dává knížeti Windischgrätzovi. Do jeho příchodu do Prahy snášelo se vojsko s občanstvem dobře. Od té chvíle však, co přibyl do Prahy, nastala neobyčejná změna. Do jeho příchodu vykonávala veřejnou službu téměř výhradně jen ná-

rodní stráž. Po jeho příchodu bylo hned ve všech ulicích viděti četné strážce vojenské, mající někdy až dvacet mužů. Zatím co část vojska byla na stráži, musila druhá stále být pohotově a připravovati náboje. Tak obtížnou službou se vojsko proti lidu jen dráždilo. I jinak se na ně působilo, jak bylo znáti z ostrých vyhrůžek vojenských už před bouří svatodušní pronášených.

Důstojnictvu se prohlášená konstituce vůbec nelíbila, jakož i šlechtě. Velc se domnívá, „že tito dva živlové se od 15. května úzce spojili.“ Mettrichovská burokracie ovšem byla při nich. „Pomoci a přispění všech těchto tříd využili Thun a Windischgrätz až do největší krajnosti.“

„Mlčením pominouti nesmím, že Němci v Praze, v národa českého srdci, zařídili tak zvaný konstituční spolek, který špatnou na se vzal úlohu šířiti rozpor mezi národem českým a německým. On první vymyslel sobě jakés posud nevidané v Čechách národní barvy německé a s drzou okázalostí světu na odiv stavěl. Veřejně a skrytě spolek ten podrýval vážnost Národního výboru, ačkoliv v něm veškerá intelligence německá zastoupena byla a počet údů německých se téměř zcela českým údům vyrovnal; jednání však více německé bylo nežli české. On toho docílil, že od venkovského obyvatelstva neuvědomělého a věci neznalého docházely národní výbor všeliké protesty jalové proti zdárnému působení jeho. — Konstituční spolek německý prohlásil samovolně věc svou stranickou za věc všech Němců rakouských, k čemuž nebyl nikdy povolán a oprávněn — Konstituční spolek ani na Čechy ani na Rakousko ohled nebral, alebrž s fanatismem vskutku až zběsilým všude pro Frankfurtský parlament a jeho obsílku pracoval — —

Kdyby působení své byl omezil a jen na kraje německé byl vznesl, nikdo by mu v tom nebyl vadil — — On však hleděl se také do krajů českých všelijakým nešlechetným způsobem vlouditi. Důkaz: množství nejapných a nezáživných plakátů a prohlášení českých, jež v lidu našem rozšiřoval. Ze zášti proti živlu českému stal se spolek ten spojencem reakce, a že se konečně veškeré naděje v Rakousku zvrátily a zničily, padá nejvíce Němcům na vrub."

V pondělí dne 19. června procházel Velc opět Prahou navštěvuje dobré známé, aby opět sbíral spolehlivé zprávy. Okolo šesté na večer uhodila na Prahu strašlivá bouře s hrozným krupobitím. V táborech vojenských na mariánských hradbách a u invalidovny nastal nesmírný zmatek. Vojáci běhali jako potřeštění sem tam nevědouce, kde by se ukryli. Vichr jim stany rozmetal, koně se plašili.

Velcovi v ten čas docházely peníze a co horšího, noha, snad ne dost vyléčená, když opouštěl Uhry, začínala prudce bolet. S hradu obsílka nepřicházela. Před vězením se zachránil jen tím, že v národním výboru, pokud byl na Malé straně, znal jen svou povinnost jako tajemník, ale jinak neřečnil. Dne 25. června opustil Prahu ve společnosti technika Košína. Časně z rána vydali se oba na cestu bez průvodního listu, jaký byl tenkrát přísně vyžadován. Do Českého Brodu šli pěšky. Cestou neuhodili na žádnou hlídku; za to bylo nádraží v Č. Brodě plno vojákův a policajtů. Na štěstí se nikdo neptal ani Velce, ani jeho společníka po listinách a tak dojeli drahou šťastně do Kolína. Velc se chtěl tu zastavit u vrchního Veithova panství; ten však právě tou dobou meškal na klenovském zámku, kamž odjel podat ústně nějaké zprávy.

Velc nicméně zastal nějaký den v Kolíně. Hned druhého dne se dověděl, že v hostinci na náměstí mešká jakýsi Polák; i navštívil jej. Byl to Velcův známý z pražského slovanského sjezdu, někdy plukovník za polské revoluce r. 1830. „S naivní trpělivostí a dobromyslností zdržoval se v Kolíně už několik dní, čekaje, až se opět otevře slovanský sjezd v Praze. Nechtěl dobrák ani uvěřiti, když jsem ho z jeho illuse vyrušil, popsav mu pravdivě nynější stav věcí. Měl úmysl po ukončení slovanského sjezdu navštívití svou starou matku, která na Żmudi v Polsku na svém statku žila. Chtěl ji ještě jednou uviděti a rozloučiti se s ní navždy. Vážil proto dalekou a nebezpečnou cestu z Paříže, kdež už přes šestnáct let žil ve vyhnanství.“ Seznav, jak v Praze je, chtěl se hned večerním vlakem vydati na další cestu. Velc mu dal listy do Olomouce, k Šemberovi a jiným známým vlastencům. „Jak se mu dařilo, nic jsem více neslyšel, ale chovám člověka toho dobrého v živé paměti. — V Praze (za slovanského sjezdu) bydlil v týnské faře u dobrého přítele mého kaplana Škody. Když se v Celetné ulici nejvíce střelelo, kráčel neohroženě celou ulicí přímo k faře a sebrav tu svůj vak, opět toutéž nebezpečnou cestou ubíral se k nádraží, chystaje se k odjezdu.“ Velc se s ním (Zaleski se jmenoval, jak z textu rozuměti) srdečně rozloučil. Oba slzeli.

Z Kolína učinil si Velc vycházku do Kutné Hory a do Sedlce. Den po tom výletu nebo druhého dne seděl odpoledne s několika známými v hostinci „na poště“. „Náhodou pohlídnou na hostinec protější, a kdo se mně náhle objeví v otevřeném okně prvního poschodí? Nikdo jiný nežli žid Kuranda, jež jsem z dřívější doby svého vídeňského pobytu

velmi dobře znal z osobního styku, neboť býval často u přítele mého Uffa Horna. Tehdáž byl pochybným jakýmsi literátem německým. Mluvilo se, že si plody ducha dluží od Karla Sabiny a jemu za to podle váhy platí.

Nyní tu stál jako vyhlášený redaktor časopisu „Grenzbote“, co mluvčí vyslaný od frankfurtského předparlamentu ke vzdorující Praze, co nově zvolený poslanec do říšského sněmu rakouského a co jízlivý nepřítel všech Slovanů a Čechů zvláště. Popadla mne žluč, když jsem toho chlapa viděl, který slovy urážlivými Čechům Frankfurt vtíral a k volbám do Německa přemlouval, kterýž sobě, ač rozený Pražan, ulicemi pražskými vykračoval ověšen barvami německými. Obrátě se k společnosti pravím: „Víte-li pak, pánové, koho tu máte? Naproti u „Pivničky“ stojí u okna žid Ignác Kuranda jak žije a tyje.“ Všichni se hrnuli k oknu. „Tomu chlapisku musí se provést pořádná kocovina!“ ozval se kdosi a všichni se hned té myšlénky chopili.

„Jen aby z toho,“ řku, „nepošla nějaká výtržnost a pak návštěva vojska. Víte dobře, co jste v Běchovicích zakusili.“

„Žádná výtržnost,“ odpověděl jiný, „o to se postaráme. Jen pěkná, hladká kocovina se mu provede.“

Hned se všichni rozběhli, aby svolali svůj pracovní lid. Měli na chvat, neboť se dověděli, že Kuranda odjede časně ráno. Za nějakou chvíli přihnul se ohromný zástup lidí, maje v čele nádvorníka pána F ho dvorce. Všichni se tiše seřadili kolem Pivničkova hostince. Kde kdo v obou hostincích „na pöště“ a „u Pivničků“ octl se v okně nebo na ulici, aby zvěděl, co bude. Náčelník zástupu, jenž měl ohromný sochor, dal touto „taktovkou“

znamení, vyšvihnuv ji vysoko nad hlavu. Na to znamení nastalo hluboké ticho a do něho vyvolával nádvorník tak jako vůdce processí: „Když jseš ty Kurando pán —“ Všechn zástup vpadl a opakoval a pak zase, když vůdce předřikal: „Běž si do Frankfurtu sám —“ a dále „My se budem' dívat, jak ti budou lítat šosy od... smradlavý maušele —“

„Hned po prvním verši zavřel Kuranda rychle okno a utekl z komnaty. Celý poděšený běhal, jak nám později Pivnička vypravoval, v celém hostinci hledaje někde bezpečného úkrytu. Nemyslíl jinak, nežli že lid do hostince vrazí a tam ho snad do smrti utluče. Jakmile se první sloka vyzpívala, nastala nehorázná kocovina, jakou snad posud nikdo nebyl slyšel. Nechápu, kde jen v tak krátké době lid takových předivných nástrojů k tomu sebral; ani staré dudy nescházely. — Na dané sochorem znamení vše utichlo a zpívala se sloka druhá, a tak se jedno po druhém vystřídalo. Když se po té ještě přezpívala známá Havlíčkova píseň: „Šuselka nám píše —“ celý zástup se opět tiše do města odebral. Na dlouhý čas jsem se tolik nenasmál, jako tu chvíli. Napsal jsem rychle krátkou zprávu a poslal ji do Havlíčkových „Národních novin““

Velc té noci odjel z Kolína, a sice na Hory u České Třebové,*) kdež tou dobou meškal Klácel. Kolínská kocovina měla následky. V říšském sněmu interpelloval Šuselka ministerstvo vnitra, ví-li ministr o pohaně, která se stala Kurandovi a co v té záležitosti ministr učinil. I přišel rozkaz z Vídně, aby se ta věc přísně vyšetřila. Z Kutné Hory přijel rada trestního soudu Goll, Velcův dobrý zná-

*) Malé lázně a výletní místo.

mý ze studií právnických. Když Gollovi pověděli, jak se věc měla, „smíchem se svíjel, hodil akta pod stůl a odjel. Tím se vyšetřování skončilo. Kuranda měl ostudu tím větší, že tou nepatrností zamíchal.“

Na Horách zastavila se také slečna Anna Hlavsová, jedouc na Moravu, aby Zachovi, jenž se kdesi v úkrytu u přátel zdržoval, zavezla něco peněz na cestu do Srbska. Byl od vlády stíhán zatýkačem, a proto se skrýval tak jako Dr. Kampelík, Mikšíček „a mnozí jiní poctivci nic jiného nezavinivší, nežli že věrně stáli k národu a k svobodě“. Kampelík, jenž marně hledal útulek v Č. Třebové, skrýval se kdesi v Krkonošských horách, Mikšíček pak našel útulek na Moravě.

Veic neodebral se do Litomyšle, svého rodiště, nýbrž zůstal na Horách, kdež jej litomyšlští příbuzní několikráte navštívili. „Zatím se přihodilo, že pan Müller, zástupce můj u vyučování dítek páně Veithových, opustil Klenovou, aby se opět jako zástupce odebral do domu knížete Schwarzenberka. Vychovatel totiž v domě tomto Dor. Beck,*) byv zvolen za poslance z Čech na sněm říšský, požádal Müllera, aby ho v knížecí rodině zastupoval. Zdvihl jsem se tudíž v srpnu, abych se navrátil k svému dosavadnímu zaměstnání.“ —

XII.

Veic jel na klenovský zámek přes Prahu, kdež „stav obleženosti byl sice zrušen, ale jen na oko,

*) Beck Antonín Jaroslav, otec pozdějšího předsedy rakouského ministerstva, byl už té doby literárně činný. Psal před r. 1848 do *Musejníka* a do *»Květů«*. R. 1849 byl členem komise pro sestavení právnického názvosloví českého.

ve skutečnosti však trval dále“. Setkal se tu také se slečnou Kolbenšlágovou, „z barnabitské komory“ právě propuštěnou. „Ustrnul jsem nad jejím vzezřením a slze mne polily.“ Byla žlutá jako vosk; co vytrpěla v tom vězení, nechce Velc ani opakovati, „poněvadž by jej ta věc znovu hluboce dojala.“ Doktor Špott léčil slečnu Kolbenšlágovou a vyléčil, „ale jasná mysl nikdy se jí nenavrátila; byla vždy potom jaksi na duchu stísněna.“ Přítele Krolmusa shledal také velmi churavého a sklíčeného. „Bodrá a veselá mysl jeho byla ta tam; a mohlo-liž po takovém mučení jinak býti?“ Velc chtěl hned z Prahy odjeti, ale pozdržel se, aby se mohl setkat s hrabětem Deymem, z vězení také propuštěným. Uviděl jej večer v Měšfanské besedě, kdež se tou dobou „jen velmi skrovný hlouček hostí scházival. — — V jakém žalostném stavu jsme ho (hraběte Deyma) našli, bledého, přepadlého, vychudlého a co více, na mysl hluboce zraněného! Bylo nás nemnoho pohromadě; zasedli jsme pospolně za stůl, a když nám temným, přidušeným hlasem začal vypravovati, jak se mu na hradě vedlo, nebylo tu nikoho, aby se mu oči nezarusily. — — Věznili šlechtěného vlastimila v zámku v přízemní místnosti, před kterouž postavili na stráž několik surových vojáků.“ Ti vězně trápili stálým křikem, láním a vyhrůžkami. Chodili k němu kdy se jim zlíbilo a zvěstovali mu, že zejtra bude zastřelen tak jako prý Villani a Fastr. V noci schválně lomozili, aby nemohl spáti. Bratr jeho František, generál v rakouském vojstě, dověděl se, že bratr je u vězení, vzal si krátkou dovolenou a přijel do Prahy. Přesvědčiv se, jak s bratrem jeho dosud nakládali, „rázně své mínění vyjevili Thunovi a Windischgrätzovi, a od té chvíle se stav hraběte Vojtěcha poněkud polepšil“. Za to

zakročení uvalil generál Deym na se zášť Windischgrätzovu.

Když Velc přijel na Klenovou, hluboce ho dojalo vzezření jeho milovaného pána, Václava Veitha. Šlechtný ten muž hrubě se za ten krátký čas přepadl. Velcovi samému se na Klenové zas otevřela noha, tak že nějaký čas musil ležeti. Duševně byl také sklíčen, neboť pan Veith víc a více churavěl a lékař nepředpovídal nic dobrého. Jednak pro tu chorobu pánovu, jednak pro rozervané finanční poměry nejeli na zimu do Prahy, nýbrž zůstali na Klenové. „Byla to vůbec přesmutná zima.“ Jedinou útěchu poskytovala Velcovi bohatá biblioteka zámecká a náklonnost dítek, jež vyučoval. Ani doktor Gabriel nepřicházel, neboť právě v ten čas zemřela mu matka. Tou ztrátou stalo se také, že na čas přestal se ucházeti o ruku „slečny naší Lotynky. Nicméně já věc tu více z myslí nepustil a stále jsem o tom pracoval, aby se na příští rok sňatek dvou těch mně milých duší uzavřel. Bylo patrné, že panstvo je s tím zcela dorozuměno a že se k tomu účelu v domě i přípravy činí. Jednalo se jen o požádání slovem, které Dor. Gabriel až na příští jaro odročil.“

„Na samém počátku jara (1849.) začal se v Klatovech bouřiti husarský pluk. Husaři vespolečně se smluvivše chtěli mermocí se všim všudy zpět do ohrožené vlasti své a poslali jedné soboty z rána deputaci k plukovníkovi knížeti Nassavskému, aby jim vydal prapor plukovní, že na druhý den vesměs Klatovy opustí a do Uher odjedou.“ Plukovník se vzpíral, ale když mu hrozili, že jej rozsekají, prapor vydal a ujel z Klatov; za ním všichni důstojníci národnosti nemaďarské, mezi nimi také rytmistr kníže Rohan. Za to však krajský Cári poslal

do husarských kasáren, kdež bylo jako v úle, úředníka s oznámením, že on, krajský, nedopustí, aby s věcmi aerárními opustili Klatovy.

Husaři se tak rozvzteklili, že měl úředník co dělat, aby se rychlým útekem spasil. Husaři hrozili, že budou bít, že zapálí magacíny a že obrátí všecko město v prach a popel. Krajský, ač jej polekané měšťanstvo prosilo, od svého neustoupil. Rozeslal posly na všechny strany, aby se netoliko národní gardy, nýbrž i ozbrojený lid venkovský v neděli ráno do Klatov dostavili. Velitel klatovské gardy major ve výslužbě, hrabě Kolovrat, dal na noc svolat mužstvo a přikázal, sám k tomu přihlížeje, aby se každé hnutí v kasárnách bedlivě pozorovalo. Husaři byli však po celou noc tiši. Ale když se ráno lid všelijak ozbrojený shlukoval a řadil, chystali se k odporu.

Ještě jedno poselství k nim vysláno: aby složili zbraň a nechali tu všechny aerární věci, jinak že jim nebude v odchodu bráněno. Husaři odepřeli. Po městě zavířily bubny a rozléhalo se troubení. Mělo se na kasárny hnátí útokem. Ale jakmile se lid „v ústí uličním do náměstí objevil, začali husaři z oken a vůbec z každého otvoru zuřivou střelbu.“ Útočníci se rozprchli skoro všichni; jen hrabě Kolovrat zůstal a hlouček neohroženějších lidí. Ti jsouce kryti kašnou stříleli proti husarům bez ustání palicím. Bouchalo se dost tu i tam, ale krev netekla. Nicméně byla ta přestrelka velmi nepříjemná, zvláště těm, kteří na blízku bydleli.

Střelba trvala až do večera. Noc minula tiše. Husaři probděli celou noc střehouce každý východ. Ráno v pondělí nebylo v městě žádného odporu a husaři se svým maďarským důstojnictvem v čele opustili Klatovy v plné zbroji a se střelivem.

Na klenovském zámku nevěděli nic, co se děje v Klatovech, až došla zpráva z Janovic, že garda odtud se vydala ke Klatovům, tam že se bojuje. Tím se velice polekala paní Veithová, poněvadž její sestra, provdaná Böhmová, meškala tou dobou v Klatovech a měla byt blízko kasáren. Velc vida panino hluboké pohnutí, nabídl se, že pro paní Böhmovou dojede, ač jinak nebyl nikteřak ctitelem této paní, kterouž ve svých pamětech tu onde uvádí a líčí jako paní intrikánskou a jízlivou. Na klenovský zámek ji šťastně přivezl.

Brzo po té, počátkem května, přijel tam doktor Gabriel a byl od celé rodiny, zvláště od slečny Lotty, laskavě přijat. Po svačině šli s Velcem na procházku do parku. Tu mu sdělil dor. Gabriel pevný úmysl, že nazejtří řekne o ruku slečny Lotty, a hned také požádal Velce, aby mu byl o svatbě družbou, a „že půjdeme oba ke kopulaci v černé čamaře a měl mne k tomu, abych si dal hned čamaru vyhotovit —“ Velc byl tím velmi potěšen. Když se vrátili, šel k večeři jen doktor Gabriel. Velc ze střidmosti k večeři nechodil, pan Veith pak pro churavost.

Velc ve svém pokoji četl. Pojednou přichvátal od večeře doktor Gabriel a všecken vzrušen oznamoval, že tu chvíli odjede. „Tážu se udivený, co se stalo, a tu mně rozhořčen vypravuje, jak se při večeři paní Böhmová do něho pustila, jaké nešetné, ba přímo urážlivé výčitky mu činila pro jeho politické náhledy a „výstřední chování,“ — -- že prý v Praze v dnech červnových vzal na sebe úlohu státu a společnosti nebezpečnou — zkrátka vyčbřlila naň celou zášť, kterou v zkaženém srdci svém proti národu českému a poctivým jeho zastancům chovala, tropíc si posměch ze všeho sna-

žení českého — — Tak se ta ničemná osoba zapomněla, že nedbajíc obyčejné slušnosti, muže všeobecně váženého a co více, vitaného hosta všemi možnými urážkami zasypala —“ Velc jen s těžší přiměl doktora Gabriela k tomu, aby hned neodjížděl a měl ohled na churavého pána a nevinnou slečnu. Doktor tedy zůstal, odjel však hned po ránu. Slečna s pláčem si stěžovala Velcovi na tetinu bezohlednost. Také Veithovi a jeho paní byl ten výstup velice nemilý. S jejich srozuměním navštívil Velc doktora Gabriela v Loučově. Podarilo se mu jej uchlácholiti; na Klenovou však doktor nechtěl, dokud tam bude paní Böhmová. Co se dále stalo, Velc neuvádí.

Koncem května r. 1849 přijel z nenadání na Klenovský zámek klatovský krajský sekretář Suttner, aby prohledal papíry Velcovy, jak o tom už vypravováno. Po této úřední návštěvě promluvil Velc s Veithem; vyložil mu, že je zásad sice rozhodně svobodomyšlných, zároveň však toho nezvratného přesvědčení, že pravé a trvalé svobody dosáhnouti lze jen vzdělaností, jen osvíceným rozumem a účinnou mravností, pročež že všecko prolévání krve lidské k účelu tomu naprosto zavrhuje a že nebyl a nebude ve spojení s těmi, kteří krvavým násilím volnosti se domahají; ale jestliže mu pán nedůvěřuje, zvláště nyní za těch okolností, že tu chvíli dům opustí. Než Veith mu osvědčil plnou důvěru.

V záležitostech svého bratra, jemuž chtěl do státní služby pomoci, zajel Velc do Prahy. Ale tam dostal z Volšova psaní, kterýmž mu V. Veith z dosavadního postavení výpověď dával, oznamuje, „že na budoucno bude muset děti do veřejných škol posílati. — — Věc ta mne nepřekvapila. Znal jsem

dobře bidný finanční stav paně a věděl jsem, že z útlocitu vydání bratra svého (liběchovského), který tolik obětí zájmům jeho přinesl, množství nechce.“ Velc měl ještě dovést synka Veithova ke zkoušce z normální školy. Proto musil na rychlo z Prahy.

„Dříve však nežli povím jak dále bylo, musím, co mne v Praze za těch několik dní potkalo, vypravovati. Býval jsem na oběd v měšťanské besedě a večery jsem tu také trávil ve společnosti milé, ačkoliv bodrosti a veselosti bývalé tu více nebylo —“

Těmito řádky končí druhý svazek Velcových pamětí. Byl zajisté i svazek třetí, ale ten je ztracen. Snad se podaří jej nalézt a tak zachovati úplný obraz zajímavého muže, jenž zaživ, zkusiv a poznav mnoho, utekl se na konec života do lesnatého zákoutí, kdež byl živ samotářsky, a i podivínsky, ale přece ne jako člověk, kterého život tíží a který lidstvo nenávidí. Mnoho pochoval ze svých snův a idealů, mnoho oželel, v mnohém se sklamal tak, že hledal osamění. Neporušený však a nezměněný odnesl do své poustevny zášť k bezpráví a nespravedlnosti, lásku k vlasti, k pravdě a mravní síle, v nichž jedině viděl spásu svého národa. Tak je naznačeno nebo výslovně zaznamenáno na nejednom místě pamětí kozlovského samotáře.